

**T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE FİNANSMAN YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

IFRS 3R KAPSAMINDA İŞLETME BİRLEŞMELERİ

**HAZIRLAYAN
NAZ SAYARI**

**DANIŞMAN
Yrd.Doç.Dr. GÜRAY KÜÇÜKKOCAOĞLU**

ANKARA - 2008

İÇİNDEKİLER

ÖZET	5
ABSTRACT	6
GİRİŞ	7
1. BÖLÜM	10
İŞLETME BİRLEŞMELERİNE İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	10
1.1. İşletme Birleşmelerinin Tanımı	10
1.2. İşletme Birleşmelerinin Şekilleri	11
1.2.1. İçsel Büyüme.....	11
1.2.2. Dışsal Büyüme	12
1.2.2.1. Dışsal Büyümenin Amaçları	12
1.2.2.1.1. Verimliliği Arttırmak	13
1.2.2.1.2. Ölçek Ekonomisinden Faydalanmak.....	14
1.2.2.1.3. Yetenekli Yönetime Sahip Olma Arzusu.....	15
1.2.2.1.4. İçsel Büyümeye Göre Avantajları.....	15
1.2.2.1.5. Finansman Kolaylığı.....	15
1.2.2.1.6. Vergi Avantajı.....	16
1.2.2.1.7. Diğer Amaçlar.....	16
1.3. Birleşme Türleri	17
1.3.1. Dikey Birleşme	17
1.3.1.1. Geriye Doğru Dikey Birleşme	17
1.3.1.2. İleriye Doğru Dikey Birleşme.....	17
1.3.2. Yatay Birleşme.....	18
1.3.3. Karma Birleşme	18
1.3.4. Coğrafi Birleşme	19
1.4. İşletme Birleşmelerinde Karşılaşılan Sorunlar	19
1.4.1. İş Durumunun Belirsizliği.....	20
1.4.2. Psikolojik Nedenlerden Doğan Olumsuzluklar.....	20
1.4.3. Şerefiye ve Sektörel Farklılıklar	21
1.4.4. Diğer Sorunlar	24
2. BÖLÜM	25
TARİHİ SÜREÇTE İŞLETME BİRLEŞMELERİ.....	25
2.1. İşletme Birleşmelerinin Tarihçesi	25
2.1.1. ABD’de İşletme Birleşmeleri.....	30
2.1.1.1. Birinci Dalga	30
2.1.1.2. İkinci Dalga.....	30
2.1.1.3. Üçüncü Dalga.....	31
2.1.1.4. Dördüncü Dalga	31

2.1.1.5. 1990 ve Sonrası	32
2.1.2. Avrupa’da İşletme Birleşmeleri	32
2.1.3. Türkiye’de İşletme Birleşmeleri	33
2.1.3.1. T.T.K.’ya Göre İşletme Birleşmeleri	41
2.1.3.1.1. Anonim Şirketlerin Birleşmesi ve Devri.....	43
2.1.3.1.2. Limited Şirketlerin Birleşmesi ve Devri	45
2.1.3.1.3. Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Şirketlerin Birleşmesi ve Devri.....	45
2.1.3.2. S.P.K.’ya Göre İşletme Birleşmeleri.....	45
2.1.3.2.1. Birleşme Esaslarına İlişkin Tebliğ	46
2.1.3.2.1. Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ.....	50
2.1.3.3. Vergi Mevzuatına Göre İşletme Birleşmeleri	50
2.1.3.3.1. Kurumlar Vergisi Kanunu’na göre İşletme Birleşmeleri	50
2.1.3.3.1.1. Birleşme Kârının Hesaplanması.....	53
2.1.3.3.1.2. Birleşme Beyannamesinin Verilmesi.....	55
2.1.3.3.1.3. Birleşme Kârı Üzerinden Hesaplanan Vergilerin Ödenmesi	56
2.1.3.3.1.4. Feshedilen İşletme ile İlgili Satın Alan İşletmenin Sorumlulukları	56
2.1.3.3.1.5. Birleşme Beyannamesinin Tasdik Ettirilmesi.....	57
2.1.3.3.1.6. Diğer Konular.....	57
2.1.3.3.2. Diğer Vergi Kanunlarına Göre İşletme Birleşmeleri	58
2.1.3.3.2.1. Gelir Vergisi Kanunu	58
2.1.3.3.2.2. Katma Değer Vergisi Kanunu	58
2.1.3.3.2.3. Vergi Usul Kanunu	59
2.1.3.3.2.4. Damga Vergisi Kanunu.....	59
3. BÖLÜM	60
İŞLETME BİRLEŞMELERİ STANDARTININ OLUŞUMU	60
3.1. Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Tarihsel Gelişimi.....	60
3.2. IAS 22 Hükümleri Çerçevesinde İşletme Birleşmeleri.....	61
Yaklaşık yirmi yıllık geçerlilik süresi içinde uygulamayı düzenleyen bu standarda ilişkin önemli unsurlar aşağıda açıklanmıştır.....	61
3.2.1. Satın Alma ve Çıkarların Birleştirilmesi Yöntemleri.....	62
3.2.1.1. Satın Alma Yönteminin Muhasebeleştirilmesi	65
3.2.1.1.1. Şerefiye	67
3.2.1.1.2. Negatif Şerefiye	72
3.2.1.2. Çıkarların Birleştirilmesi Yönteminin Muhasebeleştirilmesi	74
3.2.1.3. Azınlık Payları	78
3.2.1.3.1. Çıkarların Birleştirilmesi Yöntemi ile Birleşmelerde Azınlık Paylarının Hesaplanması.....	79
3.2.1.3.2. Satın Alma Yöntemi ile Birleşmelerde Azınlık Paylarının Hesaplanması	80

3.3. IFRS 3 Hükümleri Çerçevesinde İşletme Birleşmeleri.....	82
3.3.1. Çıkarların Birleştirilmesi Yönteminin Kaldırılmasının Sebepleri	83
3.3.2. Şerefiyenin Muhasebeleştirilmesinde Yapılan Değişikliklerin Sebepleri..	84
3.3.3. Satın Alma Yöntemi.....	85
3.3.4. Tam Konsolidasyon Yöntemine Göre Hazırlanan Mali Tablolar	92
3.3.5. Özkaynak Yöntemine Göre Hazırlanan Mali Tablolar	96
3.3.6. Özkaynak Gerçeğe Uygun Değerinin Satın Alma Maliyetini Aşması Durumu	98
3.3.7. Şarta Bağlı Yükümlülüklerin Muhasebeleştirilmesi	100
3.3.8. Önceden Muhasebeleştirilen Şerefiye – Negatif Şerefiye	101
3.4. Yeni IFRS 3 Hükümleri Çerçevesinde İşletme Birleşmeleri	101
3.4.1. Satın Alma Yöntemi.....	103
3.4.2. Satın Alma Maliyeti	105
3.4.3. Şerefiye	106
3.4.4. Kontrol Gücü Sağlamayan Paylar.....	111
3.4.4.1. Kontrol Gücü Sağlamayan Payların Gerçeğe Uygun Değerle Ölçümü	113
3.4.4.2. Kontrol Gücü Sağlamayan Payların Satın Alınan Net Varlıkların Değerindeki Payı Olarak Ölçülmesi.....	113
3.4.5. Kârlı Satın Almalar	115
3.4.6. Transfer Edilen Bedeller	116
3.4.7. Koşullu Bedel.....	117
3.4.8. Şarta Bağlı Yükümlülükler	118
3.4.9. Koşullu Tazminat Varlığı.....	119
3.4.10. İşletme Birleşmesi İşleminin Bir Parçası Olarak Yer Almaması Gereken İşlemler.....	120
3.4.11. Maddi Olmayan Duran Varlıklar	121
SONUÇ	122
KAYNAKÇA.....	125

ÖZET

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB), IFRS 3 “İşletme Birleşmeleri” standardını yeniden düzenleyerek, yerine Ocak 2008’de tamamlanan IFRS 3R “İşletme Birleşmeleri” standardını Temmuz 2009’dan itibaren geçerli olmak üzere yürürlüğe koymuştur.

Bu tezin hazırlanmasındaki amaç işletme birleşmeleri standardı ile ilgili geçmişten günümüze kadar olan değişiklikleri gözden geçirerek, yapılan son düzenlemenin işletmeler açısından önemini vurgulamak ve sayısal örneklemeler yoluyla işletmeler için uygulamaya yönelik bilgi vermektir.

Bu nedenle, Uluslararası Muhasebe Standardı IAS 22’den başlamak üzere, Uluslararası Finansal Raporlama Standardı IFRS 3 ve son olarak IFRS 3R standardına göre işletme birleşmelerinde uygulanan metotlar, standartlar arasındaki değişiklikler ve bu değişikliklerin mali tablolara yansıtılması ile ilgili uygulamalara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Uluslararası Finansal Raporlama Standardı IFRS 3R, IFRS 3 İşletme Birleşmeleri, Uluslararası Muhasebe Standardı IAS 22, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu.

ABSTRACT

IFRS 3 Business Combinations has been changed by International Accounting Standards Board (IASB) replacing the old version by IFRS 3R which will be effective starting on July 2009.

The purpose of this thesis is to evaluate developments concerning business combinations and disclose its importance for firms which recent changes been made on this standard. Various examples relating these changes are used to clarify the application of this standard.

Starting from International Accounting Standard 22, International Financial Reporting Standard 3 and IFRS 3R analysed from the stand point of methods used, what kind of changes been made on these standards and their effect on financial statements.

Key Words

International Financial Reporting Standard revised IFRS 3, IFRS 3 Business Combinations, International Accounting Standard IAS 22, International Accounting Standard Board.

GİRİŞ

İşletme birleşmeleri, özellikle 1980’li yıllardan sonra dünyada önemli bir konu olarak gündeme gelmiş, uluslararası platformda faaliyet gösteren şirketlerin sayı olarak artması ve faaliyet alanlarının genişlemesiyle bazı yazarların “merger mania” (birleşme çılgınlığı) olarak tabir ettiği bir dönemi başlatmıştır.

Liberalleşme ve küreselleşme sürecinin başlamasıyla birlikte hız kazanan işletme birleşmelerinin başlıca nedenleri, verimliliği arttırmak, ölçek ekonomisinden faydalanmak, finansman kolaylığı sağlamak, vergi avantajlarından yararlanmak, yetenekli yönetime sahip olmak isteği olarak sıralanabilir.

İşletme birleşmeleri tarihsel süreçte incelendiğinde, birleşmelerin belli dönemlerde yoğunluk kazandığı, bu dönemlerin de hisse senedi fiyatlarının yükselmesiyle doğru orantılı olarak meydana geldiği gözlenmektedir. Bu dönemler yıllar itibariyle, oligopol birleşmelerin yoğunlukta görüldüğü 1920’ler, ürün ve hizmet çeşitlendirmesi amacının güdüldüğü 1960’lar, pazar payının önem kazandığı 1980’ler ve devlet kontrolünün kaldırılmasıyla konsolidasyonların yaygınlaştığı 1990’lar olarak ayrılmaktadır.

Türkiye’de işletme birleşmeleri daha çok 1950’li yıllardan sonra önem kazanmıştır. Bu dönemlerde özellikle kamu ve bankacılık alanında yoğunluk kazanan işletme birleşmeleri, 1980’li yıllardan sonra uygulanan ekonomi politikalarının da etkisiyle diğer sektörlere de sıçramıştır. 1990’lı yıllarda özellikle Japon şirketlerinin, Avrupa pazarına yakınlığından dolayı Türkiye’yle

olan ticari ilişkileri güçlendirmesi ve birleşmelere hız vermesi dikkati çekmektedir. Yabancı yatırımcıların, özellikle ekonomide istikrarın sağlanması için gerçekleştirilen ekonomik reformlardan sonra, 2001 yılından itibaren ülkemize uzun vadeli yatırım yapmak amacıyla girdikleri ve çok çeşitli sektörlerde işletme birleşmelerinin hız kazandığı gözlenmektedir. 2007 yılına işlem değeri olarak damgasını vuran Hollanda, Almanya ve ABD'nin, birleşme işlemlerinde sektörel olarak havaalanı işletmeciliği ve finansal hizmetlerde yoğunlaştığı dikkati çekmektedir.

İşletme birleşmelerine Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nın yanı sıra, ülkemizde Türk Ticaret Kanunu'nda, vergi kanunlarında, Sermaye Piyasası Kanunu'nda da yer verilmektedir. Bu tür kanuni düzenlemelerin ana nedenini, birleşmelerin sadece birleşen işletmeleri değil, toplumun diğer kesimlerini de yakından ilgilendirmesi oluşturmaktadır. Birleşmeye konu olan işletmelerden en az birinin halka açık olması durumunda, işletmeye yatırım yapan tasarruf sahiplerinin haklarının korunması gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı dünyada çok büyük öneme sahip olan işletme birleşmelerini, eski ve mevcut düzenlemeleri birbiri ile kıyaslamak ve konu ile ilgili Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun IFRS 3 standardına getirdiği son değişiklikleri uygulamalı olarak incelemek suretiyle birleşmeye konu olan işletmelerin raporlama ve konsolidasyon işlemlerine ışık tutmaktır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde işletme birleşmelerinin tanımına, amacına ve türlerine değinildikten sonra, birleşmelerde karşılaşılan sorunlar ele alınmış ve sonraki alt bölümlerde açıklanacak unsurlara temel oluşturacak kavramlara yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde işletme birleşmelerinin tarihçesine değinilmiş, konuyla ilgili ABD ve Avrupa örneklerine yer verilmiştir. Bölümde son olarak Türkiye'de tarihi süreçte gerçekleşen birleşmeler

özetlendikten sonra, ülkemizdeki birleşmelerle ilgili mevcut T.T.K., S.P.K. ve vergi mevzuatlarındaki hükümlere ilişkin bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde Uluslararası Muhasebe Standartları'nın tarihsel süreçteki gelişimi bağlamında, işletme birleşmelerinde geçmişten günümüze kadar gerçekleşen değişiklikler ve düzenlemeler uygulamalarıyla birlikte detaylı olarak açıklanmıştır. Ayrıca, IAS 22, IFRS 3 ve IFRS 3R arasındaki farklılıklar sayısal örnekler eşliğinde açıklanmıştır.

Sonuç kısmında ise daha önceki bölümlerde açıklanan IAS 22, IFRS 3 ve IFRS 3R kapsamında ayrıntılı biçimde ele alınmış yaklaşımlardaki değişim ve gelişimi sergileyen ülkemiz uygulamasına dayalı işletme birleşmesi örneklerinden hareketle, yapılan değişikliklerin işletme raporları ve bilanço dipnotlarına ne şekilde yansıtıldığı açıklanarak çalışmaya son verilmiştir.

1. BÖLÜM

İŞLETME BİRLEŞMELERİNE İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.İşletme Birleşmelerinin Tanımı

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları incelendiğinde birleşme sözcüğü için çeşitli kavramların kullanıldığı görülmektedir. Merger, kelime anlamıyla devralma anlamına gelmekle birlikte iki veya daha çok şirketin birleşmesi olarak da kullanılmaktadır. Acquisition, bir şirketin diğer bir şirketi satın alması şeklinde ifade edilmiştir. Consolidation, iki işletmenin kendi hukuki kişiliklerinden bağımsız olarak yeni bir hukuki kişilik oluşturması anlamına gelirken, Combination ise kelime anlamıyla birleşmeyi ifade etmekle birlikte genel bir terim olarak kullanılmıştır(Karapınar, 2006). Bunların dışında çok sık kullanılan Joint Venture terimi ortak girişim, iş ortaklığı kurma olarak Türkçeye çevrilmiştir.

İşletme birleşmeleri genel bir tanımlamayla iki ya da daha fazla işletmenin büyüme amacı güderek faaliyetlerini ekonomik ve hukuki olarak bir bütün haline getirmesi, yani işbirliğine gitmesidir (Uğur, 1998). Türk Ticaret Kanunu'nda ise işletme birleşmesi kavramı bir işletmenin diğer bir işletme tarafından tüm aktif ve pasifi ile devralınması ya da birden fazla işletmenin sahip olduğu aktif ve pasiflerin yeni kurulacak bir işletmeye aktarılması olarak tanımlanmıştır (TTK md.451-452). Yürürlükte olan Uluslararası Finansal Raporlama Standartları 3'te işletme birleşmeleri, ayrı varlıkların ya da işletmelerin tek bir finansal raporlama birimini oluşturması olarak tanımlanırken, Temmuz 2009'da yürürlüğe girecek olan yeni standartta işletme birleşmeleri, satın alan işletmenin satın aldığı işletmenin ya da işletmelerin

kontrolünü ele geçirmesine sebep olan olay olarak tanımlanmıştır. Burada kontrol kelimesiyle ifade edilmek istenen işletmelerden birinin diğerinin oy hakkının yarısından fazlasına sahip olma ya da bir işletmenin diğer işletmenin yönetim kurulu veya buna denk kurul üyelerinin çoğunu atama ya da görevden alma hakkını elde etmesi durumudur¹. Yürürlükteki standart ile yeni standartta yapılan tanımlar arasındaki fark, eski tanımda yer verilen varlık kavramının yeni tanımda kullanılmaması ve yeni tanımın muhasebe bilimine göre ele alınmasından kaynaklanmaktadır. (Karapınar, 2006).

1.2. İşletme Birleşmelerinin Şekilleri

İşletme birleşmelerini kavramsal olarak inceledikten sonra, birleşmelerin daha iyi anlaşılabilmesi için işletme kavramını da ele almak gerekir. İşletme, insanların çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan, mal veya hizmet üretmek ya da satmak için meydana gelen iktisadi birimlerdir. İşletmelerin kurulma amacı temel olarak en düşük maliyetle en yüksek kâr elde etmek, yani değer maksimizasyonudur². Bunun gerçekleştirilebilmesi için işletmenin içsel ya da dışsal yollarla büyümesi gerekir.

1.2.1. İçsel Büyüme

İçsel büyüme işletmenin faaliyetleri sonucunda mevcut tüzel kişiliği içerisinde ürettiği ya da dışardan elde ettiği kaynakları yeni yatırım alanlarına yatırarak değerlendirmesi sonucu gerçekleştirdiği büyümedir.

---

¹Arıkan Ö. (Eylül 2004).Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarında Yapılan Son Değişikliklerle İşletme Birleşmelerinin Finansal Raporlanması. *Muhasebe ve Denetim Bakış*
²*Muhasebe Portalı – İşletme Nedir ?*(b.t.).10 Şubat 2008, <http://www.okanyildiz.com/muhasebe/>

1.2.2. Dışsal Büyüme

Dışsal büyüme ise işletmenin diğer işletmelere yatırım yapmak amacıyla bir veya birden fazla işletmenin tamamını ya da bir bölümünü satın alma yoluyla büyümesi olarak tanımlanmaktadır (Uğur, 1998).

1.2.2.1. Dışsal Büyümenin Amaçları

Genel olarak dışsal büyümenin amaçları birleşme ve satın alma amacıyla ya da iş ortaklığı kurmak amacıyla birleşme olarak ikiye ayrılmaktadır. Birleşme ve satın alma amacıyla birleşmeler aşağıdaki alt başlıklarda incelenmektedir.

- Azınlık Hissenin Satın Alınması
- İş Ortaklığı (Joint Venture) (%50 - %50)
- Çoğunluk Hissenin Satın Alınması
- Tamamının Satın Alınması

İş ortaklığı kurmak amacıyla birleşmeler ise aşağıdaki alt başlıklarda incelenmektedir.

- İmtiyaz (Franchise)
- Proje Bazında İş Birlikleri
- Fason Üretim
- Dağıtım Kanalı Anlaşmaları

Gerek birleşme ve satın alma amacıyla gerekse iş ortaklığı kurmak amacıyla bir araya gelen işletmelerin, bu birleşmelerden bazı temel beklentileri bulunmaktadır. Bu beklentiler aşağıdaki alt başlıklarda incelenmektedir.

1.2.2.1.1. Verimliliği Arttırmak

Yapılan ampirik çalışmalar sonunda, verimliliğin artmasına sebep olan iki teori bulunmuştur. Bunlardan birincisi disiplinle ilgili birleşmeler, ikincisi ise sinerjik etki ile ilgili birleşmeler olarak adlandırılmıştır.

Disiplinle ilgili birleşmelerde, birleşilen işletmedeki yönetimin hedefi sadece kâr maksimizasyonundan ibaret değildir. Satın alan işletmenin asıl hedefi, düşük maliyetle durumu parlak olmayan büyük bir işletmeyi satın almak ve yönetimin başına başarılı ve tecrübeli yöneticiler atayarak, şirketin değerini yıllar içinde yükseltmektir.

Sinerjik etki ile birleşmelerde ise, disiplinle ilgili birleşmeler teorisinin tersine, satın alan işletmenin asıl hedefi kâr maksimizasyonu olduğu için, kârlılık ve performans düzeyi yüksek işletmelerle birleşme yolunu tercih etmektedir. Bu teoriye inanan yöneticiler, küçük ama güçlü bir işletmeyle birleşmenin, sinerjik bir etki yaratarak verimlilik düzeylerini birleşme öncesine göre çok daha hızlı bir ivmeyle arttıracığına inanırlar (Lichtenberg ve Siegel, 1992). Sinerjik etkiden ifade edilmek istenen iki işletmenin kolektif ekonomik gücünün, her iki işletmenin tek başına olan ekonomik gücünden daha fazla olması durumudur.

ABD’de yapılan bir başka çalışmada ise disiplinle ilgili birleşme teorisi ile sinerjik etki ile birleşme teorisi kıyaslanmış, satın alan firmaların üretim ve verimlilik düzeyi yüksek olan işletmelerle birleşerek sinerjik etkinin yarattığı verimlilik artışından faydalanma amacını güttükleri gözlenmiştir³.

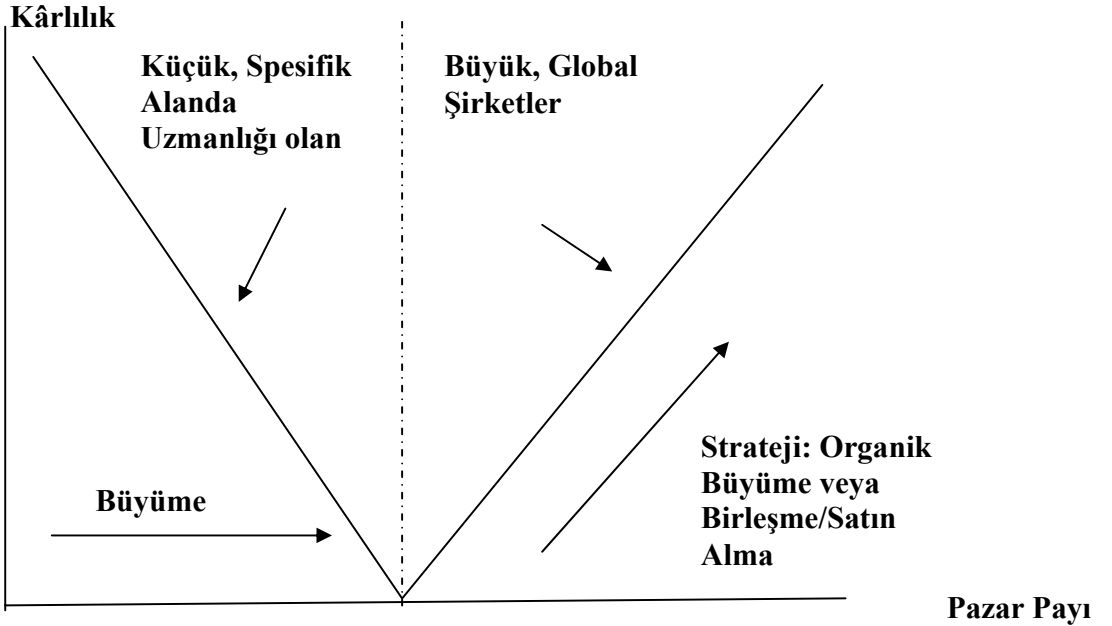
---

³ Nguyen S. V., Ollinger M. (August 2006), Mergers and Acquisitions and Productivity in the U.S. Meat Product industries: Evidence from the Micro Data. *American Agricultural Economics Association*. 19 Şubat 2008, EBSCO veritabanı.

1.2.2.1.2. Ölçek Ekonomisinden Faydalanmak

Dışsal büyüme, başka bir ifade ile işletme birleşmelerindeki amaçlardan bir diğeri ölçek ekonomilerinden yararlanmaktır. Ölçek ekonomisi kavramı maliyetin en aza indirildiği, yani üretimin artmasıyla işgücü ve makinelerin uzmanlaşarak maliyeti düşürmesi durumunu açıklamaktadır⁴. İşletmeler birleşerek daha büyük ölçekte bir işletme meydana getirdiği için araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin daha etkin şekilde yürütülmesi, yönetici ve personel kalitelerinin artması, büyük ölçekteki üretimlerin maliyetleri düşürmesi, risklerin azaltılması amaçlanmaktadır.

Aşağıdaki grafikte, birleşme ve satın alma yoluyla büyümenin, tek başına büyümeye göre daha avantajlı olduğu, kârlılık açısından daha hızlı sonuç aldığı görülmektedir.

Kaynak: Pwc Türkiye, V. Çözüm Ortaklığı Platformu, 2006 Raporu

⁴Ansal H. ve Çetindamar D.(10 Kasım 2003). *Teknolojik Gelişmelerin Ölçek Ekonomisine Etkisi*.10 Şubat 2008, <http://arsiv.mmo.org.tr/pdf/10113.pdf>

1.2.2.1.3. Yetenekli Yönetime Sahip Olma Arzusu

İşletme birleşmelerindeki bir başka amaç ise yetenekli yönetime sahip olma arzusudur. Yetenekli ve başarılı yöneticilere sahip olan işletmelerle birleşen diğer işletmeler, üst düzey yönetimin deneyimlerinden faydalanarak potansiyel mal ve hizmet kalitelerini yükseltebilirler.

ABD’de 1977 – 1987 yılları arasında, gıda ve içecek sektöründe yapılan bir araştırmada, birleşen işletmedeki yönetim değişikliğinin, satın alan işletmenin üretim ve büyüme rakamlarını doğru orantılı olarak etkilediği, birleşme sonrasındaki bu rakamlarda hızlı bir artış ortaya çıktığı görülmüştür (McGuckin ve Nguyen, 1995).

1.2.2.1.4. İçsel Büyümeye Göre Avantajları

İşletmelerin dışsal büyümeyi seçmelerindeki sebeplerden biri de birleşmenin içsel büyümeye göre daha avantajlı olmasıdır. Çünkü dışsal büyüme içsel büyümeye göre daha az masraflı olduğu gibi, finansmanı da daha kolaydır. İçsel büyümede firmalar arası rekabet artarken, dışsal büyümede firma sayısının azalmasından dolayı rekabet azalır ve böylece işletme oluşabilecek risklerden kendini korumuş olur.

1.2.2.1.5. Finansman Kolaylığı

İşletme birleşmelerinde sağlanan faydalardan biri de finansman kolaylığıdır. Birleşen işletmelerin borçlanma kapasitesi işletmelerin tek tek borçlanma kapasitelerinden fazla olduğu gibi, risklilik düzeylerinin düşmesinden dolayı birleşen işletmeler daha düşük faizlerle borçlanma imkanına sahip olmaktadır (Uğur, 1998).

1.2.2.1.6. Vergi Avantajı

Vergi avantajından faydalanmak işletme birleşmelerindeki en önemli amaçlardan biridir. Vergi kanunları çerçevesinde zarar indiriminden de faydalanmak mümkün olduğu üzere birçok şirket bu amaçla birleşme kararı almaktadır. İşletmelerden birinin mevcut zararını gelecekte elde edeceği karlardan mahsup etme imkanı varsa, karlı olan bir başka işletmeyle birleşip zarar indirimi dolayısıyla birleşme nedeniyle düşen kârlar üzerinden vergi ödememe avantajından yararlanabilir⁵. Yine sıkça rastlanan bir başka durum ise aynı holding bünyesindeki iki şirketin zararda olan şirketten vergi indirimi sağlanacağından ötürü karlı olan şirketle birleşmeye çalışmasıdır. Bunun en tipik örneği Çukurova grubuna ait olan Yapı Kredi Bankası ile 2001’de yaşanan ekonomik krizin ardından zarar açıklayan yine aynı gruba ait Pamukbank’ın birleştirilme talebidir. Sonuç olarak BDDK Pamukbank’ın TMSF’ye devrine karar vermiştir(Yörük, 2002).

1.2.2.1.7. Diğer Amaçlar

Yukarıda sayılanların dışında işletme birleşmelerindeki amaçlar, satın alan şirketin sahip olduğu sınai haklara sahip olmak (patent, lisans, know-how vb.), işletme teknoloji yoğun bir alanda faaliyet gösteriyorsa satın alan işletmenin sahip olduğu yeni teknolojiden faydalanmak, büyük bir işletme yaratma arzusu ve psikolojik nedenler (firmanın sürekliliğinin tehlikeye düşebileceği korkusu, büyüme hırsı vb.) olarak çoğaltılabilir.

---

⁵ *Şirket Birleşmesi* (b.t.). 12 Şubat 2008, <http://www.isletme.biz/content/view/1272/27/>

1.3.Birleşme Türleri

İşletme birleşmelerini büyüme açısından içsel ve dışsal olarak inceledikten sonra, dışsal büyümeyi de kendi içinde ikiye ayırmak mümkündür. Dışsal büyüme, bir başka ifade ile işletme birleşmeleri ekonomik açıdan dikey, yatay, karma ve coğrafi birleşme olarak dörde ayrılır.

1.3.1.Dikey Birleşme

Dikey birleşme, mal veya hizmet üreten bir firmanın o mal veya hizmeti üretme süreci içerisinde bulunan diğer firmalarla birleşmesi olarak tanımlanmaktadır. Dikey birleşmenin amacı işletmenin piyasadaki rekabet gücünü arttırmaktır. Dikey birleşme de kendi içinde geriye doğru ve ileriye doğru birleşme olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.3.1.1. Geriye Doğru Dikey Birleşme

Geriye doğru dikey birleşmeye örnek olarak dokuma fabrikasının bir iplik işletmesiyle birleşmesi örnek olarak verilebilir. Bu durumda satın alan işletmenin (dokuma fabrikası) hammaddesi satın alınan işletmenin (iplik işletmesi) çıktısını oluşturmaktadır. Bu sayede satın alan işletme ilk madde ve malzeme tedarikinin denetimini elinde bulundurur ve yüksek hammadde maliyetinden kendini korumuş olur.

1.3.1.2. İleriye Doğru Dikey Birleşme

İleriye doğru dikey birleşmede ise bu durum ters şekilde işler. Satın alan işletmenin çıktısı satın alınan işletmenin hammaddesini meydana getirir. Bu

duruma örnek olarak Coca Cola firmasının şişe üreticileriyle birleşmesi verilebilir. Böylelikle işletmenin mallarını satan firmayla birleşmesi arz aşamasındaki denetimini kuvvetlendirir. ABD’de giderek yaygınlaşan franchising anlaşmaları da ileriye doğru dikey birleşmelere örnek olarak gösterilebilir. Franchising alan işletme asıl işletmenin mal ve hizmetlerinin satılması ve dağıtılması işlemini üstlenmektedir.

1.3.2. Yatay Birleşme

Yatay birleşme, aynı faaliyet alanında mal ve hizmet üreten firmaların birleşmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu tür birleşmelerin amacı, işletmelerin faaliyet alanını genişletmek, üretim hacmini arttırarak maliyeti düşürmek ve aynı faaliyet alanındaki rakip işletmelere karşı güç elde etmek hatta rekabet ortamını yok etmek olarak sıralanabilir.⁶ Bu tür birleşmelere örnek olarak perakende devlerinden Migros’un Tansaş’ı satın alması, Carrefour’un Gima’yı satın alması gösterilebilir.

1.3.3. Karma Birleşme

Karma birleşmede doğrudan birbiriyle ilgili olmayan faaliyet alanlarında bulunan işletmeler arasında olabildiği gibi, benzer ürün satan, ortak bir pazarı paylaşan, dağıtım kanalları ve üretim ağları ortak olan işletmelerin birleşmesi şeklinde de olabilir. ABD’de 1965-1975 yılları arasında sıkça rastlanan bu birleşme türü ürün ya da pazar genişletmek amacını taşımaktadır. Örnek olarak Phillip Morris – Kraft, Pepsico – Pizza Hut birleşmeleri verilebilir.

---

⁶ Ulukan, C. (4 Şubat 2008) *Genel İşletme* 12 Şubat 2008, [http://ftp.anadolu.edu.tr/videocon/genel%20isletme/g%C4%B04-04.02.2008.ppt#265,11,Slayt 11](http://ftp.anadolu.edu.tr/videocon/genel%20isletme/g%C4%B04-04.02.2008.ppt#265,11,Slayt%2011)

1.3.4. Coğrafi Birleşme

Bir başka birleşme türü coğrafi birleşmedir. Buradaki amaç işletmelerin buldukları ülke sınırları dışına çıkarak, uluslararası alanda faaliyetlerini genişletmektir. AOL – Time Warner birleşmesi coğrafi birleşmeye örnek olarak gösterilebilir⁷.

Muhasebe açısından ele alındığında ise işletme birleşmeleri varlık alımı veya ortaklık haklarının alımı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Varlık alımından kasıt satın alan işletmenin satın alınan işletmenin tüm varlık ve yükümlülüklerini satın alması durumudur. Bu durumda satın alınan işletmenin tüzel kişiliği sona erer. Ortaklık haklarının satın alınması ise işletmenin, satın alınan firmanın ortaklık haklarının tümünü ya da bir kısmını satın alması şeklinde gerçekleşir. Fakat bu durumda varlık alımından farklı olarak satın alınan işletmenin tüzel kişiliği sona ermez (Karapınar, 2006).

1.4. İşletme Birleşmelerinde Karşılaşılan Sorunlar

İşletme birleşmeleri aşağıdaki sorunları da beraberinde getirebildiğinden, bunlara kısaca değinilmesi gerekmektedir.

- İş Durumunun Belirsizliği
- Psikolojik Olumsuzluklar
- Şerefiye ve Sektörel Farklılıklar
- Diğer Sorunlar

---

⁷ Hündür, B. (15 Ağustos 2006). *Şirket Birleşmeleri ve Satın Almaları*. 12 Şubat 2008, <http://www.ikademi.com/isletmeler-arasi-iliskiler/1269-sirket-birlesmeleri-ve-satin-almalari.html>

1.4.1. İş Durumunun Belirsizliği

Şirket birleşmelerinin işletmelere sağladığı olumlu sonuçların yanı sıra bir takım olumsuz neticelerle de karşılaşmaktadır. Bunlardan bir tanesi iş belirsizliği durumudur. İki ya da daha fazla işletmenin birleşmesi durumunda çalışanlar çalışma alanlarının daralacağı böylelikle işten çıkarılabilecekleri kaygısına kapılırlar. Birleşmede satın alınan işletmenin ya da dağılan ortaklığın çalışanlarla yaptıkları iş sözleşmeleri kural olarak birleşmeden sonra da devam etse bile birleşme gerçekleştirildikten sonra satın alan ya da yeni kurulan ortaklık yeniden yapılanma gerekçesiyle tazminatları ödemek koşuluyla iş sözleşmelerini iptal edebilir. Bu durum çalışanların iş performanslarını olumsuz etkileyeceği gibi, yeni düzene adaptasyon sürecini de zora sokmaktadır (Sönmez, 2000).

1.4.2. Psikolojik Nedenlerden Doğan Olumsuzluklar

Yeterli derecede ön araştırmanın yapılmamasından dolayı, risk hesaplaması eksik yapılır ya da yönetim profili objektif değerlendirilemez. Aslında bu ve buna benzer aksaklıkların ardında stratejiden yoksun bir yönetimin varlığı mevcuttur. Bu gibi yönetim kadrolarının birleşme kararı almalarında çeşitli psikolojik unsurlar ortaya çıkar. Bunlardan bazıları, sektörde çoğu firma birleşme kararı aldıysa, bunların gerisinde kalmamak için birleşme kararı almak, çevredeki birleşme modellerini kendi firmasına uymamasına rağmen örnek almak, yönetsel ego, sektördeki durgunluğun getirdiği aşırı kaygı, aşırı iyimser sinerjik etki beklentisi olarak sıralanabilir.

Bu sebepler her ne kadar birleşmelerde, psikolojik etkinin olası olduğunu açıklasa da, bu gibi sebeplerin birleşme ve satın alma kararlarında bir motivasyon aracı olarak algılanmaması gerekir⁸.

1.4.3. Şerefiye ve Sektörel Farklılıklar

Şerefiye, Türkiye Muhasebe Standartları'nın (TMS) tanımına göre, tek olarak tanımlanamayan ve ayrı olarak kaydedilemeyen varlıklardan kaynaklanan gelecekteki ekonomik fayda olarak tanımlanmaktadır. Şerefiyenin içine, hesaplanması oldukça zor maddi olmayan bir takım öğeler girmektedir. Bu öğelerin içinde hesaplanması en zor olanı ise satın alınan firmanın gelecekteki kârlılık oranıdır. Gelecekteki kârlılık oranının hesaplanmasında organizasyonun kültürü, yönetim kalitesi, şirketin canlılığı ile o sektöre ait müşteri ve pazar paylarının verileri gibi çok çeşitli faktörler kullanılmaktadır. Bu faktörlerin her birinin güvenilirliği şerefiyenin tutarını etkilediği üzere işletmelerin şerefiyeyi aşırı iyimser beklentiler dahilinde hesaplamaları, çok yüksek borç yükü altına girmelerine ve bu iyimser hesaplamaların ileriki dönemlerde tutmamasından dolayı borçlarını ödeyememelerine yol açmaktadır.

İşletmelerin yanılgıya düştükleri ikinci konu ise farklılık (disparity) kavramıdır. Farklılık kavramı, sektörel farklılıklar olabileceği gibi, yönetsel farklılıklar da olabilir. Sektörel farklılıklara örnek olarak bir tur şirketinin bir sigorta şirketiyle birleşme kararı alması gösterilebilir. Bu gibi durumlarda, şirket yöneticileri satın aldıkları şirketin operasyonel vaziyetiyle ilgili fikir sahibi olmadıkları için sinerjik bir etki çoğunlukla oluşmaz ve birleşme başarısızlıkla sonuçlanır. Yönetsel farklılığa örnek olarak bir Japon firması ile

---

⁸ Lynch, J. G., Lind, B. (2002). Escaping Merger and Acquisition Madness. *Strategy and Leadership*. 20 Şubat 2008, EBSCO veritabanı.

bir Türk şirketin birleşmesi verilebilir. Farklılık kavramını banka birleşmeleri açısından da incelemek gerekir. Nitekim iki banka her ne kadar benzer tabanlarda işletmeler olarak görünse de, müşteri ilişkileri arasındaki uyumsuzluk birleşmelerde bazı olumsuzluklara yol açabilir. Bu duruma örnek olarak ticari bir banka ile yatırım bankasının birleşmesi gösterilebilir⁹.

Şirket birleşmeleri, yapılan bir araştırmada şerefiye ve farklılık kavramları açısından dört kategoride incelenmiştir.

1. Yüksek Şerefiye – Düşük Farklılık: Bu tip birleşmelerde sektör ve pazar ağları benzer özellik göstermekte, fakat birleşen şirketin müşteri ilişkileri ve sektördeki uzmanlığı şerefiye tutarını yükselttiği için satın alan firma bu avantajı kullanmak için bu tutarı ödemeyi kabul etmektedir. Böyle bir durumda başarılı bir planlamanın yapılması, kültürleri yakınlaştırma stratejilerinin uygulanması gerekir. Araştırmada bu tür birleşmelere planla ve ilerle (plan and prosper) adı verilmiştir. Aksi takdirde işletme birleşmelerinden beklenen performans elde edilemez.
2. Yüksek Şerefiye – Yüksek Farklılık: Bu birleşme tipi, daha çok uzun vadeli yapılan yatırımlara benzetilmektedir. İşletmeler arasındaki farklılıkların yüksek olduğu bu tür durumlarda finansal sistemlerin entegrasyonuna önem vermek gerekmektedir. Böylelikle kısa vadede kâr maximizasyonu sağlanamasa da, uzun vadede kârlılık oranları yükseltilebilir. Bu sebeple, araştırmada bu birleşme türüne ayakta kal ve bırakma (stand and hold) adı verilmiştir.
3. Düşük Şerefiye – Yüksek Farklılık: Parçala ya da sat (segment or sell) olarak adlandırılan bu birleşme türü en istenmeyen birleşme modelidir.

---

⁹ Lynch, J. G., Lind, B. (2002). Escaping Merger and Acquisition Madness. *Strategy and Leadership*. 20 Şubat 2008, EBSCO veritabanı

Çünkü satın alan firmanın birleşen firmanın bulunduğu sektör yapısıyla ilgili yeterli bilgisi yoktur. Ayrıca birleşen firmanın müşteri portföyü ya da pazar payı olarak satın alan firmaya katabileceği olumlu bir değeri de bulunmamaktadır. Bu tip birleşmeler kimi zaman dikey birleşmeler açısından tercih edilse de geçmiş veriler incelendiğinde, başarılilik oranları çok düşük seviyelerde kalmaktadır.

4. Düşük Şerefiye – Düşük Farklılık: Yapılan araştırmada birleş ve büyü (merge and grow) olarak adlandırılan bu birleşme türü en klasik birleşme türü olmakla birlikte, pazar payını genişletmeye yönelik bir girişimdir. Bu birleşme türünün başarılı olmasının sebebi, işletmelerdeki gereksiz harcamaları kısararak, gelirleri artırma stratejisinin izlenmesidir.

Yukarıda açıklanan birleşme türlerinin grafiksel gösterimi aşağıdaki gibidir¹⁰

¹⁰ Pricewaterhousecoopers M&A Report. (1996). *Pricewaterhousecoopers M&A Report* Lajoux and Weston'da yayınlanmıştır.

1.4.4. Diğer Sorunlar

İşletme birleşmelerindeki diğer olumsuz sebepler, birleşmenin gerekli olup olmadığının işletmelerce yeterli düzeyde analiz edilmemiş olması, satın alınan firma hakkında yeteri kadar inceleme ve ön çalışma yapılmaması, satın alan işletmenin firma değerlemesini dikkatlice yapmaması ve neticesinde yüksek değerlemeden dolayı satın alınan firmaya fazla ödeme yapılması, birleşme sonrası kurumsal yapılanmanın önemsenmemesi ya da doğru bir şekilde planlanmaması, kaliteli çalışanların işine son verilirken başarısız yönetimin devam etmesi ve son olarak birleşmeden umulan sinerjinin gerçekleşmemesi olarak açıklanabilir (Yörük 2002).

Mercer Management Consulting şirketinin yaptığı bir araştırmada, 1990 – 1996 yılları arasında gerçekleşen işletme birleşmelerinin yaklaşık olarak yarısında, ortakların elindeki hisse senetlerinde aşırı değer kayıpları yaşanmış olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmada IBM şirketinin Lotus firmasıyla birleşmesi örnek olarak verilmiştir. IBM'in Lotus firmasını satın almak için 3.5 milyar dolar ödediği, fakat hissedarların bu birleşmeden olumsuz yönde etkilendiği, Lotus firmasının sahip olduğu varlıkların gerçeğe uygun değerinin, ödenen meblağın çok çok altında kaldığı anlaşılmıştır.

Buna ek olarak uluslararası denetim şirketlerinden PWC'nin (Price Waterhouse Coopers) işletme birleşmeleriyle ilgili yaptığı bir araştırmada, satın alan şirketlerin üçte ikisinde, birleşme tescil ve ilan edildikten sonra, ortakların elindeki hisse senetlerinde aşırı değer kayıpları yaşandığı, bu şirketlerin üçte birinin kârlılık oranlarının, bir yıl sonra bile emsal şirketlerin kârlılık oranlarının gerisinde kaldığı görülmüştür¹¹.

---

¹¹ Lynch, J. G., Lind, B. (2002). Escaping Merger and Acquisition Madness. *Strategy and Leadership*. Retrieved February 20, 2008, from EBSCO database

2. BÖLÜM

TARİHİ SÜREÇTE İŞLETME BİRLEŞMELERİ

2.1. İşletme Birleşmelerinin Tarihçesi

Dedhia (2004), işletme birleşmelerini tarihsel olarak dört ana başlıkta incelemiştir.

- 1920'lerde oligopol birleşmelere tanık olunmuştur.
- 1960'larda ürün ya da hizmet çeşitlendirmesine gidilmiştir.
- 1980'lerde pazar payı önem kazanmıştır.
- 1990'larda devlet kontrollerinin tedricen kaldırılmasının ardından konsolidasyonun yaygınlaştığı görülmüştür¹².

Yukarıdaki ayırım, dalga (wave) olarak tabir edilen, birçok sektörde, çok fazla sayıda birleşmenin gerçekleştiği dönemler olarak kategorize edilmektedir. Bu dönemler birleşmelerin hız kazandığı zamanlarda başlar, birleşmelerde ani düşüşlerin yaşandığı zamanlarda ise son bulur (Reid, 1968). Bu dalgaları anlamak birleşmelerin doğasını anlamak açısından çok önemlidir çünkü sektörel dağılımın yeniden yapılandırılması, kolektif stratejilerin düzenlenmesi, birleşmeye konu olan organizasyonların kültürel değişimini bu dalgalar belirlemektedir.

---

¹² Dedhia, N., S., (2004). Quality Imperatives for Global Acquisitions and Mergers. *Total Quality Management and Business Excellence*. 22 Şubat 2008, EBSCO veritabanı.

Dünyada yaşanan birleşme dalgaları üç evrede incelenmiştir.

- Gelişim
- Yayınım
- Dağılım

Gelişim evresi, ekonomik, politik, teknolojik ve sosyal bir takım makro faktörlerden oluşur. Örneğin 1920 ve 1960 yıllarındaki dalgaların aşırı refah döneminin ve pazardaki yatırım enstrümanlarına getirilen sigortaların rahatından kaynaklandığı öne sürülmektedir. 1980'lerde yaşanan dalğanın sebebi ise dönemin ABD başkanı Ronald Reagan'ın yönetiminin sağladığı aşırı güven ortamının ve rekabeti destekleyen yeniden düzenlemelerin, ABD şirketlerinin uluslararası pazarlarda rekabet gücünü kuvvetlendirmesinden ileri gelmektedir. 1990 yılında yaşanan son dalga ise, teknolojik ilerleme, üretim giderlerinin azaltılması, medya ve telekomünikasyon sektörlerine getirilen yapısal ve düzenleyici reformlar ile rekabet ortamının artması gibi faktörlerden etkilenerek ortaya çıkmıştır.

1980 ve 1990 yıllarında yaşanan dalgaların bir başka ortak sebebi ise piyasada yaşanan belirsizlik durumudur. Belirsizlik durumu kısaca, problemin ne olduğu, şirketlerin gerçekte ne istediği, ve istenilen şeyin nasıl elde edileceği ve başarının nasıl ölçüleceği sorularının yanıtsız kalmasından ileri gelmektedir (Rhinesmith, 1993). Bunların yanı sıra Avrupa Birliği'nin kurulması, Çin, Sovyet Rusya ve Doğu Avrupa'nın içinde bulunduğu politik ve ekonomik koşullar da, dalgaların gelişim evresine girmesine ve işletme yöneticilerinin bu bilinmeyen unsurlarla başa çıkabilmek için firmalarını birleşme çabasına sürüklemesine sebep olarak gösterilebilir (Brenner ve Shapira, 1983).

Dalga dönemlerinin gelişim evresinde birçok başarılı birleşmeyle karşılaşmıştır. 1980 dalgasının başlarında dev petrol üreticilerinden

McDermott'un, buhar kazanı imalatı yapan Babcock&Wilcox ile birleşmesinin hisse senedi fiyatlarını ikiye katlaması, ardından 1982 yılında, Quaker Oats şirketi ile Stokely birleşmesi bu başarılarla örnek olarak gösterilebilir. Son dalgada başarı listesinde adı geçen birleşmelerin arasında, 1991 yılında Chemical Bank – Manufacturer Hanover, 1992 yılında Newell Co. – Sanford, 1993 yılında ise Mattel – Fisher Price birleşmeleri sayılabilir. Bu başarı hikayelerinin artması, birleşmelere meşruluk kazandırırken, bir yandan birleşme sayılarını artan bir oranda tetiklemiş ve yayılım evresi olarak tabir edilen dönemi başlatmıştır. Yayılım evresini, eksik bilgi, basitleştirme, rekabet ortamında gözden kaçan problemler, verilen taahhütlerin yarattığı gerginlik ve yöneticilerin bencil kararları gibi pek çok mikro faktör etkilemiştir. Belirsizlik ortamında stratejik planlamadan yoksun kalan işletmeler, kısır araştırma sonuçları doğrultusunda, çalkantılı ekonomik koşulların yarattığı değişkenleri hesaba katmaksızın harekete geçmiştir. Pek çok işletmenin konsolidasyon çılgınlığına kapıldığı bu dönemde, kimi işletmeler birleşmenin yaratacağı olumsuzlukları göz ardı ederek, ilk etapta bile cazip görünmeyen birleşmelerin içinde yer almışlardır (Anand ve Singh, 1997).

Dağılım evresi olarak nitelenen, plansız birleşmelerin başarısızlıklarından kaynaklanan bu dönem, olumlu olarak başlayan bu dalgaların nasıl bir anda olumsuz sonuçlar doğurduğunu açıklamaktadır. Bu duruma sebep olan öğeler, birleşme ve satın almalarda yaşanan doygunluk, giderek artan başarısızlık hikayeleri, medyanın yanlış yönlendirmesi, fakat en önemlisi ekonomide yaşanan istikrarsızlık ortamı olarak sıralanabilir¹³.

Birleşme ve satın almalarda yaşanan doygunluk, büyük organizasyonların ve holdinglerin, küçük işletmeleri bünyelerine katmalarıyla birlikte, gerek

---

¹³ Auster, E.,R., Sirower, M., L. (2002). The Dynamics of Merger and Acquisition Waves: A Three – Stage Conceptual Framework with Implications for Practice. *The Journal of Applied Behavioral Science*. 26 Şubat 2008, EBSCO veritabanı

büyüklik, gerekse nitelik olarak işletmelerin birbirine benzer hale gelmeleriyle başlar. Yani ilk başta birleşmeleri tetikleyici unsur olarak ortaya çıkan ürün veya hizmet genişletme ve geliştirme arzusu, son evrede olumsuz bir faktör olarak kendini göstermektedir. Nitekim bütün birleşen firmaların, ürün ve hizmet kalitesi birbirine yakınsamakta, dolayısıyla bir firmanın diğer bir firmadan olumlu ya da olumsuz bir farkı kalmamaktadır. Böylece birleşmenin şirketlere getirdiği görece avantajlar zamanla ortadan kalkmaya başlar ve dağılma evresi işletmeler açısından kaçınılmaz olur. 1990’larda büyük ölçekli birleşmelerden Daimler – Chrysler, Newell – Rubbermaid, Consec – Green Tree, Mattel – Learning Company, First Union – Money Store ve CUC – HFS birleşmelerinin başarısızlıkla sonuçlanması dağılma evresinin bir sonucu olarak gösterilebilir (Deogun, 1999; Nyberg, 2000).

İşletme birleşmeleri tarihsel olarak incelendiğinde, birleşme rakamlarında 1990’lı yıllarda hızlı bir artış olduğu, daha sonra 2001 ve 2003 yıllarında bu rakamların azalma eğilimi gösterdiği dikkati çekmektedir. Bu azalmaya sebep olan unsurları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

1. İnternet ve teknoloji sektöründe yaşanan daralma
2. A.B.D’de yaşanan 11 Eylül Olayları’nın yarattığı panik havası ve belirsizlik
3. 2000 yılından önce plansız büyüyen şirketlerin, büyüme hedeflerini revize etmeleri ve tutucu büyüme politikalarına yönelmeleri
4. Bankaların, kredi verme koşullarını zorlaştırmaları

Son birkaç senede ise, yatırımcıların yatırımlarını hızlandırdıkları ve daha çok risk alarak büyümeye yöneldikleri gözlenmektedir. Bunun yanı sıra şirketlerin borçlanma oranları azalırken likidite oranları artış göstermiş, bu da piyasada yatırıma yönelik yüksek miktarda nakit birikimine yol açmıştır. Teknoloji ve telekomünikasyon sektörlerini de olumlu yönde etkileyen bu

durum şirketleri internete daha fazla yatırım yapmaya yönlendirmiştir. Ayrıca Çin ve Hindistan'daki şirketlerin piyasadan büyük çaplı alımlar yapmaya başlamaları, fiyatların yükselmesine ve nihayet 2004 yılından itibaren birleşme ve satın alma işlemlerinin daha önceki senelere göre hızla artmasına neden olmuştur.

2005 yılında dünyadaki birleşme ve satın alma işlemlerinin %78'i ABD ve Batı Avrupa'da gerçekleşirken, bu rakam 2006 yılında %72'ye gerilemiştir. 2005 yılında birleşme ve satın almalarda en büyük payı %24'le finansal hizmet sektörü oluştururken, 2006 yılında en büyük payı %22 ile enerji sektörü ele geçirmiştir¹⁴.

Dünya'daki en bilinen işletme satın alma ve birleşmelerinden bazıları aşağıda verilmiştir¹⁵.

- Exxon – Mobil (Petrol)
- American Airlines, AA – Trans World Airlines, TWA (Havacılık)
- Digital Equipment Corporation, DEC – Compaq (Teknoloji)
- Hewlett Packard, HP – Compaq (Teknoloji)
- Daimler Benz – Chrysler (Otomobil)
- British Standards Institution, BSI – US/Canada ISO (Hizmet)
- Seagate – Conner Peripherals (Teknoloji)
- AOL – Time Warner (Telekomünikasyon)

---

¹⁴ Cem, O., Toparlak, Y., Eyigün, G., Serdar, N., (2006). Birleşme ve Satın Alma İşlemleri Şirket Değerlemeleri. Pwc Türkiye V. Çözüm Ortaklığı Platformu.

¹⁵ Dedhia, N., S., (2004). Quality Imperatives for Global Acquisitions and Mergers. *Total Quality Management and Business Excellence*. Retrieved February 22, 2008, from EBSCO database

2.1.1. ABD’de İşletme Birleşmeleri

ABD’deki işletme birleşmelerinin tarihçesi incelendiğinde öncelikle birleşmelerin en yoğun olduğu dönemin hisse senedi fiyatlarının yükselmeye başladığı dönemler olduğu dikkati çekmektedir. Bu sebeptendir ki tarihte işletme birleşmelerinin sayısı belli dönemlerde büyük patlamalar halinde kendini göstermiş, her patlamanın ardından belli süre bir durgunluk dönemi yaşanmıştır.

2.1.1.1. Birinci Dalga

İlk patlama, birinci dalga olarak da tabir edilen dönem 1897 – 1904 yılları arası meydana gelmiştir. Birleşmelerin %84’ü yatay birleşmelerden, %12’si ise dikey birleşmelerden oluşmaktadır. Bu dalganın başlamasındaki en büyük sebepler arasında 1893 yılında ABD’de yaşanan ekonomik krizin toparlanma sürecine girmesi ve ulaşım sisteminin gelişmesi olarak gösterilebilir. Bu dönemdeki birleşmelerin en önemli özelliği büyük tekelleşmelerin ortaya çıkmasıyla çeşitli endüstri dallarında hızlı düşüşlerin yaşanmasına neden olmasıdır. Dönemin sona ermesinde ise 1904’te yaşanan sermaye piyasası kargaşası ile gemi inşa sanayinin 1900’lerin başında çöküşü etkili olmuştur (Uğur, 1998).

2.1.1.2. İkinci Dalga

İkinci dalga 1916-1929 yılları arasında yaşanmıştır. Bu dönemde birleşmelerin %70’i yatay birleşme, geri kalanı dikey birleşme olmak üzere toplam 2943 birleşme meydana gelmiştir. Birinci birleşme dalgasından farklı olarak bu dönem oligopol oluşumların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bunun sebebi ise ilk dalgada yaşanan monopol birleşmelerin önlenmeye

çalışılmasından ileri gelmektedir. Bu nedenle bu dönem yatay birleşmelerden ziyade dikey birleşmelere tanık olmuş, 1929 tarihinde New York borsasının çöküşüyle birleşmeler sona ermiştir.

2.1.1.3. Üçüncü Dalga

İşletme birleşmelerinde üçüncü dalga 1965-1969 yılları arasında meydana gelmiştir. Bu dönemin ise tipik özelliği küçük firmaların büyük firmaları devralmaya çalıştığı karma birleşme modelinin yaygınlaşmasıdır. 25,000 şirketin ortadan kalktığı 6,000 şirketin birleştiği bu dönem karma birleşmenin rekabeti engellememesinden dolayı ABD ekonomisini olumsuz yönde etkilememiştir. Fakat bu durumdan karma birleşmelerin ekonomiye faydalı olduğu sonucu çıkmamalıdır. Endüstriyel anlamda çeşitlilik sağlamakla birlikte, karma birleşmelerin ileriki dönemlerde başarısız olduğu anlaşılmış, uzmanlaşmayı olumsuz yönde etkilemesi bu başarısızlığa sebep gösterilmiştir.

2.1.1.4. Dördüncü Dalga

Dördüncü dalga 1981-1989 yılları arası ortaya çıkmıştır. Bu dönemde daha önceki hiçbir dönemde rastlanmayan düşmanca ele geçirme stratejisi, şirketlerin çok hızlı büyümek ve kısa dönemde büyük kârlar elde etmek için kullandıkları bir yöntemdir. Döneme damgasını vuran bir başka özellik çok büyük çapta satın almaların yaşanmasıdır. British Petroleum'un Standard Oil'ı 7.8 milyar dolara satın alması, hem birleşme boyutunun büyüklüğüne hem de yabancı sermayenin ABD'ye akın etmesine tipik bir örnektir. Bu duruma ABD'nin istikrarlı ekonomi politikaları ve hızla artan büyüme rakamları neden olmuştur.

2.1.1.5. 1990 ve Sonrası

Günümüzde halen devam etmekte olan son dalga ise 1990'larda diğerlerinden farklı olarak hisse senedi fiyatlarının artmasını ya da rekabetin azalmasını amaçlamamış, birlikte iş yapmak ortak amacı oluşturmuştur. ABD'da son yıllarda yaşanan şirket birleşmelerinin asıl sebebi, Avrupa ve Japonya şirketlerinin dünya pazarında etkilerinin artmasına karşılık, kendi pazar paylarını koruma isteğidir (Yörük, 2002).

2.1.2. Avrupa'da İşletme Birleşmeleri

Avrupa'da ilk işletme birleşmelerine 1950'li yıllarda rastlanmıştır. Bu birleşmeler tekelleşmeyi engellemek için çıkartılan yasalarla 1965 yılından sonra azalmaya başlamıştır. Daha sonra 1970'lerde şirketler pazar paylarını genişletmek, işletmelerini büyütmek amaçlı tekrar birleşme yoluna gitmiştir. Özellikle İngiltere'de gerçekleşen bu birleşmeler, 1980'li yıllarda sanayide önemli gelişme ve genişlemelere yol açarken bir yandan uluslararası pazarlara girişi de hızlandırmıştır.

Fransa'da işletme birleşmeleri özellikle sanayi alanında bütünleşmek amacıyla 1990'lı yıllarda yasalar aracılığıyla desteklenmeye başlamıştır. 1994 yılından sonra ani tırmanışa geçen şirket birleşmeleri borsada da rekor göstergelerle etkisini göstermiştir.

Almanya'daki işletme birleşmeleri 1990'ın ikinci yarısında oldukça hız kazanmıştır. 1990'lı yılların başlarında işletme birleşmelerinin toplam tutarı 26 milyar Euro iken, 1999 yılında bu rakam 199 milyar Euroya, 2000 yılında ise 487 milyar Euroya ulaşmıştır. Bu birleşmeler literatüre doğrudan yabancı yatırımlar olarak geçmiş ve sebepleri stratejik, ekonomik ve davranışsal olarak

ele alınmıştır. Bunlardan en çok davranışsal (behavioral) kavramının üzerinde durulmuş, yatırım kararları davranış kavramıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Buna göre globalizasyon ve ekonomik entegrasyon işletmelerin davranışlarını direkt olarak etkilemiş, aşırı rekabet ortamı şirketlerin pazar paylarını korumaya yöneltmiştir. İşletmeler, kaynak bulma sıkıntısını satın alma ve birleşme yöntemiyle çözmeye çalışmışlardır¹⁶.

Avrupa'daki birleşmelerin temel amaçları işletmelerin piyasadaki durumlarını güçlendirmek, büyüme, faaliyetlerini birbiriyle tamamlayarak üretimde kolaylık sağlamak ve Ar-Ge çalışmalarını genişletmek olarak sıralanabilir (Uğur, 1998).

2.1.3. Türkiye'de İşletme Birleşmeleri

Ülkemizde şirket birleşmeleriyle ilgili sınırlı sayıda kaynak bulunmakla birlikte, bilinen en eski birleşme 1874 yılında Avusturya sermayeli Avusturya – Osmanlı Bankası ile Fransız – İngiliz sermayeli Bank-ı Osman-i Şahane'nin birleşmesi olarak bilinir. Cumhuriyetin ilanından sonra ise işletme birleşmeleri kamu ve bankacılık alanında ortaya çıkmıştır. 1930'lu yıllarda Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası Sümerbank'a devrolurken, Üsküdar Bankası Türk Ticaret Bankası'na devredilmiştir. Bu tarihlerde dünya ekonomisinde yaşanan bunalım, bankacılık sektörünü de olumsuz etkileyerek birleşmeleri tetikleyici etki yaratmıştır. 1959'da Muha Bank ve Tümsu Bank, Türkiye Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankası adı altında, ardından 1962 ve 1963 yıllarında Türk Ekspres Bankası ve Buğday Bankası, Anadolu Bankası adı altında birleştirilmiş, Ankara, İstanbul, İzmir Halk Sandıkları ise Halk Bankası'na devredilmiştir. 1980'li yıllara gelindiğinde, ekonomik krizlerin yarattığı

---

¹⁶ Rodriguez Pose A., Martin Zademach H., (2003). Rising Metropoli: The Geography of Mergers and Acquisitions in Germany. The Journal of Applied Behavioral Science. 22 Şubat 2008, EBSCO veritabanı

istikrarsızlık ortamından ötürü bankacılık sektöründeki birleşmeler artarak devam etmiştir. 1983'te İstanbul Bankası, Hisarbank ve Odibank ile, 1984'te İstanbul Emniyet Sandığı, T.C. Ziraat Bankası ile birleştirilmiştir. 1989 yılında T.C. Turizm Bankası, Türkiye Kalkınma Bankası ile, 1992'de Türkiye Öğretmenler Bankası, Türkiye Halk Bankası ile, Denizcilik Bankası ise Türkiye Emlak Bankası ile birleştirilmiştir. Bütün bu birleşmelerin ortak özelliği, satın alınan ya da devrolan bankanın finansal açıdan zor durumda olmasıdır. Dolayısıyla bu tür zorunlu birleşmeler sinerjik etki meydana getirmemiş ve birleşmelerden beklenen ekonomik güç sağlanamamıştır (Yörük, 2002).

1980'li yıllarda işletme birleşmeleri, uluslararası pazarlara açılmak için uygulanan ekonomik politikaların da etkisiyle hız kazanmıştır. 1950'li yıllardaki birleşmelerin sebebi daha çok zor durumda kalan bankaların ülke ekonomisine geri kazandırılması iken, 1980'li yıllarda görülen birleşmeler uygulamaya konan istikrar tedbirleriyle birlikte dışa açılma, liberalleşme ve serbest pazar ekonomisini güçlendirme amacı gütmüştür. Buna ek olarak Japon Şirketlerinin Türkiye'yi Avrupa pazarına girmek için köprü olarak kullanması, yurt içindeki ucuz işgücü, sanayi şirketlerinin yakın zamanda Avrupa Birliği'ne girileceğini umarak, bir yandan teknolojik yatırımlara hız verirken, bir yandan bilgi birikimi açısından yabancı ortak arayışına girmeleri 1980'den sonra gerçekleşen işletme birleşmelerine neden olarak gösterilebilir.

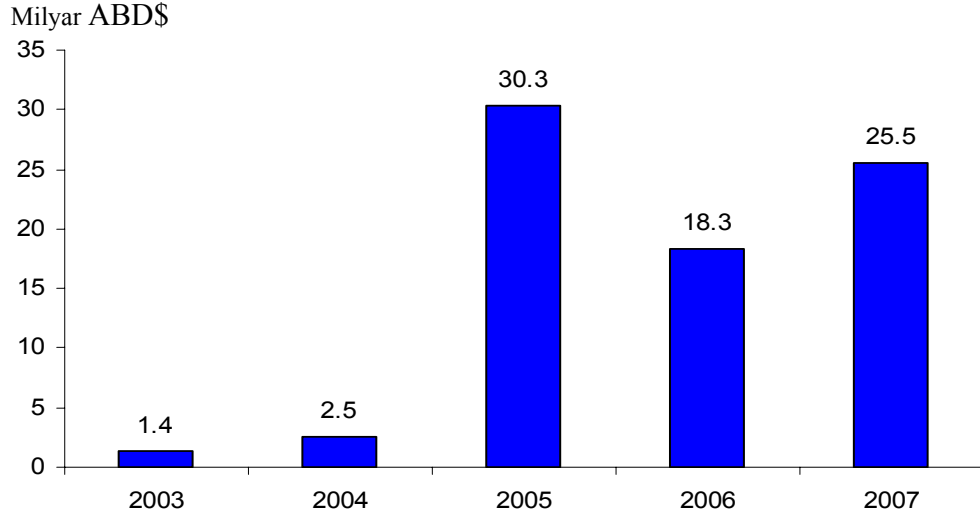
Son yıllardaki birleşme ve satın alma rakamları incelendiğinde, 2004 yılından itibaren gerek işlem değeri, gerekse işlem sayısı olarak önemli ölçüde artışlar yaşandığı görülmektedir.

Özellikle 2005 ve 2006 yıllarında artarak devam eden yabancı yatırımcıların Türkiye piyasasına olan ilgisi, 2007 yılında da hızını sürdürmüştür, petrol fiyatlarındaki yükselme, cumhurbaşkanlığı seçimleri, terör olayları ve

Irak'ta yaşanan sınır ötesi operasyonlar gibi olumsuz ekonomik ve politik değişkenlerden etkilenmeyerek, değeri açıklanmamış işlemlerle beraber toplam 26.7 milyar ABD dolarını bulmuştur.

2006 yılında özellikle bankacılık sektörüne ilgi gösteren yabancı yatırımlar, 2007 yılında ise çok farklı sektörlerde faaliyet göstererek 2006 yılı birleşme ve satın alma işlem değeri rakamlarını geride bırakmıştır.

Yıllar İtibariyle Açıklanan İşlem Değerleri

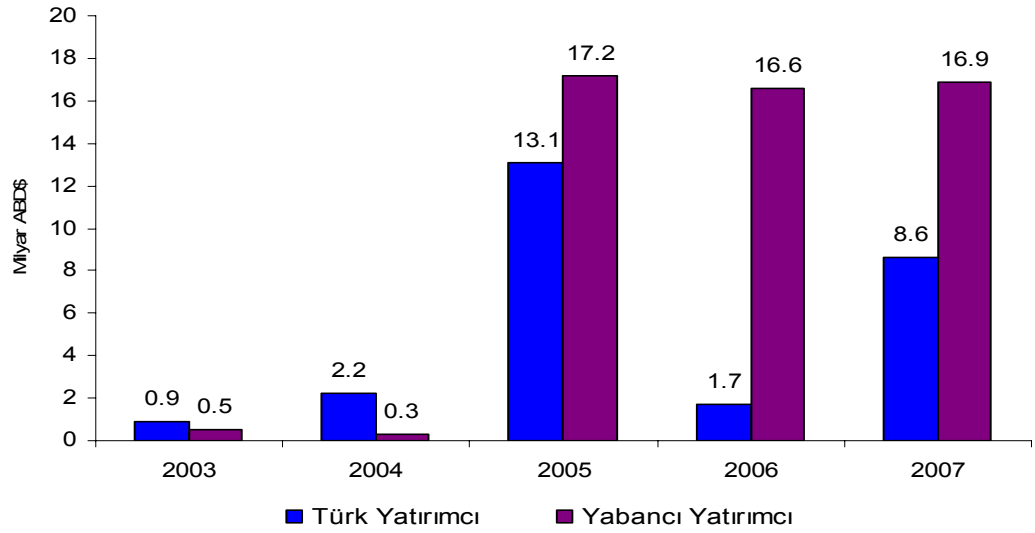
Kaynak: Ernst&Young Birleşme ve Satın Alma İşlemleri 2007 Raporu

2002 ve 2003 yıllarında Türk yatırımcıların işlem değeri ve işlem adedi olarak, yabancı yatırımcılardan daha fazla Türkiye piyasasına hakim oldukları gözlenirken, 2005 yılı ve sonrasında bu tablo tersine dönmüş, yabancı yatırımcılar yerli yatırımcıları geride bırakarak, işletme birleşme ve satın almalarında 2006 yılında 16.6, 2007 yılında 16.9 milyar ABD doları işlem değerine ulaşmışlardır. Bu rakamlar oransal olarak incelendiğinde, 2006 yılında yabancı yatırımcıların işletme birleşme ve satın almalarında, toplam

hacmin % 91'ini oluşturduğu, 2007 yılında ise bu oran azalarak, % 66 yabancı yatırımcılar, % 34 Türk yatırımcılar seviyesinde gerçekleştiği gözlenmiştir.

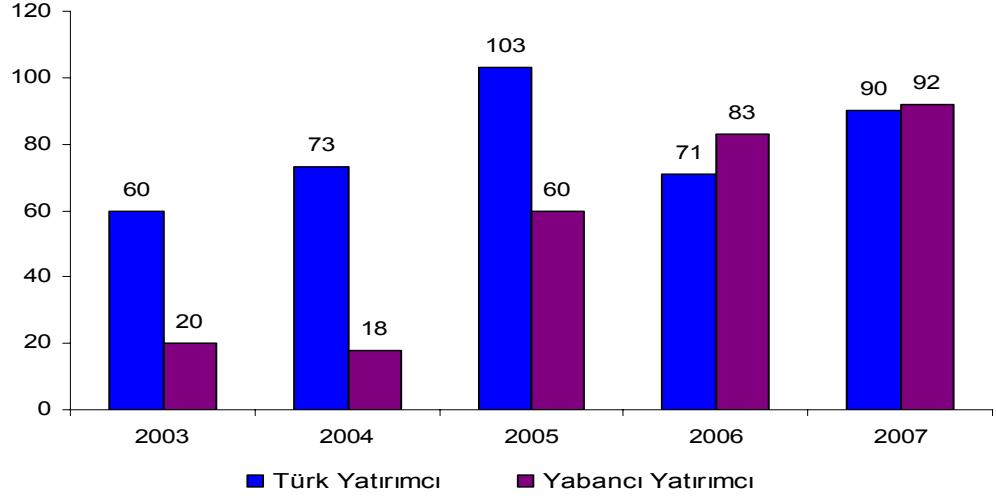
İşlem adedine bakıldığında ise, 2006 yılında toplam işlem sayısının % 83'ünü yabancı yatırımcılar oluştururken, 2007 yılında bu oran % 51'e gerilemiştir.

İşlem Değerine Göre Türk ve Yabancı Yatırımcılar

Kaynak: Ernst&Young Birleşme ve Satın Alma İşlemleri 2007 Raporu

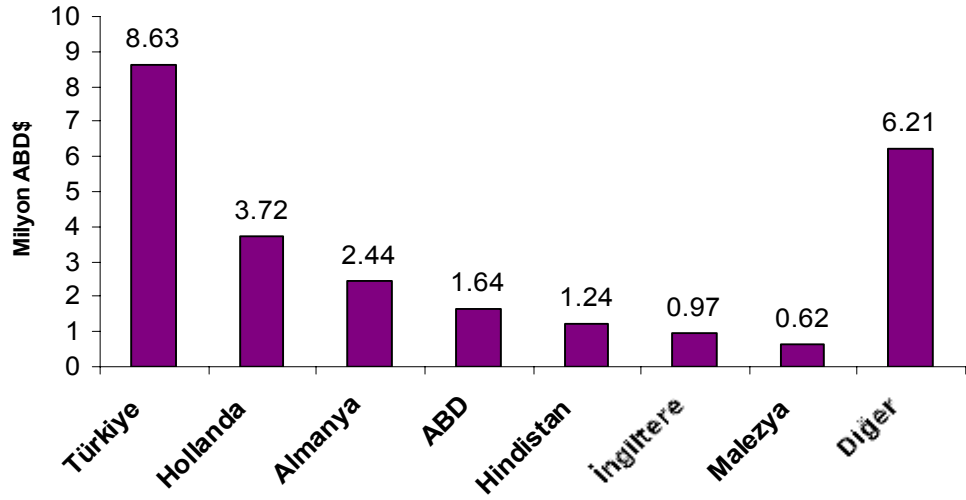
İşlem Sayısına Göre Türk ve Yabancı Yatırımcılar

Kaynak: Ernst&Young İşletme Birleşme ve Satın Almaları 2007 Raporu

Ernst&Young tarafından hazırlanan Birleşme ve Satın Alma İşlemleri 2007 raporunun açıklamasına göre işletme birleşmeleri, işlem değerleri olarak incelendiğinde, Hollanda, Almanya ve ABD'nin ilk sıralarda yer aldığı dikkati çekmektedir.

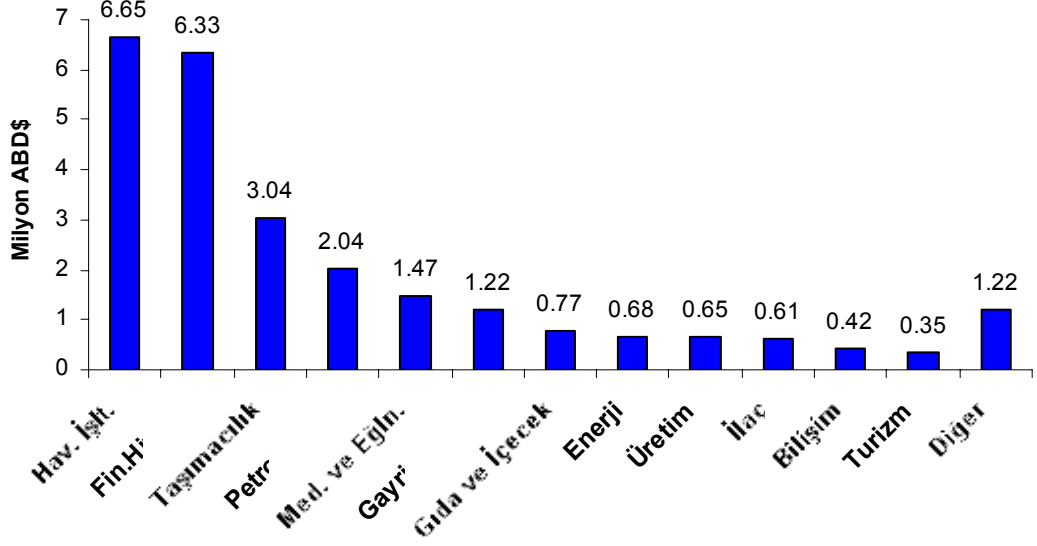
Ülkeler Bazında Türkiye’de İşletme Satın Alan Yatırımcıların İşlem Değerleri

Kaynak: İşletme Birleşme ve Satın Almaları 2007 Raporu

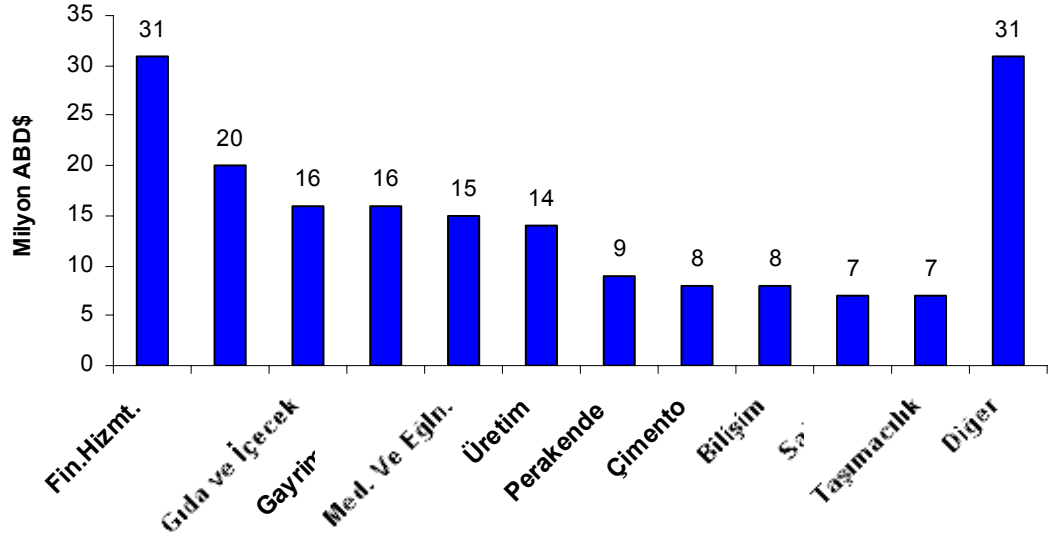
2007 yılındaki birleşme ve satın alma rakamları sektörel olarak incelendiğinde havaalanı işletmeciliğinin işlem hacmi olarak, finansal hizmetlerin işlem adedi olarak ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Havaalanı işletmeciliğinin birinci sırada yer almasının sebebi Sabiha Gökçen ile Antalya Havaalanı satın alma işlemlerinin en yüksek değerli işlemler olmasından ileri gelmektedir.

İşlem Hacmine Göre İşletmelerin Sektörel Dağılımı

Kaynak: İşletme Birleşme ve Satın Almaları 2007 Raporu

İşlem Sayısına Göre İşletmelerin Sektörel Dağılımı

Kaynak: İşletme Birleşme ve Satın Almaları 2007 Raporu

2007 yılında işlem değerleri açıklanmış en büyük 10 işlem aşağıdaki tabloda verilmektedir. Buna göre en büyük 10 işlem toplam işlem değerinin % 67'sini oluşturmaktadır.

İşlem Değerleri Açıklanmış En Büyük 10 İşlem

Hedef Şirket	Sektör	Satın Alan Şirket	Ülke	Hisse Oranı	İşlem Değeri (milyon ABD\$)
Antalya Havaalanı	Havalimanı İşletmeciliği	IC Fraport Konsorsiyumu	Almanya Türkiye	100%	3.197
Sabiha Gökçen Havaalanı	Havalimanı İşletmeciliği	GMR Limak Malaysia Airport Holding	Malezya Hindistan Türkiye	100%	3.100
Oyak Bank	Finansal Hizmetler	ING	Hollanda	100%	2.673
Petkim	Petrokimya	Socar&Turcas Injaz	Azerbaycan Suudi Arabistan Türkiye	51%	2.040
UN Ro-Ro	Taşımacılık	KKR	ABD	97.60%	1.284
İzmir Port	Taşımacılık	İzmir Limanı	Türkiye Çin	100%	1.275
ATV-Sabah	Medya ve Eğlence	Turkuaz Radyo Televizyon(Çalık Holding)	Türkiye	100%	1.100
Türkiye Finans Katılım Bankası	Finansal Hizmetler	National Commercial Bank	Suudi Arabistan	60%	1.080
Garanti Bankası	Finansal Hizmetler	Doğuş Holding	Türkiye	4.65%	0.647
Eczacıbaşı	İlaç	Zentiva	Çek Cumhuriyeti	75%	0.602

Kaynak: İşletme Birleşme ve Satın Almaları 2007 Raporu

PWC tarafından yapılan bir çalışmada ise, 2006 yılında gerçekleşen işletme birleşmelerinin sadece % 5'i özelleştirme ve TMSF ihalelerinden oluşurken, 2005 yılında bu rakamın %60'lar civarında seyrettiği gözlenmiştir¹⁷. Bu düşüşün sebebi 2006 yılında gerçekleştirilmesi gereken özelleştirmelerin ertesi yıllara ertelenmesinden kaynaklanmaktadır. Ertelenen bu özelleştirmelerden elektrik dağıtım, Milli Piyango ve Tekel'in 2008 yılında tamamlanacağı,

¹⁷ Cem, O., Toparlak, Y., Eyigün, G., Serdar, N., (2006). Birleşme ve Satın Alma İşlemleri Şirket Değerlemeleri. Pwc Türkiye V. Çözüm Ortaklığı Platformu.

Halkbank, Vakıfbank, otoyollar, köprüler ile elektrik üretim şirketlerinin özelleştirilmesine başlanacağı tahmin edilmektedir¹⁸.

Ernst&Young'ın Birleşme ve Satın Almalar 2007 Raporu'na göre, 2008 yılında da, yurtdışında yaşanan finansal krizin kontrol altına alınacağı, petrol üreten ülkelerde biriken nakit fazlalığı ve körfez bölgesi yatırımcıların faaliyetlerini arttırması nedeniyle, işletme birleşme ve satın almalarının hızla sürmesi beklenmektedir. Özellikle kamu bankalarının özelleştirme ihaleleri, bankacılık sektöründeki birleşme rakamlarını tetiklerken, son zamanlarda açılan alışveriş merkezleri de, gayrimenkul sektöründeki birleşmeleri hızlandıracaktır.

2.1.3.1. T.T.K.'ya Göre İşletme Birleşmeleri

Türk Ticaret Kanunu'nda iki çeşit birleşme söz konusudur. Bunlardan biri devralma, bir diğeri ise yeni kuruluştur. Türk'ün yorumuna göre devralma yoluyla birleşme:

“En az bir ortaklığın, ortaklarının başka bir ortaklığa alınması karşılığında malvarlığı veya işletmesini aktif ve pasifleriyle bir bütün olarak o ortaklığa devrederek tasfiyesiz dağılması sonucunda iki veya daha çok ortaklığın tek bir ortaklık durumuna gelmesidir (Türk, 1986).”

olarak tanımlanmıştır. Yeni ortaklık kurulması yoluyla birleşmeyi ise şu şekilde açıklamıştır:

“En az iki ortaklığın, ortaklarının yeni kurulan bir ortaklığa alınmaları karşılığında malvarlıkları veya işletmelerini aktif ve pasifiyle birer bütün olarak bu ortaklığa devrederek tasfiyesiz dağılmaları sonucunda iki veya daha çok ortaklığın tek bir ortaklık durumuna gelmesidir (Türk, 1986).”

---

¹⁸ Ernst&Young. (Ocak, 2008). Birleşme ve Satın Alma İşlemleri 2007 Raporu. Sayı:6.

Türk Ticaret Hukuku'na göre işletme birleşmelerinde aranan koşullar:

1. Nevilerin aynı olması
2. Karar alma
3. Bilanço çıkarma ve ilan etme

olarak sıralanabilir. Nevilerin aynı olması koşulundan kasıt Türk Ticaret Kanunu'nun 147. maddesinde de belirtildiği gibi birleşmelere taraf olan şirketlerin "kolektif ile komandit şirketler ve anonim ile sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler" olması gereğidir. Buna göre bir limited şirketle, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketin veya kolektif şirketle anonim şirketin birleşmesi yasalara göre mümkün değildir. Aynı tür şirketlerin ise örneğin bir limited şirketin başka bir limited şirketle veya kooperatif şirketin yine bir başka kooperatif şirketle birleşebilmesi mümkündür.

Karar alma koşuluyla ilgili, yine Türk Ticaret Kanunu'nun 148. maddesinde: "Birleşme için ilgili şirketlerin, mukavelelerinin değişmesi hakkındaki usul ve şartlar dairesinde, ayrı ayrı karar vermeleri ve bu kararın tescil ve ilan olunması gerekir" denmektedir. Böylelikle yas hükmü, birleşme kararını, birleşecek işletmelerin ayrı ayrı almasını ve bunu tescil ve ilan etmesini zorunlu kılmaktadır. Tescil ve ilan yoluyla, devralınan şirketin malvarlığı devralan ya da yeni kurulan şirkete geçmektedir.

Bilanço çıkarma ve ilan etme koşulu Türk Ticaret Kanunu'nun 149. maddesinde:

"Birleşen şirketlerin her biri, aralarında tespit edilecek bir örneğe göre tanzim edilmiş olan bilançosunu ilan eylemeye ve birleşme sebebiyle varlıkları sona eren şirketler ise ayrıca kendilerine ait borçların ne surette ödeneceğine dair tanzim edecekleri beyannameyi bilanço ile birlikte ilana mecburdurlar"

denmektedir. Bu yasa hükmü çerçevesinde birleşen şirketlerin şekil itibariyle birbirine eş bilanço düzenlemeleri, bilançoların ve varlıkları sona eren şirketlerin borçlarını ödeme biçimlerini açıklayan bir bildirim ilan edilmesi şart koşulmaktadır.

Birleşme durumunda alacaklıların durumu ile ilgili olarak T.T.K.'nın 150. maddesine göre, birleşme kararı ancak alacaklılar birleşme kararına itiraz etmedikleri sürece veya etmişlerse bu itirazın mahkemece reddedilmesi halinde gerçekleşebilir.

Birleşmenin gerçekleştirilmesiyle birlikte, külli halefiyet, yani birleşen şirketin ya da şirketlerin varlık ve yükümlülüklerinin birleşilen şirkete geçmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Örnek olarak, birleşen şirketin tüm kayıtlı gayrimenkulleri ve bilimsel buluşlar üzerindeki hakları yeni kurulan veya devir alan şirket adına düzenlenmektedir (Tarakçı, 2003).

Yukarıda belirtilen şartların dışında işletme birleşmelerinin denetimi Rekabet Kurulu'na verilmiş ve birleşme ve devralmaların geçerli olabilmesi Rekabet Kurulu'nun iznine tabi tutulmuştur (Uğur, 1998).

2.1.3.1.1. Anonim Şirketlerin Birleşmesi ve Devri

Türk Ticaret Kanunu'nda belirtildiği üzere anonim şirketler ancak başka bir anonim şirketle ya da sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketle birleşebilmektedir. Detaylı olarak incelendiğinde,

1. Bir anonim şirketin başka bir anonim şirket tarafından aktif ve pasifleriyle devralınması
2. Birden fazla anonim şirketin yeni kurulacak olan bir başka anonim şirkete devri

3. Bir anonim şirketin aktif ve pasifleriyle sermayesi paylara bölünmüş bir komandit şirkete devri
4. Bir anonim şirketin bir kamu kurumu tarafından devralınması

T.T.K.'nın 451 – 452 – 453 ve 454. maddelerinde hükme bağlanmıştır.

Birinci ve üçüncü durumdaki birleşmelerde izlenecek prosedür aşağıdaki gibidir:

- Birleşme esasları her iki işletme tarafından hazırlanarak genel kurula sunulur.
- Yönetim kurulu kararı ile birleşme sözleşmesi imzalanır ve şekil itibariyle eş olan bilançolar sözleşmeye eklenerek onaylanmak üzere tekrar genel kurulun kararına sunulur.
- Genel kurul kararları tescil edilip ilan edildikten sonra devralınan şirketin malları bilirkişiye tespit ettirilir.
- Mukavele değişikliği için Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'ndan izin alındıktan sonra devralan şirket sermaye artırımı işlemleriyle ilgili mukavele değişikliğini tekrar ticaret siciline tescil ve ilan ettirir.
- Devrolan anonim şirket borçlarını ödedikten ve alacaklarını satın alan şirkete devrettikten sonra sicilden silinerek, şirketin sona erdiği ilan edilir.

İkinci durumda, birinci ve üçüncü durumdan farklı olarak, birleşen şirketlerin varlık ve yükümlülükleri tasfiye edilmeksizin yeni kurulan şirkete geçer. Birleşen şirketler yeni kurulan şirket adına kendi aralarında birleşme sözleşmesi hazırladıktan sonra, bütün hisselerin taahhüt edildiğini, tüm varlıkları yeni kurulan şirkete sermaye olarak koyduklarını ve organlarını belirlediklerini beyan ederler. Bundan sonraki prosedürde 1. ve 3. durumdaki işlemler aynen gerçekleşir (Bingöl, 1983).

Dödüncü durumda ise, devletin ya da belediyenin bir anonim şirketi devralması durumunda, anonim şirket mallarını tasfiye etmeksizin şirketi fesheder ve bu karar tescil ve ilan edilir. Tescilin ardından anonim şirketin varlık ve yükümlülükleri otomatik olarak kamu kurumuna geçer ve feshedilen şirketin unvanı ticaret sicilinden silinir.

2.1.3.1.2. Limited Şirketlerin Birleşmesi ve Devri

Bir limited şirketin başka bir limited şirketle birleşmesi durumunda, bir anonim şirketin başka bir anonim şirketle birleşmesindeki uygulamalar aynen geçerli olmakla birlikte, anonim şirket birleşmelerinden farklı olarak, limited şirket birleşmelerinde ortak sayısının elliyi geçmemesi Türk Ticaret Kanunu'nun 504. maddesi gereği şart koşulmuştur.

2.1.3.1.3. Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Şirketlerin Birleşmesi ve Devri

Türk Ticaret Kanunu'nun 476. maddesinin göre sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin birleşme ve devir işlemleri, anonim şirketlerin birleşme ve devir işlemleri hükümleri gereğince yapılmaktadır.

2.1.3.2. S.P.K.'ya Göre İşletme Birleşmeleri

Halka açık anonim şirketlerin veya halka açık anonim şirket ile halka açık olmayan anonim şirketlerin birleşmesinde Türk Ticaret Kanunu'nun yanı sıra Sermaye Piyasası Kanunu ve ilgili mevzuatına da bakmak gerekir (Tarakçı, 2003).

Sermaye Piyasası Kurulu'nun birleşme ve devralmalara ilişkin iki önemli düzenlemesi vardır. Bunlardan birincisi 15.07.2003 tarihinde düzenlenen 31 nolu Birleşme Esaslarına İlişkin Tebliğ, ikincisi ise 15.11.2005'te düzenlenen 25 nolu Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ'dir.

2.1.3.2.1. Birleşme Esaslarına İlişkin Tebliğ

Tüm halka açık işletmelerin uygulamak zorunda olduğu bu tebliğin hukuki aşamaları aşağıdaki işlemlerden oluşmaktadır.

- Birleşmeye taraf olan işletmelerin yönetim kurulları birleşme sözleşmesinin hazırlanması kararını alır.
- Birleşmeye taraf olan şirketler mali tablolarını S.P.K.'nın mevzuatına göre düzenleyerek bağımsız denetim şirketlerine denetletirler.
- Şirketlerin özkaynakları bilirkişi incelemesinden geçirilerek tespit ettirilir.
- İşletmelerde özkaynak yönteminin kullanılması halinde birleşme ve değiştirme oranları hesaplanır. Özkaynak yönteminin dışında bir yöntem kullanılıyorsa hem özkaynak yöntemine hem de diğer yöntemlere göre oranlar tekrar hesaplanır.
- Ortaklık devralma yoluyla birleşmede sermaye artırım tutarı ve hesaplanma esasları tespit edilirken yeni kurulacak işletmede sermaye tutarı ve hesaplanma esasları dikkate alınır.
- Bilirkişi incelemesinin yanı sıra S.P.K. tarafından atanan başka bir kuruluş tarafından da uzman kuruluş incelemesi gerçekleştirilir. Ortaklık payları sermaye artırım yoluyla yapıldığı üzere S.P.K. uzman kuruluşun bu konuda yapılan hesaplamaları incelemesini ister. Yapılan hesaplamaların başında birleşme oranı gelir. Birleşme oranı bir işletmenin değerinin, birleşen diğer tüm işletmelere olan oran şöyle ifade edilir:

$$\text{Birleşme Oranı} = \frac{\text{Bir İşletmenin Değeri}}{\text{Birleşmeye Taraf Tüm İşletmelerin Değeri}}$$

Birleşme oranı ile satın alan işletmenin arttırması gerekli olan sermaye tutarı hesaplanır. Daha sonra satın alan işletmenin birleşme öncesi sermaye tutarının yukarıdaki işlemde elde edilen birleşme oranına bölünmesiyle ulaşılabacak sermaye tutarı tespit edilir.

$$\text{Ulaşılabacak Sermaye Tutarı} = \frac{\text{Satın Alan İşletmenin Çıkarılmış Sermayesi}}{\text{Satın Alan İşletme Birleşme Oranı}}$$

Birleşmeye taraf her işletmenin pay tutarı hesaplandıktan sonra ise değiştirme oranı tespit edilir. Bu tanım, birleşmeye taraf olan işletmelerin birleşme oranı dahilinde mevcut bir paya karşılık alacakları payın ne olacağını ifade etmektedir (Karapınar, 2006).

$$\text{Değiştirme Oranı} = \frac{\text{Satın Alan İşletmedeki Ortaklık Payı}}{\text{Eski Ortaklık Payı}}$$

- Birleşmeye taraf olan işletmelerin yönetim kurulları tarafından birleşme sözleşmesinin yanı sıra birleşme oranı ile birlikte birleşmenin hukuki ve ekonomik gerekçelerini açıklayan bir yönetim kurulu raporu hazırlanır.
- Birleşme için gerekli belgeler tamamlandıktan sonra S.P.K.'ya başvurularak onay alınır.
- Birleşme sözleşmesinin onaylanacağı genel kurul toplantısından 30 gün önce durum pay sahiplerine bildirilmek zorundadır.

- Birleşme sözleşmesi, birleşmeye taraf olan işletmelerin genel kurulunda onaylanır. Devralma yoluyla birleşmede ise devir işlemleri ve sermaye artırım kararı devralan ortaklığın genel kurulunda karara bağlanır.
- Devralma yoluyla birleşmede ihraç edilecek hisse senetleri, yeni işletme kuruluşunda ise tüzel kişiliği sona eren işletmenin S.P.K.'nın kaydında bulunmayan hisse senetleri S.P.K kaydına alınır.

Birleşme esaslarına ilişkin tebliğ göz önüne alınarak aşağıdaki örnek verilmiştir:

A işletmesi (satın alan) ile B işletmesi aşağıdaki oranlarda birleşme kararı almışlar, mevcut işletmede birleşme gerçekleştirilmiştir.

	A	B
Firma Cari Değeri	2.000	1.000
Çıkarılmış Sermaye	700	300

$$\text{Birleşme Oranı A} = \frac{2000}{2000 + 1000} = 0,67$$

$$\text{Birleşme Oranı B} = \frac{1000}{2000 + 1000} = 0,33$$

$$\text{Ulaşılabacak Sermaye} = 700 / 0,67 = 1.045$$

$$\text{Arttırılacak Sermaye Tutarı} = 1.045 - 700 = 345$$

$$A \text{ Ortaklık Payı} = 1.045 \times 0,67 = 700$$

$$B \text{ Ortaklık Payı} = 1.045 \times 0,33 = 345$$

$$\text{Değişirme Oranı A} = 700 / 700 = 1$$

$$\text{Değişirme Oranı B} = 345 / 300 = 1,15$$

Bir başka örnek, yeni kurulacak olan işletmede birleşme senaryosu altında verilebilir:

A işletmesi ile B işletmesi yeni kurdukları C işletmesinde birleşmişlerdir.

	A	B
Firma Piyasa Değeri	2000	1000
Çıkarılmış Sermaye	700	300

$$\text{Birleşme Oranı A} = \frac{2000}{2000 + 1000} = 0,67$$

$$\text{Birleşme Oranı B} = \frac{1000}{2000 + 1000} = 0,33$$

$$\text{Ulaşılan Sermaye Tutarı} = 700 + 300 = 1000$$

$$A \text{ Ortaklık Payı} = 1000 \times 0,67 = 670$$

$$B \text{ Ortaklık Payı} = 1000 \times 0,33 = 330$$

$$\text{Değişirme Oranı A} = 670 / 700 = 0,96$$

$$\text{Değişirme Oranı B} = 330 / 300 = 1,1$$

2.1.3.2.1. Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ

Bu tebliğ Uluslararası Muhasebe Standartları'nın çevirisi niteliğinde olmakla birlikte yürürlükten kaldırılan IAS 22 hükümleri çerçevesinde düzenlenmiştir. Daha sonra S.P.K. yayınladığı 27 numaralı tebliğle IFRS 3'ün hükümlerinin uygulanmasına olanak sağlamıştır. Bu tebliğle S.P.K., şirketlere Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na uygun olarak mali tablo hazırlanmasını ve raporlama yapılmasını amaçlamaktadır. Bu tebliği uygulamak zorunda olan şirket türleri;

1. Ortaklıklar
2. Aracı Kurumlar
3. Portföy Yönetim Şirketleri
4. Konsolidasyon kapsamına alınan diğer şirketler

olarak sıralanabilir (Karapınar, 2006).

2.1.3.3. Vergi Mevzuatına Göre İşletme Birleşmeleri

Birden çok vergi yasasında konuyla ilgili hükümler yer almaktadır. En kapsamlı hükümlerin yer aldığı Kurumlar Vergisi'ne öncelik verilerek bu düzenlemelere açıklık getirilecektir.

2.1.3.3.1. Kurumlar Vergisi Kanunu'na göre İşletme Birleşmeleri

Türk Ticaret Kanunu'nda olduğu gibi Kurumlar Vergisi Kanunu'nda da birleşme türleri, iki ya da daha fazla şirketin bir araya gelmesiyle yeni bir şirket kurması ile bir ya da birden çok şirketin mevcut bir şirket altında birleşmesi olarak ikiye ayrılmıştır. Fakat Ticaret Kanunu'ndan farklı olarak Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 18. maddesinde “Bir veya birkaç kurumun

diğer bir kurumla birleşmesi, birleşme sebebiyle infisah eden kurumlar bakımından tasfiye hükmündedir. Ancak birleşmede tasfiye kârı yerine birleşme kârı vergiye matrah olur” denmektedir. K.V.K.’da geçen birleşme kârı, birleşme dönemi itibariyle hesaplanmaktadır. Birleşen şirketin feshedilerek tescil olma tarihi, birleşme döneminin başlangıcını, tasfiye sonu bilançosu ya da kesin hesabın genel kurul tarafından kabul edildiği tarih, birleşme döneminin yani tasfiye işleminin bitimini oluşturmaktadır (Özbalcı, 1997). Ticaret Kanunu’nda birleşme ve devir işlemleri iki farklı düzenleme olarak ele alınırken, Kurumlar Vergisi Kanunu’nda bu iki kavram aynı kapsamda değerlendirilmiştir. Ayrıca T.T.K.’da birleşme, tasfiyesiz feshetmek olarak geçmesine rağmen, K.V.K.’da tasfiye olarak sayılmaktadır. Bunun nedeni, birleşen kurumun bilançosunda yer alan gizli yedeklerin, tasfiye edilmek suretiyle yapılan birleşme işleminde, vergi dışı bırakılmasını engellemektir.

Vergi mevzuatına göre işletme birleşmeleri üç bölüme ayrılmaktadır.

1. Devir Yoluyla Birleşme
2. Bölünme Yoluyla Birleşme
3. Hisse Senedi Değişimi Yoluyla Birleşme

Devir yoluyla birleşme Kurumlar Vergisi Kanunu açısından hem vergili hem de vergisiz birleşme olarak incelenmektedir. Her ne kadar K.V.K.’nın 18. maddesinde birleşme kârı üzerinden vergilendirilecekler belirtilmiş ise de 19. maddeye göre bazı koşulların varlığında birleşmelerin devir niteliğinde sayılacağı ve Kurumlar Vergisi Kanunu 20. maddesi gereği devir hükmündeki birleşmelerin vergilendirilemeyeceği belirtilmektedir.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 20. maddesinde hangi işlemlerin vergilendirilip hangilerinin vergilendirilemeyeceğinden bahsedilmektedir. Buna göre "Devirlerde, münfesi kurumun sadece devir tarihine kadar elde ettiği kazançlar vergilendirilir; birleşmeden doğan kârlar ise hesaplanmaz ve vergilendirilmez" denmektedir. Kurumlar Vergisi Kanunu'nda birleşme, vergili birleşme olarak ele alınırken, devir, vergisiz birleşme olarak incelenmiştir.

K.V.K'nın 19. maddesi işletme bölünmelerine ilişkin düzenleme getirmiştir. Buna göre bölünmeler kısmi ve tam bölünme olarak ikiye ayrılmakta ve her iki bölünme türünden doğan kârlar vergi dışı bırakılmaktadır.

Tam bölünme, bir şirketin mevcut bir şirkete veya yeni kurulacak olan birden fazla şirkete olan devrini ifade etmektedir. Buna göre tam bölünme olması için bölünen işletmenin tam mükellef bir sermaye şirketi olması ve feshedilen şirketin tüm varlık ve yükümlülüklerini kayıtlı değerleri üzerinden devretmesi ile bölünen şirketin ortaklarına devralan şirketin hisse senetlerinden verilmesi gerekmektedir.

Kısmi bölünme ise, bir şirketin varlıklarının bir kısmının diğer bir şirkete aynı sermaye olarak devredilmesidir. Tam bölünme için olması gereken kurallar kısmi bölünmeler için de geçerlidir. Kısmi bölünme sonucu ortaya çıkan kârlar vergilendirilmeyecektir.

Hisse senedi değişimi yoluyla birleşmeler Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 20. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre hisse senedi değişimi ile birleşmelerde olması gereken özellikler devralan sermaye şirketinin tam mükellef bir sermaye şirketi olması ve devraldığı sermaye şirketinin yönetimini ve hisse senedi çoğunluğunu ele geçirmesi gerekmektedir. Ayrıca devralan şirket, devraldığı şirket ortaklarına kendi iştirak hisselerini

vermektedir. Bu durumda iştirak hisselerinin nominal değeri ile devir değeri arasındaki fark olan ihraç primleri vergilendirilmeyecektir (Karapınar, 2006).

2.1.3.3.1.1. Birleşme Kârının Hesaplanması

Tasfiye işleminde, öncelikle birleşen işletmenin tasfiye dönemi sonundaki servet değerinden tasfiye dönemi başındaki servet değeri çıkarılarak tasfiye kârı bulunur¹⁹. Burada servet değerinden kastedilen birleşen şirkete ait varlıkların yeniden değerlendirme sonucu tespit edilen özvarlık değeridir. Bu değere karşılık satın alan kurum, feshedilen kuruma servet değeri kadar pay verecektir. Bu durumda birleşme kârı, satın alan şirkete devredilen özvarlıklar karşılığında, birleşen şirkete verilen hisse senetlerinin değeri ile birleşme dönemi başında hesaplanan özsermaye arasındaki farktır (Semercigil, 1995).

Birleşme kârının hesaplanması ve birleşme sonrası feshedilen şirketin bilançosunun görünümü aşağıdaki örnekte verilmiştir.

B anonim şirketi A anonim şirketine katılmak üzere birleşme kararı almıştır. Buna göre B şirketinin birleşme öncesi bilançosu aşağıdaki gibidir.

---

¹⁹ Can, İ. (1993). Ferdi işletmelerin devri – şirketlerin nevi değiştirmesi ve birleşme – devir. *Vergi Sorunları Dergisi*, 4. Maliye gelirler kontrolörleri derneği yayını

B Anonim Şirketi Birleşme Öncesi Bilançosu

Kasa	10.000	Borçlar	257.000
		Sermaye	250.000
Alıcılar	68.000	Yedekler	35.000
Stoklar	322.000		
Sabit Kıymetler	130.000		
B.Amortisman	(28.000)		
Şerefiye	40.000		
<u>Toplam</u>	<u>542.000</u>	<u>Toplam</u>	<u>542.000</u>

Birleşme sözleşmesi gereği, B anonim şirketinde stoklar, sabit kıymetler ve şerefiye değerlemeye tabi tutulmuş ve bu değerlendirme sonucunda stokların net değerinin 340.000, sabit kıymetlerin 142.000, şerefiyenin ise 60.000 olduğu tespit edilmiştir. Buna göre B işletmesinin birleşme bilançosu aşağıdaki gibi değiştirilmiştir.

B Anonim Şirketi Birleşme Bilançosu

Kasa	10.000	Borçlar	257.000
		Sermaye	250.000
Alıcılar	68.000	Yedekler	35.000
Stoklar	340.000		
Sabit Kıymetler	142.000		
Şerefiye	60.000	Birleşme Kârı	78.000
<u>Toplam</u>	<u>620.000</u>	<u>Toplam</u>	<u>620.000</u>

B anonim şirketinin birleşme sonrası özvarlığı $(620.000 - 257.000) = 363.000$ olmakla birlikte B işletmesinin ortaklarına A işletmesinden cari değeri $(363.000 + 78.000) = 441.000$ YTL lik hisse senedi verilecektir.

Birleşme kârı ise B işletmesinin birleşme sonrası özvarlık tutarı 363.000 YTL ile birleşme öncesi özvarlık tutarı $542.000 - 257.000 = 285.000$ YTL arasındaki fark olan 78.000 YTL olarak hesaplanmaktadır.

B anonim şirketinin feshinden sonraki bilanço görünümü ise aşağıdaki gibi olacaktır.

B Anonim Şirketi Birleşme Sonrası Bilançosu

A Anonim Şirketi		Sermaye	250.000
Hisse Senedi	363.000	Yedekler	35.000
		Birleşme Kârı	78.000
<u>Toplam</u>	<u>363.000</u>	<u>Toplam</u>	<u>363.000</u>

2.1.3.3.1.2. Birleşme Beyannamesinin Verilmesi

Birleşme öncesi beyannamesi birleşme kararının tescil ve ilan edildiği ayı izleyen 4. ayın 15. işgünü sonuna kadar verilmek zorundadır (Yatlı, 1987).

Birleşen işletmenin birleşme sonrası, önceki dönemlerle ilgili beyanname verme sorumluluğu birleşen işletmeye ait olmakla birlikte bu beyannamelerin verilmesi birleşme kârının açıklanmasından sonraya bırakılmaz²⁰.

Birleşme dönemine ait beyanname ise birleşme bilançosunun kesinleşmesi ve birleşen şirketin feshinin ardından 15 gün içerisinde feshedilen şirketin bağlı olduğu vergi dairesine satın alan işletme tarafından verilmektedir (Paklar, 1987).

2.1.3.3.1.3. Birleşme Kârı Üzerinden Hesaplanan Vergilerin Ödenmesi

Birleşme kârı üzerinden hesaplanan % 20 oranındaki kurumlar vergisi, satın alınan kurum tarafından birleşme beyannamesinin verilmesi sürecinde ödenmektedir (K.V.K. Md. 32).

2.1.3.3.1.4. Feshedilen İşletme ile İlgili Satın Alan İşletmenin Sorumlulukları

Satın alan şirketin birleşme dönemindeki görev ve sorumlulukları aşağıdaki gibidir.

1. Birleşme beyannamesinin verilmesi
2. Birleşme öncesine ait kurumlar vergisi beyannamesinin verilmesi
3. Satın alınan kurumun birleşme öncesi dönemlere ait verilmemiş katma değer vergisi, gelir, damga ve kurumlar vergisi beyannamelerinin verilmesi
4. Satın alınan işletme adına tahakkuk etmiş vergilerin ödenmesi

---

²⁰ Canoğlu, M.,A. (1995). Tasfiye ve birleşme hallerinde sonuçlar dönem kârı veya zararı dışında ayrı hesaplarda izlenmelidir. *Vergi dünyası*, 164.

5. Satın alınan işletmeye ait tarhiyatlardan itirazlı olanlarına karşılık ayrılması
6. Birleşme işlemlerinin incelenmesini talep etmesi (Kavak, 2005).

2.1.3.3.1.5. Birleşme Beyannamesinin Tasdik Ettirilmesi

Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Genel Tebliğ'ine göre birleşme beyannamesi yeminli mali müşavirlere tasdik ettirilebilmektedir. Buradaki amaç yeminli mali müşavirlerin denetiminden geçen evrakın bir daha inceleme yapılarak denetlenmesine gerek kalmamasıdır. Bu durumda satın alınan işletmede karşılaşılabilecek herhangi bir matrah farkından kaynaklanan vergi ve ceza tespitinde yeminli mali müşavirlik şirketi bu tespitten müteselsilen sorumlu olmaktadır.

2.1.3.3.1.6. Diğer Konular

Birleşen ve satın alan şirketin birleşme döneminde yaptıkları giderler kurum kazancının tespitinde hasıllattan indirilir. Fakat satın alan işletmenin yaptığı giderler iş genişletme amacıyla yapılmış sayılarak aktifleştirilebilir ve 5 yılda amorti edilebilir.

Satın alınan kurumun hisse senetleri nominal tutarın üzerindeyse, satın alan işletmenin sermaye artırımını, satın alınan işletmenin özvarlıklarından aşağıda kalacağı için, birleşme primi ortaya çıkacaktır. Fakat emisyon primi olarak da tabir edilen birleşme primi kurumlar vergisinden istisna olarak kabul edilmiştir (Kavak, 2005).

2.1.3.3.2. Diğer Vergi Kanunlarına Göre İşletme Birleşmeleri

İşletme birleşmeleri ile ilgili olarak Kurumlar Vergisi'nden başka Gelir, Katma Değer, Vergi Usul ve Damga Vergisi Kanunları'nda yer alan hükümlere aşağıda yer verilmiştir.

2.1.3.3.2.1. Gelir Vergisi Kanunu

Şahıs işletmesi ortakları gelir vergisine tabidir. Gelir Vergisi Kanunu'nun 36. maddesinin 5. ekine göre;

“Satan veya devreden yönünden:

Komple tesislerde yatırım tamamlandıktan, diğerlerinde istimal ve istihsale başlandıktan sonra yatırıma mevzu aktif değerlerin topluca satış veya devri halinde, satıcı yönünden bir muamele uygulanmaz.

Komple tesislerde yatırım tamamlanmadan, diğerlerinde istimal ve istihsale başlamadan yatırıma mevzu aktif değerlerin topluca satış veya devri halinde, yatırım indirimi dolayısıyla zamanında tahakkuk ettirilmemiş olan vergiler tahakkuk ettirilerek tahsil olunur”

denmektedir. Ayrıca yine aynı maddenin devamında satın alan şirketler için; “yatırım indiriminden kısmen faydalanmış veya hiç faydalanmamış, aktif değerleri kısmen veya tamamen satın veya devir alan kimse bu indirimden faydalanır ” denmektedir.

2.1.3.3.2.2. Katma Değer Vergisi Kanunu

Birleşme esnasında işletmeler rayiç bedelleri ile değerlendirilmekte ve gizli yedekleri ortaya çıkmaktadır. Bu durumda satın alınan işletmenin fatura düzenleyerek, satın alan firmaya teslim edilen mallar hakkında K.D.V. tahakkuku yapması gerekmektedir (Karapınar, 2006). Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 36. maddesine göre gerçekleşen birleşmelerde satın alınan şirketin

mallarının satın alan şirkete devri Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 1. maddesi gereğince katma değer vergisine tabidir (Kavak, 2005).

2.1.3.3.2.3. Vergi Usul Kanunu

Sermaye şirketlerinin Vergi Usul Kanunu'nun 328 ve 329. maddelerine göre ayırdıkları yenileme fonu, şirketin feshinden dolayı fonun kullanım amacı ortadan kalktığı üzere, birleşme tarihi itibariyle kâra eklenmektedir (Yılmaz, 1997). Ayrıca, satın alan işletmenin devraldığı sabit kıymetlerin amortismanı satın alan işletme tarafından yeniden belirlenmek suretiyle ayrılmaktadır. Bir başka görüşe göre satın alan işletme, satın aldığı şirketteki kalan amortisman süresine göre amortisman ayırmalı, yeni bir amortisman süresi belirlememelidir (Kavak, 2005).

2.1.3.3.2.4. Damga Vergisi Kanunu

Damga Vergisi Kanunu'na göre birleşme sözleşmesi, sermaye artırımları, yeni kurulan işletmelerdeki kuruluş mukaveleleri gibi birleşme ve devir nedeniyle düzenlenen evrak damga vergisine tabi değildir (D.V.K. Md. 9).

3. BÖLÜM

İŞLETME BİRLEŞMELERİ STANDARDININ OLUŞUMU

3.1. Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Tarihsel Gelişimi

İşletme birleşmeleri Uluslararası Muhasebe Standartları arasında, dünya ekonomisine ve ülkelerin büyüme oranlarına olan katkısından ötürü ayrı bir öneme sahiptir. Bu nedenle finansal tablo kullanıcılarının işletme birleşmelerinin sonuçlarıyla ilgili doğru bilgilendirilmesi gerekmektedir. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu, doğru bilgilendirilmenin sağlanabilmesi için işletme birleşmeleri standardına günümüze kadar pek çok değişiklik getirmiştir. Bu değişiklikler tarih sırasına göre aşağıda verilmektedir.

- Kasım 1983 – IAS 22 İşletme Birleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi yayınlandı ve 1985 yılında yürürlüğe girdi.
- Aralık 1993 – Standart tekrar gözden geçirilerek yeni haliyle 1995 yılında tekrar yürürlüğe girdi.
- Eylül 1998 – Standart tekrar gözden geçirilerek yeni haliyle 1999 yılında tekrar yürürlüğe girdi.
- Nisan 2001 – IFRS 3 İşletme Birleşmeleri ile ilgili proje Eski Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASC)'ne sunuldu.
- Temmuz 2001 – Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) projeyi değerlendirdi.
- Aralık 2002 – Tasarı, IAS 36 ve IAS 38'de konuyla ilgili düzeltmelerle birlikte hazırlandı.

- Mart 2004 – IFRS 3 İşletme Birleşmeleri ve konuyla ilgili IAS 36 ve IAS 38’i de kapsayan değişiklikler yayınlanarak IAS 22 yürürlükten kaldırıldı.
- Nissan 2004 – Şerefiye, azınlık payları, maddi olmayan duran varlıklar ve özsermaye konuları tekrar gözden geçirildi.
- Haziran 2005 – IFRS 3’teki şerefiye, azınlık payları, maddi olmayan duran varlıklar ve özsermaye konuları ile ilgili değişiklikleri kapsayan tasarı hazırlandı.
- Ocak 2008 – Düzeltilmiş IFRS 3 yayınlandı.
- Temmuz 2009 – Düzeltilmiş IFRS 3 yürürlüğe girerek eski IFRS 3 yürürlükten kaldırılacak²¹.

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu’nun işletme birleşmeleri standardına bugüne kadar getirdiği türlü değişikliklerin asıl amacı IFRS’ın FASB (Finansal Muhasebe Standartları Kurulu) ile uyumlu hale getirilmesidir. Bu konuyla ilgili en önemli düzenleme Mart 2004’te IAS 22’nin yürürlükten kaldırılarak IFRS 3’ün yayınlanması olmuştur.

3.2. IAS 22 Hükümleri Çerçevesinde İşletme Birleşmeleri

Yaklaşık yirmi yıllık geçerlilik süresi içinde uygulamayı düzenleyen bu standarda ilişkin önemli unsurlar aşağıda açıklanmıştır.

---

²¹ *Summaries of International Financial Reporting Standards* (b.t.). 29 Şubat 2008, <http://www.iasplus.com/standard/ifrs03.htm>

3.2.1. Satın Alma ve Çıkarların Birleştirilmesi Yöntemleri

Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi tarafından yayınlanan IAS 22 nolu standarda göre işletme birleşmeleri, kontrol gücünün hangi işletmede olduğuna bağlı olarak satın alma ya da çıkarların birleşmesi yöntemi ile muhasebeleştirilmiştir. Standarda göre işletme birleşmesi, farklı şirketlerin tek bir ekonomik varlık olarak bir araya getirilmesi ve bir şirketin diğer bir şirketin net varlıkları ve faaliyetleri üzerindeki kontrolü olarak tanımlanmaktadır. Bu durumda ortak kontrole tabi işletmeler arasındaki birleşmeler bu tanımın dışında tutulmuştur.

Satın alma yöntemine göre, satın alınan işletmenin net varlıkları gerçeğe uygun değeri üzerinden satın alan işletmenin bilançosuna kaydedilmektedir. Burada gerçeğe uygun değer ile anlatılmak istenen “bilgili ve isteki taraflar arasında, herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında, bir varlığın el değiştirebileceği fiyatı veya yükümlülüklerin yerine getirilmesinde esas olacak tutarı temsil etmesidir.”²² Bu durumda gerçeğe uygun değer ile satın alma maliyeti arasındaki fark pozitif ya da negatif şerefiye olarak kayıtlara alınmaktadır. Satın alınan varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun değeri;

- Menkul kıymetler için, piyasa değeri üzerinden
- Alacaklar için, cari faiz oranları kullanılarak hesaplanan tutarların bugünkü değerleri üzerinden
- Stoklarda mamuller, yarı mamuller ve ticari mallar için, satış fiyatından elden çıkarma maliyeti düşülerek, hammadde için, yenileme maliyeti üzerinden
- Arsa, binalar, makine ve teçhizatlar için, piyasa değeri üzerinden

---

²² *Sermaye Piyasasında Konsolide Mali Tablolara ve İştiraklerin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ ile İlgili Seminer Notları* (b.t.). 1 Mart 2008, <http://www.bdodenet.com.tr/ufrs/SPK25.pdf>

- Maddi olmayan duran varlıklar için, aktif piyasa değeri, eğer böyle bir piyasa yoksa, ilgili ve istekli taraflar arasında el değiştirmesi esnasında ödeyecekleri tutarlar üzerinden
- Kısa vadeli borçlar, borç senetleri, uzun vadeli borçlar, tahakkuklar, yükümlülük doğuran kontratlar ve tazminatlar için, cari faiz oranları kullanılarak bugünkü değerleri üzerinden belirlenmektedir.

Gerçeğe uygun değerın hesaplanmasına ilişkin örnek aşağıda verilmiştir.

Birleşmeye konu olan şirketin maddi duran varlıklarından bir arsa ve binanın piyasa rayiç tutarı bir uzman kuruluş tarafından 30.000 YTL olarak hesaplanıyor. Bu durumda birleşmeye konu olan işletmenin gerçeğe uygun değer esasına göre düzenlenmiş bilançosu aşağıdaki gibidir.

Aktif		Pasif	
Kasa	3.000	Borçlar	10.000
Alacaklar	8.000	Sermaye	15.000
Mad. Dur.Var.(net)	30.000	M.D.V. piyasa rayiç değer farkı	7.000
		Birikmiş Kârlar	9.000
<u>Toplam</u>	<u>41.000</u>	<u>Toplam</u>	<u>41.000</u>

Çıkarların birleştirilmesi yöntemi ise birden fazla işletmenin varlık ve faaliyetlerinin tek bir şirket altında birleşmesi ile ortaya çıkmaktadır. Birleşen işletmelerin mali tablolarındaki tutarlar (varlıkları, borçları, sermayesi), önceki

dönemlerde de bir grubun parçasıymış gibi, birleşilen işletmenin mali tablolarına kayıtlı değerleri üzerinden alınır. Bu yöntemle birleşildiği takdirde taraflardan hiçbiri satın alan pozisyonunda olmaz. Aksine birleşen şirketlerin hissedarları, birleşilen şirketin riskleri ve menfaatleri üzerinde eşit haklara sahip olurken, eski şirketin yöneticileri yeni oluşan işletmede de görev alabilirler. Çıkarların birleştirilmesi yönteminde şerefiye ortaya çıkmaz.

Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) Haziran 2001 tarihinden itibaren, çıkarların birleştirilmesi yönteminin kullanılmasını 141 numaralı standartla yasaklamıştır. FASB'ın bu kararı aşağıdaki sebeplere dayandırılmıştır.

- Ekonomik açıdan farklı olmayan birleşmelerin muhasebeleştirilmesinde farklı iki yöntemin kullanılmaması gerektiği
- Çıkarların birleştirilmesi yönteminde finansal tablo kullanıcılarının yatırımın değeri ve gelecekteki performansı hakkında eksik bilgilendirilmesi
- Çıkarların birleştirilmesi yöntemi ilerde daha fazla gelir yaratmaya imkan verdiği için, işletmelerin birleşme döneminde fazladan maliyetlere katlanması
- Adil olmayan rekabete yol açmasından dolayı ekonomik kaynakların verimsiz kullanılması

Türkiye'de, birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesine Türk Ticaret Kanunu yön vermektedir. IAS 22'nin yürürlükte olduğu dönemler itibariyle, birleşmeler genellikle ortak kontrole tabi grup şirketleri arasında ortaya çıkmakta, bu birleşmelerin muhasebeleştirilmesinde ise çıkarların birleştirilmesi yönteminin kullanılması işletmelere daha büyük avantaj sağlamaktadır. Türk Ticaret Kanunu'ndaki hükümler de çıkarların birleştirilmesi yöntemine benzerlik arz etmektedir.

3.2.1.1. Satın Alma Yönteminin Muhasebeleştirilmesi

Satın alma yöntemiyle birleşmelerde muhasebeleştirme işleminin yapılabilmesi için öncelikle satın alan tarafın belirlenmesi gerekmektedir. Birleşen şirketlerden oy hakkının yarısından fazlasına sahip olan, kontrolü elde eden taraf, aynı zamanda şirketi satın alan taraf olmaktadır. Fakat oy hakkının yarısından fazlasına sahip olmanın dışında da kontrol elde edilebilir.

- Bir şirketin diğerinin yönetiminin çoğunluğunu atama ya da görevden alma hakkı varsa,
- Bir şirketin gerçeğe uygun değeri diğerinin gerçeğe uygun değerinden önemli ölçüde büyükse,
- Birleşme oy hakkına sahip hisselerin nakit karşılığı el değiştirmesiyle oluştuysa nakdi veren taraf satın alan taraf olarak belirlenebilir.

Satın alan taraf belirlendikten sonra, satın alma işleminin muhasebeleştirilmesine geçilir. Satın alma yönteminin amacı, satın alınan işletmenin varlıklarının, normal varlık alımlarında uygulanan ilkeler doğrultusunda muhasebeleştirilmesidir²³. Bu durumda satın alınan işletmenin faaliyet sonuçları, satın alan işletmenin gelir tablosuna kaydedilirken, satın alınan işletmenin varlık ve yükümlülükleri, satın alan işletmenin bilançosuna dahil edilir.

Satın alma işleminin muhasebeleştirilmesi için bir de satın alma maliyetinin belirlenmesi gerekmektedir. Maliyet aşağıdaki başlıklardan oluşmaktadır.

---

²³ Hopkins, P.E., Houston, R., W., ve Peters, M., F. (2000). Purchase, pooling and equity analysts' valuation judgements. *The Accounting Review*, 75, 256 – 278.

- İşlem maliyetleri
- Satın alınan tarafa ödenen nakit veya nakit benzeri varlıklar
- Katlanılan yükümlülükler

Satın alma işlemi birinci yıl şirketin % 10'unu, ikinci yıl şirketin % 20'sini almak şeklinde kademeli olarak gerçekleşiyorsa, her kademede gerçekleşen değişim işlemlerinin maliyetinin yıllar itibariyle birbirine eklenmesi gerekir.

Eğer satın alma tutarının bir kısmının birleşme tarihinden sonra ödenmesi uygun görülürse, bu tutarın karşılıklı değişim tarihindeki gerçeğe uygun değerini bulmak gerekir.

Satın alma tutarının bir kısmının, borsaya kayıtlı menkul kıymetlerle ödenmesi kararlaştırıldıysa, menkul kıymetlerin gerçeğe uygun değerini belirlemek için piyasa fiyatının kullanılması gerekmektedir.

Satın alma maliyetine, hisse basım masrafları, muhasebecilere ve avukatlara ödenen ücretler ile değerlendirme çalışması yapan danışmanlara ödenen tutarlar eklenebilir.

Satın alma maliyeti belirlendikten sonra, kaydedilecek olan varlık ve yükümlülüklerin tanımlanabilir olmasına bakılmaktadır. Tanımlanabilir varlık ve yükümlülüklerden kasıt;

- satın alan işletmeye ileride iktisadi kazanç sağlamak veya satın alan işletmeden iktisadi kazanç çıkışına neden olması beklentisi
- maliyetleri veya gerçeğe uygun değerlerinin güvenilir bir şekilde hesaplanabilmesidir.

Birleşme esnasında tanımlanabilir varlık ve yükümlülüklerin yukarıdaki ölçütlere uymaması durumunda, bu tutarların pozitif veya negatif şerefiye miktarı üzerinde etkisi olacaktır. Ayrıca varlık ve yükümlülüklerin değerleriyle

ilgili satın alma tarihinden sonra ortaya çıkacak bilgiler dahilinde kayıtlı değerler düzeltmeye tabi tutulabilir.

Satın alınan işletmenin, satın alan işletmenin planlaması doğrultusunda, ileride faaliyetlerinde bir azalma veya durma meydana gelecekse bunun için satın alan işletmenin karşılık ayırması gerekir.

Tanımlanabilir varlık ve yükümlülükler belirlendikten ve gerekli işlemler gerçekleştirildikten sonra, satın alınan maliyeti, satın alan işletme tarafından, satın alma yüzdesine bağlı olarak varlık ve yükümlülüklerin birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değerleri üzerinden kayıtlara alınır.

3.2.1.1.1. Şerefiye

IAS 22 Standardı'na göre şerefiye, satın alan işletmenin katlandığı satın alma maliyetinin satın alma yüzdesine bağlı olarak, tanımlanabilir net varlıkların gerçeğe uygun değerini aşan kısmı olarak tanımlanmaktadır. Satın alan firmaların şerefiye tutarına katlanmasındaki amaç, işletmeden ileriki dönemlerde satın alma maliyetinin üzerinde bir ekonomik fayda sağlanacağı beklentisidir. Bu durumda standarda göre şerefiye, maliyet değerinden birikmiş amortismanlar ve birikmiş değer düşüklüğü karşılıkları düşüldükten sonra bilançoda bir varlık kalemi olarak gösterilmeli ve faydalı ömrü boyunca itfa edilmelidir. Faydalı ömrün 20 yılı geçmemesi ve yıllık olarak şirketin değer düşüklüğü olasılığına karşılık şerefiye tutarını yeniden gözden geçirmesi gerekir.

İşletmeler şerefiye tutarının faydalı ömrünü hesaplamak için aşağıdaki etkenleri dikkate almalıdır.

- Satın alınan işletmenin durumu ve öngörülen ömrü
- Satın alınan işletmenin ait olduğu faaliyet alanının sürekliliği
- Benzer işletmelerdeki şerfiye tutarları ve özellikleri hakkında kamuya açıklanan bilgiler ve bu işletmelerin faydalı ömürleri
- Satın alınan işletmedeki ticari mal ya da mamullerin ekonomik ömürleri ve talep değişimleri
- Satın alınan işletmedeki kıdemli personel veya yöneticilerin hizmet ömürleri veya bu kişilerin işten ayrılmaları durumunda başka kişilerin aynı etkinlikte işletmeye fayda sağlayıp sağlayamayacağı
- Satın alınan işletmeden ilerde beklenen ekonomik faydaları sağlayabilmek için yapılması gereken harcamaların büyüklüğü
- Satın alınan işletmenin piyasadaki rakiplerinin performans durumu
- Satın alınan işletmenin ilerde sağlaması düşünülen ekonomik faydayı etkileyebilecek davalar veya sözleşmeler

Başka bir amortisman yönteminin kullanılması gerektiğine dair aksi bir görüş olmadığı sürece doğrudan amortisman yöntemi kullanılarak amortisman tutarı gider olarak kaydedilmeli ve amortisman oranı itfa süresi boyunca değiştirilmemelidir. Fakat şerfiyenin faydalı ömründe bir değişiklik meydana geldiyse, buna göre amortisman oranı da revize edilmelidir.

IAS 22 Standard'ı baz alınarak uygulanmış, şerfiye hesaplamasına ilişkin örnek aşağıda verilmiştir.

A şirketi, B şirketini 2001 yılında satın alma yöntemine göre devralmıştır. B şirketinin gerçeğe uygun değerle hesaplanmış tanımlanabilir net varlıklarının değeri 275.000 YTL, satış maliyeti ise 350.000 YTL olarak belirlenmiştir. Bu durumda 75.000 YTL'lik pozitif şerfiye ortaya çıkmaktadır. B şirketindeki tanımlanabilir net varlıkların defter değeri ise bilançoda 199.000 YTL olarak görünmektedir.

B Şirketinin 31 Aralık 2001 Net Varlık Dökümü:

	Defter Değeri	Gerç.Uyg.Değ.
Alacak Senetleri	48.000	59.000
Ticari Mallar	32.000	47.000
Gel. Ay. Ait Gid.	25.000	25.000
Binalar	65.000	85.000
Tes. Mak. Cih.	30.000	43.000
Taşıtlar	14.000	26.000
Demirbaşlar	19.000	24.000
Varlıklar Toplamı	233.000	309.000
Satıcılar	20.000	20.000
Borç Senetleri	14.000	14.000
Yabancı Kaynaklar Toplamı	34.000	34.000
Net Varlıklar Toplamı	199.000	275.000

Bu durumda A şirketinin yapması gereken yevmiye kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

31.12.2001	
Alacak Senetleri	59.000
Ticari Mallar	47.000
Gel.Ay.Ait.Gid.	25.000
Binalar	85.000
Tes.Mak.Cih.	43.000
Taşıtlar	26.000
Demirbaşlar	24.000
Şerefiye	75.000
Satıcılar	20.000
Borç Senetleri	14.000
Sermaye	350.000

IAS 22 Standardı'na göre kaydedilen 75.000 YTL'lik şerefiye tutarının yararlı ömrünün 5 yıl olduğuna karar verilmiş ve aşağıdaki gibi amortisman kaydı yıl sonu itibariyle yapılmıştır.

31.12.2001	
Genel Yönetim Giderleri	15.000
Şerefiye Amortismanı	
Birikmiş Amortismanlar	15.000

Şerefiye tutarı, sektör ortalamasının üzerindeki getiri oranına bağlıdır. Bu durumda hesaplanan getiri oranının gerçekleşenden farklı olması durumunda şerefiye tutarının da tekrar hesaplanması gerekecektir.

Yukarıdaki örnekten yola çıkarak, 2002 yılında, tanımlanabilir net varlıklar toplamının 275.000 yerine 264.000 olarak hesaplandığı, fakat bu bir yıllık süre zarfında tanımlanabilir net varlıkların değerinde bir azalma gözlenmediği

varsayılırsa, şerefiye değerinin net varlıklardaki azalmaya paralel olarak 11.000 YTL azaltılması gerekecek ve aşağıdaki kayıt yapılacaktır.

31.12.2002	
Diğer Ol.Dışı Gid.ve Zarar	11.000
Şerefiye	11.000

Yine yukarıdaki örneğe bağlı olarak, 31.12.2002 tarihi itibariyle, varlıkların değerinde bir değişiklik olduğu varsayımı altında B şirketinin bilançosu aşağıda verilmiştir.

	31.12.2001	31.12.2002
Alacak Senetleri	59.000	60.000
Ticari Mallar	47.000	44.000
Gel. Ay. Ait Gid.	25.000	21.000
Binalar	85.000	85.000
Tes. Mak. Cih.	43.000	40.000
Taşıtlar	26.000	26.000
Demirbaşlar	24.000	24.000
Şerefiye	75.000	75.000
Varlıklar Toplamı	384.000	375.000
Satıcılar	20.000	15.000
Borç Senetleri	14.000	10.000
Sermaye	350.000	350.000
Net Varlıklar Toplamı	384.000	375.000

*Şerefiye birikmiş amortismanı ihmal edilmiştir.

Örnekte de görüldüğü gibi alacak senetleri, ticari mallar, gelecek aylara ait giderler, tesis makine ve cihazların gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen değişikliklerden ötürü varlıklarda bir azalma meydana gelmiş, ancak bu azalma tam olarak açıklanabildiği için şerefiye tutarında bir değişiklik yapılmamıştır.

3.2.1.1.2. Negatif Şerefiye

Negatif şerefiye, birleşme döneminde, satın alınan tanımlanabilir varlık ve borçların gerçeğe uygun değerinin satın alma maliyetinin üzerindeki kısmı olarak tanımlanmaktadır.

Tanımda açıklandığı üzere, negatif şerefiyenin oluşması, satın alınan işletmenin gelecekte gerçekleşecek muhtemel olaylar neticesinde satın alan işletmeyi zarara uğratacağı beklentisinden kaynaklanabileceği gibi, tanımlanabilir varlık ve yükümlülükler güvenilir bir şekilde hesaplandığında, gelir unsuru olarak da ortaya çıkabilmektedir. Gelecekte beklenen zarar ve giderler doğru bir şekilde gelir tablosuna yansıtıldıysa, negatif şerefiye de bir gelir kalemi olarak gelir tablosuyla ilişkilendirilmektedir. Ancak negatif şerefiye aşağıdaki koşullar doğrultusunda gelir olarak kaydedilmektedir.

- Negatif şerefiyenin, satın alınan parasal olmayan varlıkların gerçeğe uygun değerlerini aşmayan kısmı, satın alınan amortismanına tabi varlıkların kalan faydalı ömürleri dikkate alınarak, sistematik bir şekilde gelir olarak kaydedilmelidir.
- Negatif şerefiyenin satın alınan parasal olmayan varlıkların gerçeğe uygun değerlerini aşan tutarı anında gelir olarak gelir tablosuna alınmalıdır (Turgay, 2001).

IAS 22 Standard'ı baz alınarak uygulanmış, negatif şerefiye hesaplamasına ilişkin örnek aşağıda verilmiştir.

A şirketi B şirketini 2001 yılında satın alma yöntemine göre devralmıştır. B şirketinin gerçeğe uygun değerle hesaplanmış tanımlanabilir net varlıklarının değeri 275.000 YTL, satış maliyeti ise 250.000 YTL olarak belirlenmiştir. Bu durumda 25.000 YTL'lik negatif şerefiye ortaya çıkmaktadır. B şirketindeki tanımlanabilir net varlıkların defter değeri ise bilançoda 199.000 YTL olarak görünmektedir.

B Şirketinin 31 Aralık 2001 Net Varlık Dökümü:

	Defter Değeri	Gerç.Uyg.Değ.
Alacak Senetleri	48.000	59.000
Ticari Mallar	32.000	47.000
Gel. Ay. Ait Gid.	25.000	25.000
Binalar	65.000	85.000
Tes. Mak. Cih.	30.000	43.000
Taşıtlar	14.000	26.000
Demirbaşlar	19.000	24.000
Varlıklar Toplamı	233.000	309.000
Satıcılar	20.000	20.000
Borç Senetleri	14.000	14.000
Yabancı Kaynaklar Toplamı	34.000	34.000
Net Varlıklar Toplamı	199.000	275.000

Negatif şerefiye bir kazanç unsuru olarak görüldüğü için, bilançonun pasifinde yer almaktadır. Bu durumda A şirketinin yapması gereken yevmiye kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

31.12.2001	
Alacak Senetleri	59.000
Ticari Mallar	47.000
Gel.Ay.Ait.Gid.	25.000
Binalar	85.000
Tes.Mak.Cih.	43.000
Taşıtlar	26.000
Demirbaşlar	24.000
	Şerefiye 25.000
	Satıcılar 20.000
	Borç Senetleri 14.000
	Sermaye 250.000

Yine 5 yıllık amortisman süresinin belirlendiği varsayımı altında 31.12.2001 itibariyle aşağıdaki amortisman kaydı yapılacaktır.

31.12.2001	
Negatif Şerefiye	5.000
Diğer Ol.Dışı Gelir ve Kârlar	5.000

3.2.1.2. Çıkarların Birleştirilmesi Yönteminin Muhasebeleştirilmesi

Çıkarların birleştirilmesi yönteminin muhasebeleştirilmesinde defter değeri başka bir ifade ile kayıtlı değer kullanılmaktadır. Bu yöntemde şerefiye yaratılmazken elde edilen varlık ve özkaynaklar defter değeri ile birleştirilmektedir. Birleşme döneminde meydana gelen, çıkarların birleştirilmesine ilişkin yapılan harcamalar, hissedarlara sunulan bilginin

oluşturulmasında katlanılan giderler, kayıt ve tescil ücreti, danışmanlık masrafları gibi doğrudan birleşme ile alakalı giderler aktifleştirilmez, doğrudan sonuç hesaplarına alınarak ait oldukları dönemde gider olarak kaydedilirler²⁴.

Çıkarların birleştirilmesi yönteminde mali tablolara aşağıdaki ek açıklamalar yapılmaktadır.

- i. “Çıkarılan hisselerin tanımı ve sayısı ile çıkarların birleştirilmesinde değişime konu olan oy hakkına sahip hisse senetlerinin her bir işletmenin oy hakkına sahip hisselerine oranı
- ii. Her bir işletme tarafından birleşime katılan varlıkların ve borçların miktarları
- iii. Faaliyet sonuçları birleşik yeni işletmenin mali tablolarında yer alan işletmelerin birleşme öncesi satış gelirleri, diğer gelirleri ile kâr ya da zararı (IAS 22 Deloitte&Touche Infobase).”

Çıkarların birleştirilmesi yöntemi uygulanarak iki işletmenin birleşmesine ilişkin örnek aşağıda verilmiştir.

A işletmesi ile B işletmesi 2003 yılında, A işletmesinin B'nin 100 hissesine karşılık 1 hisse vermesiyle birleşme kararı almışlardır. Birleşme öncesi işletmelerin bilançoları aşağıdaki gibidir.

---

²⁴ Ersoy, A. ve Buyruk B. (2005). İşletme birleşmelerinin uluslararası muhasebe standardı – (22) ve uluslararası finansal raporlama standardı -(IFRS 3)'e göre incelenmesi ve muhasebeleştirilmesi – I. *Analiz*, 5,13 – 25.

	A	B
Kasa	100.000	13.000
Ticari Mallar	4.500.000	38.000
Taşıtlar	2.450.000	12.000
Birikmiş Amortismanlar	(1.500.000)	(5.000)
Toplam Varlıklar	5.550.000	58.000
Ticari Borçlar	250.000	14.000
Sermaye (5.000×1000YTL)	5.000.000	40.000
(4.000×10 YTL)		
Kâr Yedekler	300.000	4.000
Toplam Yükümlülükler	5.550.000	58.000

a) B işletmesinin tüzel kişiliğinin son bulduğu varsayılırsa tüm varlık ve yükümlülükleri A işletmesine geçeceği için aşağıdaki kaydın yapılması gerekecektir.

_____ 31.12.2003 _____	
Kasa	13.000
Ticari Mallar	38.000
Taşıtlar	12.000
Birikmiş Amortismanlar	5.000
Ticari Borçlar	14.000
Sermaye*	40.000
Kâr Yedekleri	4.000

*A İşletmesi'nin verdiği Hisse Senedi Sayısı: 4.000 adet B H.senedi/100
= 40

A İşletmesi'nin verdiği Hisse Senetlerinin Defter Değeri: 40 × 1000 = 40.000

- b) Her iki işletmenin tüzel kişiliklerini devam ettirdiği varsayımı altında, A işletmesinin %50'nin üzerinde sermaye payını satın aldığı düşünülürse, aşağıdaki kaydın yapılması ve A işletmesinin konsolide mali tablo düzenlemesi gerekecektir.

31.12.2003		
Bağlı Ortaklıklar	44.000	
Sermaye		40.000
Kâr Yedekleri		4.000

Bu durumda A işletmesinin konsolide bilançosu aşağıdaki gibi olacaktır.

(A) İşletmesi'nin Konsolide Bilançosu:

	A	B	Eliminasyon Kayıtları		Konsolide Bilanço
			Borç	Alacak	
Kasa	100.000	13.000	-	-	113.000
Ticari Mallar	4.500.000	38.000	-	-	4.538.000
Bağlı Ortaklıklar	44.000		-	44.000	-
Taşıtlar	2.450.000	12.000	-	-	2.462.000
Birikmiş Amortismanlar	(1.500.000)	(5.000)	-	-	(1.505.000)
Toplam Varlıklar	5.594.000	58.000			5.608.000
Ticari Borçlar	250.000	14.000	-	-	264.000
Sermaye	5.040.000	40.000	40.000	-	5.040.000
Kâr Yedekleri	304.000	4.000	4.000	-	304.000
Toplam Yükümlülükler	5.594.000	58.000	44.000	44.000	5.608.000

A işletmesinin eliminasyon kaydı:

	31.12.2003	
Sermaye	40.000	
Kâr Yedekleri	4.000	
	Bağlı Ortaklıklar	44.000

3.2.1.3. Azınlık Payları

IAS 22'ye göre bir işletmenin başka bir işletme ile % 100'ün altında kontrol sağlayarak birleşmesi durumunda ana ortaklığın konsolide mali tablo düzenlemesi gerekmektedir. Konsolide mali tabloların düzenlenmesinde ise en önemli unsur azınlık paylarının hesaplanması olarak ortaya çıkmaktadır.

Standartta konuyla ilgili iki uygulama söz konusudur. Bunlardan ana uygulama olarak da bilinen birinci uygulama, azınlık paylarının, tanımlanabilir varlık ve yükümlülüklerin birleşme öncesi defter değerleri üzerinden hesaplanmasını ifade ederken, ikinci uygulama ise, azınlık paylarının, tanımlanabilir varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerleri üzerinden hesaplanabileceğini açıklamaktadır. Ana uygulamaya göre tanımlanabilir varlık ve yükümlülükler yapılan maliyet dağıtımını konsolide bilançoda ana işletmenin birleşme oranı doğrultusunda hesaplanırken, diğer uygulamada tüm maliyet tutarı bilançoda yer alır.

3.2.1.3.1. Çıkarların Birleştirilmesi Yöntemi ile Birleşmelerde Azınlık Paylarının Hesaplanması

Yukarıdaki örnekten yola çıkarak, A işletmesinin B hisse senetlerinin %80'ini satın alması durumunda, aşağıdaki hesaplamalar yapılacaktır.

A İşletmesi'nin aldığı hisse senetlerinin defter değeri:

B'nin defter değeri $\times$ 0,80

$$=44.000 \times 0,80 = 35.200$$

A İşletmesi'nin verdiği hisse senetlerinin defter değeri:

$=$ (B'den alınan hisse senetleri/150) $\times$ A'nın hisse senetleri değeri

$$=(4.000 \times 0,80)/150 \times 1.000$$

$$=21.333$$

31.12.2003	
Bağlı Ortaklıklar	35.200
Sermaye	21.333
Kâr Yedekleri	3.200
His.Sen.İhr.Primleri	10.667

Azınlık Paylarının Hesaplanması:

$$\text{Sermaye: } 40.000 \times 0,20 = 8.000$$

$$\text{Kâr Yedekleri: } 4.000 \times 0,20 = 800$$

$$\text{Azınlık Payları: } 8.000 + 800 = 8.800$$

A İşletmesi'nin Konsolide Bilanço Tablosu:

	A	B	Eliminasyon Kayıtları		Konsolide Bilanço
			Borç	Alacak	
Kasa	100.000	13.000	-	-	113.000
Ticari Mallar	4.500.000	38.000	-	-	4.538.000
Bağlı Ortaklıklar	35.200		-	35.200	-
Taşıtlar	2.450.000	12.000	-	-	2.462.000
Birikmiş Amortismanlar	(1.500.000)	(5.000)	-	-	(1.505.000)
Toplam Varlıklar	5.585.200	58.000			5.608.000
Ticari Borçlar	250.000	14.000	-	-	264.000
Sermaye	5.021.333	40.000	40.000	-	5.021.333
H.S. İhraç Primleri	10.667	-	-	-	10.667
Kâr Yedekleri	303.200	4.000	4.000	-	303.200
Azınlık Payları				8.800	8.800
Toplam Yükümlülükler	5.585.200	58.000	44.000	44.000	5.608.000

A İşletmesi'nin Eliminasyon Kaydı:

Sermaye	40.000	
Kâr Yedekleri	4.000	
Bağlı Ortaklıklar		35.200
Azınlık Payları		8.800

3.2.1.3.2. Satın Alma Yöntemi ile Birleşmelerde Azınlık Paylarının Hesaplanması

Satın alma yöntemi ile birleşme varsayımı altında, yukarıdaki örnek A işletmesinin hisse senetlerinin birim piyasa değeri 1.500 YTL, B işletmesinin ise tamamı 50.000 YTL olarak yeniden hesaplanmaktadır. Bu bilgilere ek olarak, B işletmesindeki ticari malların piyasa değeri 40.000, taşıtların ise 13.500 YTL'dir.

Buna göre A İşletmesi'nin verdiği hisse senetlerinin değeri:
(B'den alınan hisse senedi/150) × A'nın Hisse Senedi Değeri
=(4.000 × 0,80)/150 × 1500 = 32.000

A İşletmesi'nin verdiği hisse senetlerinin defter değeri:
(B'den alınan hisse senedi değeri/150) × A'nın hisse senedi değeri
=(4.000 × 0,80)/150 × 1.000 = 21.333

A İşletmesi'nin Satın Alma Kaydı:

31.12.2003	
Bağlı Ortaklık	32.000
Sermaye	21.333
His.Sen.İhr.Primi	10.667

Şerefiye'nin hesaplanması:

Satın Alma Maliyeti: A İşletmesi'nin verdiği hisse senetlerinin değeri = 32.000
A İşletmesi'nin Aldığı B hisselerinin defter değeri = B'nin defter değeri × 0,80
= 25.600

Maliyet ile Defter Değeri Arasındaki Fark = 32.000 – 25.600 = 6.400 YTL

Satın alma maliyeti ile defter değeri arasındaki farkın bir kısmı ticari mallar ve taşıtlar hesabındaki düşük değerlemeden kaynaklanmaktadır. Bu durumda değerlendirme farkının, maliyet ve defter değeri farkından çıkarılarak şerefiye tutarının belirlenmesi gerekmektedir.

	Defter Değeri	Piyasa Değeri	Fark	A'nın payına düşen (%80)
Ticari Mallar	38.000	40.000	2.000	1.600
Taşıtlar	12.000	13.500	1.500	1.200
Toplam	50.000	53.500	3.500	2.800

Şerefiye Tutarı = 6.400 – 2.800 = 3.600 YTL

a) Azınlık Payının Ana Uygulamaya Göre Hesaplanması

Daha önce de belirtildiği gibi azınlık payı ana uygulamada defter değeri üzerinde hesaplanmaktadır. Bu durumda azınlık payı $32.000 \times 0,20 = 6.400$ YTL olacaktır.

Konsolide mali tabloya, varlıkların piyasa değerindeki 3.500 YTL'lik artışın sadece A işletmesine ait olan 2.800 YTL'si yansıtılır.

b) Azınlık Payının Diğer Uygulamaya Göre Hesaplanması

Azınlık payı, IAS 22'ye göre izin verilen diğer uygulamada gerçeğe uygun değer üzerinden hesaplanır. Buna göre:

Azınlık Payı = $50.000 \times 0,20 = 10.000$ YTL olacaktır.

3.3. IFRS 3 Hükümleri Çerçevesinde İşletme Birleşmeleri

Daha önce de belirtildiği gibi 31.03.2004 yılında IAS 22 yürürlükten kaldırılmış, yerine FASB ile uyumlaştırılmış olan IFRS 3 yayınlanmıştır. IFRS 3 ile IAS 22 arasındaki temel farklılıklar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

- Çıkarların birleştirilmesi yöntemi uygulamadan kaldırılmıştır. IFRS 3'e göre tüm birleşmeler satın alma yöntemine göre muhasebeleştirilmiştir.
- IAS 22'deki şerefiyenin amortismanına tabi tutulması kaldırılmış, onun yerine aktife alınan şerefiye tutarının her yıl ya da belli dönemlerde değer

düşüklüğü testine tabi tutularak varsa bu değer düşüklüğünün kayda alınması hükmünü getirmiştir.

- IAS 22 negatif şerefiyeyi varlıklardan bir indirim kalemi olarak gösterirken, negatif şerefiye IFRS 3'e göre doğrudan gelir olarak kaydedilmiştir.
- Azınlık paylarının hesaplanmasında IAS 22'deki ana uygulama olan defter değerine göre hesaplama yöntemi kaldırılmış, onun yerine gerçeğe uygun değerle hesaplama yöntemi, tek yöntem olarak uygulanmaya devam etmiştir.
- IAS 22'ye göre şarta bağlı yükümlülükler pozitif ve negatif şerefiye tutarının içinde raporlanırken IFRS 3, gerçeğe uygun değerini doğru olarak hesaplandığı şarta bağlı yükümlülüklerin satın alma maliyetine dağıtılırken ayrı bir kalem olarak ele alınmasına ve konsolide mali tablolara yansıtılmasına karar vermiştir.
- Yeniden yapılandırma maliyetleri IAS 22'de, bazı özelliklere sahip olma koşulu ile satın alma maliyetine eklenerek konsolide mali tabloda raporlanmıştır. IFRS 3 ise yeniden yapılandırma maliyetini konsolide mali tabloya almamıştır.
- IFRS 3, ayrıştırılabilir olmak koşuluyla, şerefiyenin dışındaki maddi olmayan duran varlık kalemlerinin de muhasebeleştirilmesini öngörmüştür. Burada ayrıştırılabilmekten kasıt, o varlığın tek başına satılabilme, transfer edilebilme, lisanslama, kiralanma ve başka bir varlıkla değiştirilme özelliğinin olmasıdır (Karapınar, 2006).

3.3.1. Çıkarların Birleştirilmesi Yönteminin Kaldırılmasının Sebepleri

Çıkarların birleştirilmesi yönteminin kullanılmasındaki amaç, birleşmeye taraf olan işletmelerin yalnızca ticari menfaatlerinin birleştirilmesidir. Ortaklar varlıklar üzerindeki haklarını büyük oranda devam ettirdikleri gerekçesiyle, varlık ve

yükümlülükler defter değerleriyle mali tablolara alınrlar. Fakat bu durum, ortaklıkların varlıklar üzerindeki haklarını devam ettirseler dahi, hakların birleşme sonrasında değiştigi, ortakların birleşmenin tümünde hak sahibi olduğu durumu ortaya çıkmakta, net varlıklar gerçeğe uygun değer yerine defter değeriyle değerlendiği için, finansal tablo kullanıcılarını yanıltmakta ve kullanıcıların, işletmenin büyüklüğü hakkında tam bir fikir sahibi olmasını engellemektedir.

Satın alma yönteminde kontrolü elde eden taraf belirlenirken, çıkarların birleştirilmesi yönteminde böyle bir belirlemeye gidilememekte, gidilse dahi satın alan taraftan kesin olarak emin olunamamaktadır. Bu durumda Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu, çıkarların birleştirilmesi yönteminin, satın alma yönteminden daha iyi bir sonuç vermeyeceği kanaatinde birleşmiştir.

Satın alma ve çıkarların birleştirilmesi yöntemiyle hazırlanan mali tablolar birbirinden oldukça farklı sonuçlar vermesinden dolayı tabloların karşılaştırılabilme özelliği kaybolmaktadır (IASCF BC, 2002).

3.3.2. Şerefiyenin Muhasebeleştirilmesinde Yapılan Değişikliklerin Sebepleri

IAS 22’de şerefiyenin yıllar itibariyle amortismanına tabi tutulmasına karar verilmiş. IFRS 3’te ise bu uygulama kaldırılmış ve şerefiye değerlemeye tabi tutulmuştur. Bunun en önemli gerekçelerinden biri şerefiyenin faydalı ömrünün hesaplanmasının imkânsız olmasıdır. Şerefiye için herhangi bir amortisman süresinin belirlenmesi sadece rasgele bir tahminden ibarettir.

Şerefiye, bir varlık olarak nitelense de, bir varlık gibi tüketilmeyebilir. Çünkü bir işletme reklam ya da müşteri hizmetlerine aktardığı kaynağı arttırmak suretiyle şerefiye tutarının üzerine yeni bir tutar ekleyebilir ya da şerefiyenin toplam değerini koruyabilir (IASCF BC, 2002).

3.3.3. Satın Alma Yöntemi

IFRS 3'e göre bütün işletme birleşmelerinde satın alma yöntemi uygulanarak konsolide mali tablolar hazırlanır. Daha önce de belirtildiği gibi, kontrolü ele geçiren taraf aynı zamanda birleşme işleminde satın alan taraf olarak da belirlenmiş olur.

Satın alma yönteminin özelliği, birleşme işlemine satın alan yani kontrolü elde eden tarafın gözüyle bakmasıdır. Aşağıda satın alma yönteminin muhasebeleştirilmesinde izlenmesi gereken adımlar sıralanmıştır.

Tüm birleşmelerde satın alan tarafın belirlenmesi gerekir.

- Satın alma işlemi maliyet değeri üzerinden gerçekleştirildiği için satın alma maliyeti belirlenir. Maliyeti satın alan tarafın ihraç ettiği hisse senetleri, elden çıkarılan varlıklar ile yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerleri ile birleşme işlemi için yapılan masraflar oluşturur.
- Satın alma maliyeti, satın alınan işletmenin tanımlanabilir varlık ve yükümlülüklerine satın alma tarihi itibarıyla gerçeğe uygun değerleri üzerinden dağıtılır.

IFRS 3 kapsamında satın alma yöntemine göre birleşme işlemine örnek aşağıda verilmiştir.

A işletmesi B işletmesinin %90'ını satın almak için 100 YTL nominal değerli 270 adet hisse senedi ihraç etmiştir. Hisse senetlerinin piyasa değeri 300 YTL dir. A işletmesi, birleşme ile ilgili olarak bilirkışıye 2.700 YTL ödemiştir. A ve B işletmelerinin bilançoda yer alan defter değerleri ile gerçeğe uygun değerleri aşağıda verilmiştir.

	A Şirketi		B Şirketi	
	Defter Değeri	Gerçeğe uygun değeri	Defter Değeri	Gerçeğe uygun değeri
Kasa	6.000	6.000	5.000	5.000
Alacaklar	18.000	18.000	15.000	14.000
Stoklar	20.000	22.000	20.000	25.000
Binalar	8.000	36.000	5.000	30.000
Demirbaşlar	30.000	60.000	25.000	55.000
Toplam Varlıklar	82.000	142.000	70.000	129.000
Satıcılar	8.000	8.000	6.000	10.000
Borç Senetleri	17.000	18.000	15.000	16.000
Diğer Yükümlülükler	6.000	8.000	4.000	10.000
Toplam Yükümlülükler	31.000	34.000	25.000	36.000
Ödenmiş Sermaye	30.000	-	25.000	-
Yedekler	21.000	-	20.000	-
Toplam Özkaynaklar	51.000		45.000	

Yukarıdaki açıklamadan yola çıkarak, satın alan taraf B işletmesinin % 90'ına sahip olan A işletmesidir. Bu durumda satın alma maliyeti, ihraç edilen hisse senetlerinin piyasa değeri ile birleşme maliyetine eklenen bilirkişi ücretinin toplamından oluşmaktadır.

$$\begin{aligned} \text{İhraç edilen H.S. piyasa değeri} &= 300 \text{ YTL} \times 270 = 81.000 \text{ YTL} + 2.700 \text{ YTL} \\ &= 83.700 \text{ YTL} \end{aligned}$$

A işletmesinin muhasebe kaydı:

Bağlı Ortaklık	83.700
Kasa	2.700
Ödenmiş Sermaye	27.000
Emisyon Primi	54.000

Satın alma işleminin muhasebeleştirilmesinden sonra, satın alınan B işletmesinin varlık ve yükümlülükleri mali tablolara alınmak suretiyle kaydedilir.

	B Şirketi		
	Gerçeğe uygun değeri	Defter Değeri	Fark
Kasa	5.000	5.000	0
Alacaklar	14.000	15.000	(1.000)
Stoklar	25.000	20.000	5.000
Binalar	30.000	5.000	25.000
Demirbaşlar	55.000	25.000	30.000
Toplam Varlıklar	55.000	25.000	59.000
Satıcılar	10.000	6.000	(4.000)
Borç Senetleri	16.000	15.000	(1.000)
Diğer Yükümlülükler	10.000	4.000	(6.000)
Toplam Yükümlülükler	11.000	17.000	(11.000)
Toplam			48.000

Toplam kısmında belirtilen 48.000 YTL, tanımlanabilir varlık ve yükümlülükler dağıtılacak olan maliyet ile defter değeri arasındaki farktır. Aynı zamanda, B işletmesinin özkaynaklarının gerçeğe uygun değeri ile defter değeri arasındaki fark olarak da açıklanabilir. Bu durumda A işletmesi, konsolide mali tablosunda, bağlı ortaklıklar hesabı ile B işletmesinin özkaynak hesabını elimine etmelidir.

Ödenmiş Sermaye	25.000
Yedekler	20.000
Stoklar	5.000
Binalar	25.000
Demirbaşlar	30.000
Alacaklar	1.000
Satıcılar	4.000
Borç Senetleri	1.000
Diğer Yükümlülükler	6.000
Bağlı Ortaklıklar	83.700
Azınlık Payları	9.300*

*B işletmesi özkaynak tutarının gerçeğe uygun değeri olan 93.000 YTL'nin %10'udur.

Bu durumda A işletmesinin konsolide bilançosu aşağıdaki gibi olacaktır²⁵.

²⁵ Arıkan Ö. (Eylül 2004).Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarında Yapılan Son Değişikliklerle İşletme Birleşmelerinin Finansal Raporlanması. *Muhasebe ve Denetim Bakış*

	A	B	Eliminasyon Kayıtları		Konsolide Bilanço
			Borç	Alacak	
Kasa	3.300*	5.000			8.300
Alacaklar	18.000	15.000		1.000	32.000
Stoklar	20.000	20.000	5.000		45.000
Demirbaşlar	8.000	5.000	25.000		38.000
Binalar	30.000	25.000	30.000		85.000
Bağlı Ortaklıklar	83.700			83.700	
Toplam Varlıklar	163.000	70.000			208.300
Ticari Borçlar	8.000	6.000		4.000	18.000
Borç Senetleri	17.000	15.000		1.000	33.000
Diğer Yükümlülükler	6.000	4.000		6.000	16.000
Toplam Yükümlülükler	31.000	25.000			67.000
Ödenmiş Sermaye	57.000	25.000	25.000		57.000
Emisyon Primi	54.000				54.000
Yedekler	21.000	20.000	20.000		21.000
Azınlık Payları				9.300	9.300
Toplam Özkaynaklar	132.000	45.000			141.300

* 6.000 – 2.700 (bilirkişi ücreti) = 3.300 YTL

İşletme birleşmelerinin çoğunluğunda, satın alan taraf hisse senetlerini ihraç eden taraf olmasına rağmen, kimi zaman satın alınan işletme ortakları, elde ettikleri hisse senetleri satın alan taraftan fazla olması sebebiyle kontrolü elde eden taraf durumuna geçerler. Bu tür birleşmelere ters satın alma yoluyla birleşme denmektedir.

Satın alma yöntemine göre muhasebe kaydı yapılan bu işlemde yasal olarak satın alan taraf hisse senedi ihraç eden taraftır, fakat özün önceliği kavramı gereği, aslında satın alan taraf kontrolü elde eden yani hisse senetlerinin çoğunu satın alan taraftır. Ters satın alma yönteminin muhasebeleştirilmesinde, satın alma maliyeti yasal olarak satın alınan işletmenin sahip olduğu hisse senetlerinin gerçeğe uygun

değeri ile hesaplanır. Bu durumda satın alma maliyetinin hesaplanabilmesi için yasal olarak satın alınan işletmenin sermaye sahipliği oranını kazanabilmek için ne kadar (adet) hisse senedi ihraç etmesi gerektiği bilinmelidir.

Birleşme sonrası konsolide mali tablolar, yasal satın alan işletme adına düzenlenmeli, ancak dipnotlarda bu mali tabloların yasal olarak satın alınan işletmenin mali tablolarının devamı olduğuna açıklık getirilmelidir.

Son olarak, birleşme sonrası düzenlenen konsolide mali tablolarda, yasal olarak satın alınan işletmenin varlık ve yükümlülükleri defter değeri üzerinden, satın alan işletmeninkiler ise gerçeğe uygun değerleri üzerinden gösterilmelidir. Bu mali tablolarda yer alan yedekler, dağıılmamış kârlar gibi özsermaye kalemleri yasal olarak satın alınan işletmeye aittir. Ancak, sermaye yapısını oluşturan hisse senedi adedi ve imtiyazlı olup olmadığı gibi bir takım bilgiler, yasal olarak satın alan işletmeye aittir.

Ters satın alma işlemine göre düzenlenen aşağıdaki örnekte, yasal olarak satın alan konumunda olan B işletmesi, A işletmesinin hisse senetlerini almak için hisse senedi ihraç etmektedir. Bu durumda, birleşme sonrası A işletmesi, B işletmesinin hisse senetlerinin çoğunluğuna sahip olacağı için muhasebe uygulaması ve özün önceliği gereği satın alan işletme durumuna geçmektedir.

A ve B işletmelerinin birleşme öncesi bilançosu aşağıdaki gibidir.

	B Şirketi	A Şirketi
Dönen Varlıklar	500.000	700.000
Duran Varlıklar	1.300.000	3.000.000
Kısa Vadeli Yükümlülükler	300.000	600.000
Uzun Vadeli Yükümlülükler	300.000	1.100.000
Sermaye	100.000	60.000
B (100 adet×1000)		
A (60 adet×1000)		
Emisyon Primi	300.000	540.000
Yedekler	800.000	1.400.000

B işletmesi A işletmesinin hisse senetlerinin tümü için 150 adet hisse senedi ihraç etmiştir. B işletmesinin duran varlıklarının gerçeğe uygun değeri 1.500.000 YTL, A'nın hisse senetlerinin gerçeğe uygun değeri ise birleşme günü itibariyle 35.000 YTL'dir.

B işletmesi hisse senedi ihraç ettiği için, yasal olarak satın alan taraf olmasına rağmen, 150 adet hisse senedi ihraç ettiği için $150 + 100 = 250$ toplam hisse senedinin yalnızca % 40'ına ($100/250$) sahip olacaktır. Bu durumda A işletmesi B işletmesinin sahip olduğu 150 hisse senediyle %60'ını ele geçirecek ve muhasebe açısından B'yi satan alan işletme konumuna girecektir.

Satın alma maliyetinin hesaplamasına, öncelikle eğer A işletmesi B işletmesini aynı oranda (%60) satın almaya kalksaydı ne kadar hisse senedi ihraç etmesi gerekirdi sorusuyla başlanır. A işletmesi eğer 40 adet hisse senedi ihraç etseydi, toplamda 100 ($40 + 60$) olan hisse senetlerinin 60 adedine, B ise 40 adedine sahip olacaktı. Bu durumda satın alma maliyeti, $40 \times 35.000 = 1.400.000$ YTL olarak hesaplanır.

Satın alma maliyeti, muhasebe açısından satın alınan B işletmesinin tanımlanabilir varlık ve yükümlülüklerine aşağıdaki şekilde dağıtılacaktır.

Dönen Varlıklar	500.000
Duran Varlıklar	1.500.000
Toplam Varlıklar	2.000.000
Kısa Vadeli Yükümlülükler	300.000
Uzun Vadeli Yükümlülükler	300.000
Toplam Yükümlülükler	600.000
Özkaynaklar	1.400.000

B işletmesi tarafından, konsolide bilanço aşağıdaki gibi düzenlenecektir.

Varlıklar	
Dönen Varlıklar	1.200.000
Duran Varlıklar	4.500.000
Yükümlülükler	
Kısa Vadeli Yük.	900.000
Uzun Vadeli Yük.	1.400.000
Özsermaye	
Sermaye	250.000
Emisyon Primi	1.750.000
Yedekler	1.400.000

3.3.4. Tam Konsolidasyon Yöntemine Göre Hazırlanan Mali Tablolar

Tam konsolidasyon yöntemine göre yapılan birleşme işleminde, işletmenin mali tablo kalemlerinden her biri ortaklık oranına bakılmaksızın satın alan işletmenin finansal tablo kalemleri ile birleştirilmekte, azınlık payları ise ayrı bir kalem olarak finansal tablolarda gösterilmektedir. Aşağıdaki örnek tam konsolidasyon yöntemine göre birleşmeyi açıklamaktadır (Karapınar, 2006).

A işletmesinin, B işletmesini satın almadan önceki bilançoları aşağıdaki gibidir.

	A Ana Ort.	B Bağlı Ort.
Kasa	120.000	20.000
Alacak Senetleri	80.000	40.000
Makineler	50.000	10.000
Binalar	70.000	30.000
Aktif Toplamı	320.000	100.000
Borç Senetleri	105.000	15.000
Sermaye	190.000	80.000
Hisse Senedi İhraç Primi	25.000	5.000
Pasif Toplamı	320.000	100.000

A ana ortaklığı, 2005 yılında, B bağı ortaklığını 100.000 YTL satın alma maliyetiyle %80'ini ele geçirmiştir. B bağı ortaklığında bilançoda yer alan kalemlerin defter değerleri ve gerçeğe uygun değerleri aşağıdaki gibidir.

	Defter Değeri	Gerçeğe uygun değeri	Fark	A'nın payına düşen (%80)
Kasa	20.000	20.000	0	0
Alacak Senetleri	40.000	50.000	10.000	8.000
Makineler	10.000	20.000	10.000	8.000
Binalar	30.000	50.000	20.000	16.000
Borç Senetleri	15.000	45.000	30.000	24.000
Sermaye	80.000	80.000	0	0
Hisse Sen.İhr.Pr.	5.000	5.000	0	0

Bu durumda A işletmesinin B bağı ortaklığını satın alma kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

_____	31.12.2005	_____
Bağı Ortaklıklar	100.000	
Kasa		100.000
_____		_____

Konsolide mali tablo düzenlemesinde A işletmesi ile B bağı ortaklığın eliminasyon kayıtları yapılır. B bağı ortaklığının gerçeğe uygun değer düzeltmeleri, B'nin bilançodaki defter değerlerine, değer artışlarının A işletmesinin payına düşen (%80) kısmı ilave edilmek suretiyle hesaplanır.

31.12.2005		
Alacak Senetleri	8.000	
Makineler	8.000	
Binalar	16.000	
Sermaye	64.000*	
His.Sen.İhr.Pr.	4.000**	
Şerefiye	24.000	
	Borç Senetleri	24.000
	Bağlı Ortaklık	100.000
$*80.000 \times \%80 = 64.000$ $**5.000 \times \%80 = 4.000$		

31.12.2005		
Sermaye	16.000*	
His.Sen.İhr.pr.	1.000**	
	Azınlık Payı	17.000
$*80.000 \times \%20 = 16.000$ $**5.000 \times \%20 = 1.000$		

A Ana Ortaklığının ve B Bağı Ortaklığının Konsolide Bilançosu:

	A Ana Ort.	B Bağı Ort.	Eliminasyon Kayıtları		Konsolide Bilanço
			Borç	Alacak	
Kasa	20.000	20.000			40.000
Alacak Senetleri	80.000	40.000	8.000		128.000
Bağı Ortaklıklar	100.000			100.000	
Makineler	50.000	10.000	8.000		68.000
Binalar	70.000	30.000	16.000		116.000
Şerefiye			24.000		24.000
Aktif Toplamı	320.000	100.000			376.000
Borç Senetleri	105.000	15.000		24.000	144.000
Azınlık Payı				17.000	17.000
Sermaye	190.000	80.000	80.000		190.000
Hisse Senedi İhraç Primi	25.000	5.000	5.000		25.000
Pasif Toplamı	320.000	100.000			376.000

Şerefiyenin Hesaplanması:

IFRS 3 standardına göre, şerefiye tutarı için amortisman ayrılmamakta, onun yerine yıllık olarak ya da koşullar gerektirdiği takdirde bir yıldan daha az sürede değerlemeye tabi tutulur. Aradaki fark muhasebe kayıtlarına ve mali tablolara alınır. Yukarıdaki örnekte 24.000 YTL tutarındaki şerefiyenin ilk yılın sonunda 22.000 YTL'ye düştüğü varsayımı altında aşağıdaki kaydın yapılması uygun olacaktır.

_____ 31.12.2006 _____		
Diğer Olağandışı Gider ve Zarar	2.000	
Şerefiye		2.000
_____	_____	_____

3.3.5. Özkaynak Yöntemine Göre Hazırlanan Mali Tablolar

Kısmi konsolidasyon olarak da bilinen özkaynak yöntemine göre hazırlanan mali tablolarda, satın alan işletme, satın aldığı işletmenin net varlıklarından yaptığı yatırım oranı kadar finansal tablolarında raporlar, fakat tam konsolidasyon yönteminde olduğu gibi kalem kalem kendi hesaplarıyla birleştirmez. Aşağıdaki örnek özkaynak yöntemine göre hazırlanan mali tabloları açıklamaktadır (Karapınar, 2006).

A işletmesi B işletmesinin % 30'unu 01.01.2007'de ($280.000 \times \%30$) 84.000 YTL ödeyerek gerçeğe uygun değer üzerinden satın almıştır. Her iki işletmenin 01.01.2007 tarihli bilanço verileri ve B işletmesinin bilanço kalemlerinin gerçeğe uygun değeri aşağıda gösterilmiştir.

Birleşme Öncesi Bilanço Verileri

	A Şirketi Defter Değeri	B şirketi Defter Değeri	B Şirketinin Gerçeğe Uygun Değeri
Hazır Değerler	20.000	4.000	4.000
Ticari Alacaklar	30.000	8.000	6.000
Stoklar	100.000	48.000	50.000
Duran Varlıklar	475.000	230.000	270.000
Toplam Varlıklar	625.000	290.000	330.000
K.V.Y.K.	25.000	50.000	50.000
Hisse Senetleri (1 YTL)	400.000	200.000	-
Yedek Akçeler	200.000	40.000	-
Toplam Pasifler	625.000	290.000	

2007 yılı B işletmesi kârı 100.000 YTL olarak belirlenmiştir. Bu karın 10.06.2008'de % 40'ının dağıtılacağı varsayımı altında muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır.

01.01.2007	
İştirakler	84.000
Kasa	84.000
31.12.2007	
İştirakler	30.000
Diğer Olağan Gelir ve Kârlar	30.000
10.06.2008	
Kasa	12.000
İştirakler	12.000

İştiraklerin net varlıklarında artış veya azalış, kâr veya zarar dışındaki nedenlerle de meydana gelebilir. Bu nedenlere sermaye artırımı veya azaltımı ile varlık ve kaynak unsurlarının yeniden değerlemesinden doğan değerlendirme farkları örnek oluşturur. Örneğin yukarıdaki işletmenin 31.12.2007 tarihindeki net varlık artışının 120.000 YTL olduğunu, bunun 100.000 YTL'sinin dönem kârından, 20.000 YTL'lik kısmının ise satışa hazır menkul kıymetlerin değerlendirilmesinden doğan fark olduğu düşünülürse, yatırımcı işletmenin dönem sonunda yapacağı kayıt aşağıdaki gibidir.

	31.12.2007	
İştirakler	36.000	
		Diğer Olağan Gelir ve Kârlar 30.000
		Finansal Varlıklar Değerleme Farkları 6.000

İştiraklere yapılan yatırımların alış bedelleri çoğu zaman o işletmenin gerçeğe uygun değerinin bir göstergesi kabul edilir. Ancak bazı durumlarda alış bedeli ile gerçeğe uygun değeri farklılaşabilir. Bu durumda gerçeğe uygun değer esas alınır.

İştiraklere yatırım yapıldığında, yatırımcı işletme, işletmenin gerçeğe uygun değerinden kendine düşen pay ile iştiraklerden kendi payına düşen net varlıkları karşılaştırır. Eğer gerçeğe uygun değer net varlıklardan yüksek ise bu fark şerefiye olarak adlandırılır. İştirak ile ilgili şerefiye, iştirakin kayıtlı değerine dahil edilir. Ters durumda ise aradaki fark doğrudan gelir olarak kayda alınır (Örten, Kaval ve Karapınar, 2007).

3.3.6. Özkaynak Gerçeğe Uygun Değerinin Satın Alma Maliyetini Aşması Durumu

Birleşme sırasında, satın alınan işletmenin özkaynakları gerçeğe uygun değerinin satın alma maliyetini aşması durumunda, aradaki fark doğrudan kâr – zarar hesabına yansıtılır. Yukarıdaki verilen “Tam Konsolidasyon Yöntemine Göre Hazırlanan Mali Tablolar örneğinden yola çıkarak A ana ortaklığının B bağlı ortaklığını 100.000 YTL yerine 75.000 YTL ödeyerek satın aldığı varsayımı altında aşağıdaki eliminasyon kayıtları yapılarak kâr – zarar tutarı hesaplanacaktır.

Alış Kaydı:

31.12.2005	
Bağlı Ortaklıklar	75.000
Kasa	75.000

Eliminasyon Kaydı:

31.12.2005	
Alacak Senetleri	8.000
Makineler	8.000
Binalar	16.000
Sermaye	64.000
His.Sen.İhr.Pr.	4.000
Borç Senetleri	12.000
Bağlı Ortaklık	75.000
Diğer Faal. Gelir ve Kârlar	13.000

Azınlık Payları Kaydı:

31.12.2005	
Sermaye	16.000
His.Sen.İhr.pr.	1.000
Azınlık Payı	17.000

A işletmesi, B bağlı Ortaklığını özkaynaklarının gerçeğe uygun değerinden daha düşük bir maliyetle satın alışı için, aradaki fark diğer faaliyetlerden gelir ve kârlar hesabına aktarılmıştır²⁶.

3.3.7. Şarta Bağlı Yükümlülüklerin Muhasebeleştirilmesi

Şarta bağlı yükümlülük, geçmişte olmuş bir olaydan kaynaklanan ve gelecekte işletmenin aktifinde azalmaya yol açması beklenen işletme yükümlülüğüdür. IAS 37'nin konuyla ilgili yaptığı düzenlemeye göre, aşağıdaki koşulların sağlanması durumunda şarta bağlı yükümlülük meydana gelmekte ve bu tutar için karşılık tahakkuk ettirilmesi gerekmektedir.

- İşletmelerde geçmişte oluşan bir duruma bağlı olarak yükümlülük meydana gelmesi
- Oluşan yükümlülüğün karşılanabilmesi için işletmeden ekonomik fayda yaratan kaynakların çıkması
- Oluşan yükümlülük tutarının güvenilir bir şekilde tahmin edilebilmesi

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu, IFRS 3'te, gerçeğe uygun değeri güvenilir şekilde ölçülebilen şarta bağlı yükümlülüklerin satın alma maliyetinin dağıtılmasında ayrı bir kalem olarak konsolide mali tablolarda gösterilmesini zorunlu kılmaktadır. Başka bir ifade ile şarta bağlı yükümlülükler satın alma maliyetini azalttığından dolayı, bu bilginin ayrı bir kalem olarak finansal tablo okuyucularına sunulması gerekmektedir²⁷.

---

²⁶ Ersoy A., Buyruk A. (Ekim 2005). İşletme Birleşmelerinin Uluslararası Muhasebe Standardı – (22) ve Uluslararası Finansal Raporlama Standardı – (IFRS 3)'e göre İncelenmesi ve Muhasebeleştirilmesi – I. *Analiz. Sayı: 14*

²⁷ Arıkan, Ö. (2004). Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarında Yapılan Son Değişikliklerle İşletme Birleşmelerinin Finansal Raporlaması, *Muhasebe ve Denetim Bakış*, 13, 63 – 85.

3.3.8. Önceden Muhasebeleştirilen Şerefiye – Negatif Şerefiye

Birleşme tarihi, IFRS uygulamasının yürürlüğe girdiği tarihten önce olan şirket birleşmelerinde, şerefiye ile ilgili muhasebe işleminde, öncelikle kayıtlardaki şerefiye tutarından o zamana kadar ayrılmış olan amortisman tutarı düşülüp, geri kalan rakam ise değer düşüklüğü testine tabi tutulur. Negatif şerefiyede ise, işletme o zamana kadar ayrılmış olan negatif şerefiye tutarını düzeltme kaydı yaparak, geçmiş yıl karlarına aktarır.

3.4. Yeni IFRS 3 Hükümleri Çerçevesinde İşletme Birleşmeleri

Ocak 2008 tarihinde, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yeniden düzenlenerek yayınlanan yeni IFRS 3 (IFRS 3R), mevcut standart IFRS 3'te yer alan bazı hükümlere farklı uygulamalar getirmiştir. Uygulamasına Temmuz 2009'dan itibaren geçilecek olan yeni standartta yer alan değişiklikler ve yeni düzenlemeler aşağıdaki gibidir.

- İşletme birleşmelerinin kapsamı genişletilerek, ortak varlıkların birleştirilmesi ile sadece bir sözleşmeye bağlı olarak yapılan birleşmeler standardın kapsamına dahil edilmiştir. Ortak varlıklardan kasıt, kâr elde etme amacının güdülmediği, vakıflar ve tüketim kooperatifleri gibi kuruluşlardır.
- Mevcut standartta, teşebbüs veya işletmelerin tek raporlayan işletme oluşturmak üzere bir araya gelmesi olarak tanımlanan işletme birleşmeleri, yeni standartta, bir işletmenin diğer bir ya da birden fazla işletmeyi kontrolü elde etmek suretiyle gerçekleştirdiği bir işlem veya olay olarak açıklanmaktadır.
- IFRS 3'te satın alan işletme, satın alınan işletmeyi maliyet değeriyle mali tablolarına alırken, yeni IFRS 3, satın alınan işletmenin gerçeğe uygun

değerle değerlendirme yöntemine tabi tutulması hükmünün getirmiştir. Buna göre, satın alınan işletmenin satın alma tarihi itibarıyla gerçeğe uygun değeri esas alınarak birleşme işlemi gerçekleştirilir. Danışmanlık ve muhasebe giderleri gibi doğrudan birleşme ile ilgili giderler, alınan varlık ve katlanılan yükümlülükler dahil edilmez, birleşme hesabı dışında tutulur. Mevcut IFRS 3'te ise doğrudan birleşme ile ilgili giderler birleşme maliyetinin içinde yer almaktadır.

- Mevcut standartta şerefiye, işletmenin satın alınan payının maliyeti ile tanımlanabilir varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerinden satın alan işletmeye düşen hisse arasındaki fark olarak tanımlanmıştır. Fakat yeni standartta, satın alan işletmenin satın alınan işletmede %100'den az hisse senedine sahip olduğu durumlarda dahi, satın alınan varlık ve yükümlülükler ile şerefiye tutarı, satın alınan işletmedeki varlık ve yükümlülüklerin tümünün gerçeğe uygun değerleri ile mali tablolara alınacaktır.
- Mevcut IFRS 3'e göre, satın alınan işletmedeki maddi olmayan duran varlıklar IAS 38'de yer alan maddi olmayan duran varlıklar tanımına uygunsa, bu varlıklardan ekonomik fayda elde etmek muhtemelse ve varlığın maliyeti güvenilir olarak ölçülebiliyorsa, satın alan işletme bu varlıkları şerefiyeden ayrı olarak mali tablolarına almaktadır. Yeni standartta ise, güvenilirlik ve muhtemellik kavramları kaldırılmıştır.
- Yukarıda belirtilenlere ek olarak çok önemli bir değişiklik de standardın 27. maddesi ile getirilmiş bulunmaktadır. Bu madde hükmüne göre; "bir işletme birleşmesinde satıcı taraf, edinen işletmeyi, sözleşmeye dayalı olarak, bir varlığın veya borcun tamamına veya bir parçasına ilişkin bir koşula veya bir belirsizliğe karşılık tazmin edebilir. Örneğin, satıcı taraf edinen işletmeyi bir borç üzerindeki belirli bir koşuldaki kaynaklanan belirli bir tutarın üzerindeki kayıplara karşı tazmin edebilir, diğer bir deyişle, satıcı taraf edinen işletmenin borcunun belirli bir tutarı geçmeyeceğini

garanti edebilir. Bunun sonucu olarak, edinen işletme bir tazminat varlığı elde eder. Edinen işletme, bir tazminat varlığını, tazmin edilmiş kalemi muhasebeleştirdiği anda ve tazmin edilmiş kalem ile aynı ölçüm temelinde, tahsil edilemeyen tutarlar için bir değerlendirme karşılığı gereksinimine bağlı olarak muhasebeleştirmelidir. Dolayısıyla eğer tazminat, birleşme tarihinde birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değeri ile ölçülerek muhasebeleştirilmiş bir varlığa veya borca ilişkin ise, edinen işletme tazminat varlığını birleşme tarihinde ve birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değeri ile muhasebeleştirir. Gerçeğe uygun değeri ile ölçülmüş bir tazminat varlığı açısından, tahsil edilebilirliğe ilişkin endişeler nedeniyle gelecekteki nakit akışlarına ilişkin belirsizliğin etkileri gerçeğe uygun değer ölçümü içerisinde yer aldığından, ayrı bir değerlendirme karşılığı gerekli değildir". Görüldüğü üzere bu değişiklik yukarıda belirtilen nitelikleri içermesi durumunda koşullu bir varlığın da muhasebeleştirilmesi olanağını yaratmaktadır.

3.4.1. Satın Alma Yöntemi

Mevcut standarda göre, işletme birleşmeleri satın alma yöntemine göre muhasebeleştirilmektedir. Yeni standartta da yine aynı yöntemle göre muhasebeleştirme işlemi yapılmakta, fakat mevcut standarttan farklı olarak uygulamada çeşitli değişiklikler öngörülmektedir. Satın alma yöntemi mevcut standartta da belirtildiği gibi dört ana başlıktan oluşmaktadır.

1. Satın alan tarafın belirlenmesi
2. Satın alma tarihinin belirlenmesi
3. Satın alınan işletmenin gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesi
4. Satın alınan varlık ve yükümlülüklerin değerlendirilmesi ve finansal tablolara alınması

Mevcut standartta satın alan tarafın belirlenmesinde kontrolün kimde olduğu önem taşımaktadır. İşletmelerden birinin diğerinin oy hakkının yarısından fazlasını elde etmesi durumunda kontrolü elde eden taraf olarak kabul edilmektedir. Fakat bu değerlendirmenin yanı sıra aşağıdaki kriterlere sahip olması durumunda da kontrolü elde eden taraf olarak kabul edilmektedir.

- a. “Diğer yatırımcılarla yapılan anlaşmanın etkisine göre diğer işletmenin oy haklarının yarısından fazlasını kullanma gücü var ise
- b. Bir anlaşma veya sözleşme ile diğer işletmenin finansal ve faaliyet politikalarını belirleme gücünü elde etmiş ise
- c. Diğer işletmenin yönetim kurulu üyelerinin veya eşdeğeri başka bir kurul üyelerinin çoğunluğunu atama ya da görevden alma gücü var ise
- d. Diğer işletmenin yönetim kurulu toplantılarında veya eşdeğeri başka bir kurul toplantılarında oy çoğunluğunu elinde bulundurma gücü varsa
- e. Bir işletmenin gerçeğe uygun değeri, diğer işletmenin gerçeğe uygun değerinden önemli ölçüde büyükse (TFRS 3, md. 19 – 20)”

Yeni standartta ise yukarıdakilere ek olarak aşağıdaki açıklamalara yer verilmiştir.

- Satın alan işletmenin belirlenmesi için, işletmelerden birinin varlıklarının, gelir ya da kâr/zararının diğer işletmeden oldukça büyük olması durumu var ise,
- Birleşmeyi gerçekleştirmek için hisse senedi arz edecek bir işletme kurulmuşsa, bu işletme satın alan işletme olarak kabul edilir.

Mevcut standartta, birleşme tarihi bir işletmenin diğerinin kontrolünü elde ettiği tarih olarak belirlenmiştir. Yeni gelen standartta konu ile ilgili değişiklik yapılmamıştır.

Satın alınan işletmenin gerçeğe uygun değerle (gerçeğe uygun değer) değerlendirilmesi kriterine yeni standartta değişiklik getirilmiş, satın alınan işletmenin bir bütün olarak, satın alma payına bakılmaksızın, gerçeğe uygun değerinin belirlenmesine karar verilmiştir.

Satın alınan varlık ve yükümlülüklerin değerlendirilmesi ve finansal tablolara alınması hususunda dikkat edilmesi gereken nokta değerlemenin aşağıdaki kalemler dışındaki bütün hesaplara uygulanması zorunluluğudur (Karapınar, 2006).

- Satılmak üzere elde bulunan cari olmayan varlıklar
- Ertelenmiş vergiler
- Adi kiralama
- Çalışanlardan sağlanan fayda planları
- Şerefiye

3.4.2. Satın Alma Maliyeti

Satın alan işletmenin işletme birleşmesini gerçekleştirmek için katlandığı maliyetler, satın alma maliyetini oluşturmaktadır. Yeni standart uyarınca, danışmanlık ücretleri, yasal ücretler, muhasebe ve değerlemeye ilişkin ücretler, diğer profesyonel ücretler ile müşavirlik ücretleri, iç satın alma departmanının devamı için gerekli olan maliyetler, genel yönetim giderleri, borçlanma araçları ile hisse senetlerinin ihraç edilmesi ve kaydının maliyetleri satın almaya ilişkin maliyetlerdir. Bu maliyetler dönem giderlerine kaydedilir, ancak tek istisnası borçlanma araçlarının ya da hisse senetlerinin ihraç edilmesi ve kaydına ilişkin maliyetler Finansal Araçlar Standardı'na göre muhasebeleştirilir (IFRS 3R, md. 53).

3.2.3.3. Şerefiye

Şerefiye kavramı, daha önce de değinildiği gibi işletmeye ait özel yetenekler ve bilgiler, yönetici grubunun performansı, diğer şirketlerle olan ticari ve sosyal bağlantıları, pazarda sağlamış olduğu ün, müşteri kitlesinin genişliği, satış yönetimi ve organizasyonundaki başarısı ile iyi işçi işveren ilişkilerinin toplamının yarattığı maddi değeri ifade eder. Bu durumda şerefiye satın alan işletmenin satın aldığı varlıklara gerçeğe uygun değerinin üzerinde ödediği tutar olarak değerlendirilmektedir. Kısaca alıcı işletmenin, satın aldığı işletmeden ilerde elde etmeyi düşündüğü normalin üzerindeki kâra karşılık ödemiş olduğu tutar şerefiye tutarını oluşturmaktadır.

Açıklanması gereken en önemli noktalardan biri, şerefiyenin varlığının kabulü için işletmenin varlık ve yükümlülüklerinin tümünün satılmasına gerek olmamasıdır. Örneğin işletmenin %75'inin satılması durumunda satın alınan %75'lik paya düşen şerefiye tutarı hesaplanarak muhasebe kayıtlarına alınmaktadır.

Diğer önemli bir nokta ise, şerefiyenin bir maddi olmayan duran varlık kalemi olarak diğer maddi olmayan duran varlıklarla olan ilişkisinin belirlenmesidir. Marka, patent gibi mal ve hizmetlerin arzına yönelik olan maddi olmayan duran varlık kalemlerinden farklı olarak şerefiye, mal ve hizmetlerin talebine ilişkin bir husustur. Ayrıca telif hakları, müşteri listesi, marka, patent gibi maddi olmayan duran varlıklar ayırt edilebilir olarak ifade edilirken, şerefiye ayırt edilemeyen maddi olmayan duran varlık olarak nitelendirilmektedir. Bunun sebebi diğer maddi olmayan duran varlıklar ayrı olarak satışa konu olabilirken, şerefiye işletmenin diğer varlık ve yükümlülüklerinden ayrı olarak el değiştirebilecek bir varlık değildir.

Yürürlükteki standarda göre, şerefiye alış maliyeti ile şirketin belirlenebilir net varlık ve yükümlülüklerinin gerçeğe uygun değeri arasındaki fark olarak

değerlendirilmektedir. Yeni standartta ise şerefiyenin, alış maliyeti yerine işletmenin gerçeğe uygun değerinin hesaplanması yoluyla belirlenmesi gerektiği açıklanmaktadır. Bu durumda şerefiye işletmenin satın alma tarihi itibariyle gerçeğe uygun değeri ile belirlenebilir varlık ve yükümlülükleri arasındaki fark olarak hesaplanmaktadır.²⁸.

Yeni standartta, şerefiye ve IAS 22'deki negatif şerefiye olarak tabir edilmiş olan "elde etme kazancı" için hesaplama şekli aynı baza indirgenmiştir. Buna göre şerefiye ve elde etme kazancının hesaplaması aşağıdaki 1 ve 2 numaralı açıklamaların farkı olarak değiştirilmiştir.

1. Birleşme günü transfer edilen bedellerin gerçeğe uygun değeri + satın alınan işletmedeki kontrol gücü sağlamayan paylar + varsa birleşme gününde satın alan işletmenin satın alınan işletmedeki daha önceki özsermaye payının gerçeğe uygun değeri
2. Birleşme günündeki tanımlanabilir satın alınan varlıklar ve katlanılan yükümlülüklerin gerçeğe uygun değeri

Yukarıda belirtilen 1 ve 2 numaralı açıklamalardan 1. açıklama 2. açıklamadan büyükse şerefiye, 2. açıklama 1. açıklamadan büyükse kârlı alım durumu ortaya çıkar.

Örnek:

Ters satın alma işlemine örnek olarak gösterilen aşağıdaki birleşme türünde, yasal olarak B işletmesini satın alan A işletmesinin 30 Eylül 2006 tarihi itibariyle birleşme öncesi her iki işletmenin bilançoları verilmiştir.

---

²⁸ BALCI B. (Ekim 2007). Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Açısından Şerefiye (Peştemallık). *Vergi Dünyası*. Sayı: 314

	A işletmesi	B işletmesi
Dönen Varlıklar	500	700
Duran Varlıklar	1.300	3.000
Toplam Varlıklar	1.800	3.700
Kısa Vadeli Yükümlülükler	300	600
Uzun Vadeli Yükümlülükler	400	1.100
Toplam Yükümlülükler	700	1.700
Özkaynaklar		
Dağıtılmamış Kâr	800	1.400
Ödenmiş Sermaye		
100 Adi Hisse Senedi	300	
60 Adi Hisse Senedi		600
Toplam Özkaynak	1.100	2.000
Toplam Özkaynak ve Yükümlülükler	1.800	3.700

Verilen örnekte, aşağıdaki bilgiler de kullanılmaktadır.

- 30 Eylül 2006 tarihinde A işletmesi, B işletmesinin her 1 hisse senedine karşılık 2,5 hisse senedi vermektedir. B işletmesinin bütün hissedarları hisse senetlerinin tümünü, A işletmesinin hisse senetlerine karşılık takas ettiği için, A işletmesi, B işletmesinin 60 hisse senedine karşılık, 150 hisse senedini satmıştır.
- 30 Eylül 2006 tarihi itibarıyla B işletmesinin adi hisse senetlerinin her birinin gerçeğe uygun değeri 40 YTL'dir. Aynı tarihte borsada işlem gören A işletmesinin hisse senetlerinin piyasa fiyatı 16 YTL'dir.
- A işletmesinin duran varlıklarının gerçeğe uygun değeri 30 Eylül 2006 tarihi itibarıyla 1.500 YTL'dir.

Hisse senedi ihraç eden A işletmesi, yasal olarak satın alan taraf olmasına rağmen, 150 adet hisse senedi ihraç ettiği için $150 + 100 = 250$ toplam hisse senedinin yalnızca % 40'ına (100/250) sahip olacaktır. Bu durumda B işletmesi A

işletmesinin sahip olduğu 150 hisse senediyle %60'ını ele geçirecek ve muhasebe açısından B, satın alan işletme konumuna girecektir.

Satın alma maliyetinin hesaplamasına, öncelikle eğer B işletmesi A işletmesini aynı oranda (%60) satın alsaydı ne kadar hisse senedi ihraç etmesi gerekirdi sorusuyla başlanır. B işletmesi eğer 40 adet hisse senedi ihraç etseydi, toplamda 100 (40 +60) olan hisse senetlerinin 60 adedine, A ise 40 adedine sahip olacaktı. Bu durumda satın alma maliyeti. $40 \times 40 = 1.600$ YTL olarak hesaplanır.

B işletmesi tarafından yapılan ödemenin gerçeğe uygun değerinin doğru olarak hesaplanması büyük önem taşımaktadır. Bu örnekte, A işletmesinin hisse senetlerinin piyasa fiyatı, B işletmesinin hisse senetlerinin tahmini gerçeğe uygun değerinden daha güvenilir bir taban oluşturduğu için $100 \text{ hisse senedi} \times 16 \text{ YTL} = 1600 \text{ YTL}$, transfer edilen bedel olarak muhasebe kayıtlarına alınacaktır.

A işletmesinin, 30 Eylül 2006 tarihi itibarıyla tanımlanabilir varlık ve yükümlülükleri ile transfer edilen ödemenin, tanımlanabilir varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerinin üzerinde kalan tutar olan şerefiyenin hesaplaması aşağıda verilmiştir.

A İşletmesi Tarafından Transfer Edilen Ödeme		1.600
A İşletmesinin Net Tanımlanabilir Varlık ve Yükümlülükleri		
Dönen Varlıklar	500	
Duran Varlıklar	1.500	
Kısa Vadeli Yükümlülükler	(300)	
Uzun Vadeli Yükümlülükler	(400)	(1.300)
Şerefiye		300

Birleşme sonrası, konsolide mali tablonun vaziyeti aşağıdaki gibidir.

Dönen Varlıklar (500 + 700)	1.200
Duran Varlıklar (1.500 + 3.000)	4.500
Şerhiye	300
Toplam Varlıklar	6.000
Kısa Vadeli Yükümlülükler (300 + 600)	900
Uzun Vadeli Yükümlülükler (1.100 + 400)	1.500
Toplam Yükümlülükler	2.400
Özkaynak	
Dağıılmamış Kâr	1.400
Ödenmiş Sermaye	
250 Adi Hisse Senetleri (1.600 + 600)	2.200
Toplam Özkaynak	3.600
Toplam Özkaynak ve Yükümlülükler	6.000

B işletmesinin 31 Aralık 2005 itibariyle bir yıllık kazancı 600 YTL, 31 Aralık 2006 itibariyle bir yıllık kazancı ise 800 YTL olarak gerçekleşmiştir. B işletmesinde, 31 Aralık 2005 ile 1 Ocak 2006 – 30 Eylül 2006 tarihleri arasında adi hisse senetleri sayısında herhangi bir değişiklik olmadığı varsayımı altında, 31 Aralık 2006 dönemi itibariyle hisse başına kazanç oranı aşağıdaki gibi hesaplanacaktır.

1 Ocak 2006'dan Birleşme Tarihine Kadar Borsada İşlem Gören Hisse Senedi Sayısı	100
Birleşme Tarihinden 31 Aralık 2006'ya Kadar Borsada İşlem Gören Hisse Senedi Sayısı	250
Ortalama Borsada İşlem Gören Hisse Senedi Sayısı (100 × 9/12) + (250 × 3/12)	137,5
Hisse Başına Kazanç (800/137,5)	5,81

3.4.4. Kontrol Gücü Sağlamayan Paylar

Yürürlükteki IFRS 3'te azınlık payları (minority interest) olarak bilinen kavram yeni standartta kontrol gücü sağlamayan paylar (non-controlling interest) olarak değiştirilmiştir. Kontrol gücü sağlamayan payların tahakkuku ve ölçümü için IFRS 3R iki seçenek sunmaktadır.

Seçenek 1: Kontrol gücü sağlamayan payların gerçeğe uygun değerle ölçümü (satın alınan işletmenin gerçeğe uygun değerinin etkin biçimde tahakkuku)

Seçenek 2: IFRS 3R ile uyumlu biçimde hesaplanmak üzere kontrol gücü sağlamayan payların satın alınan net varlıkların değerindeki payı olarak ölçülmesi

Her iki seçeneğin hesaplamasındaki şerefiye payı önemli ölçüde değişeceği için, bu iki seçenek, her işletme birleşmesi için ayrı ayrı işletme yönetiminin beklentilerine, hedeflerine ve amaçlarına göre değerlendirilecektir. Bu durumda her satın alma işlemi için yönetim, kontrol gücü sağlamayan payların ölçümü için bir seçenek seçmelidir. Bu seçim büyük ölçüde gelecekte kontrol gücü sağlamayan payların alınmasıyla ilgili beklentilere bağlı olacaktır. Fakat bu seçim bir muhasebe politikası seçimi olarak görülmemelidir. Örnek olarak bir işletme başka bir işletmeyi gelecekte özkaynak üzerinde yaratacağı etkiyi dikkate alarak 1. seçeneği seçebileceği gibi, bundan sonraki bir satın alma işleminde yine aynı değerlendirmeler üzerinden geçerek 2. seçeneği seçebilir.

Örnek:

Bu açıklamalara dayanarak önceki örnek yukarıdaki koşulların yalnızca B işletmesinin 60 adi hisse senedinden 56'sının değiştirilmiş olduğu varsayımı

dışında aynı olduğu kabul edilerek çözümlenecek olursa, hesaplamalar aşağıdaki gibi olacaktır.

A işletmesi B işletmesinin her bir hissesi karşılığında 2,5 paylık senet ihraç ettiği için A işletmesi yalnızca 140 (150 değil) pay ihraç etmektedir. Bu durumda B işletmesi hissedarları yasal olarak satın alan taraf olan A işletmesinin çıkarmış olduğu (240 senedin 140'ı) senetlerin % 58,3'üne sahip olacaktır. Muhasebe açısından satın alınan A işletmesi için ödenen bedelin gerçeğe uygun değeri, B işletmesinin A işletmesindeki adi hisseleri karşılığında ek hisseler çıkarması varsayımıyla hesaplanmaktadır.

B işletmesinin çıkarmak durumunda olduğu hisse senedi sayısının hesaplanmasında kontrol gücü sağlamayan paylar hesaplama dışı bırakılır. Çoğunluk hissedarlar, B işletmesinde 56 paya sahiptirler. Bu durumda özkaynağın % 58,3'üne sahip olabilmeleri için B işletmesinin ilave 40 hisse daha çıkarması gerekmektedir. Bu durumda çoğunluk hissedarları B işletmesinin çıkarılmış 96 hissesinden 56'sına, yani satın alınan A işletmesinin % 58,3'üne sahip olmuş olurlar. Bunun sonucu muhasebe açısından satın alınan A işletmesine transfer edilen ödeme bedeli 1.600 YTL olacaktır (40 adi hisse senedi $\times$ 40 YTL). Bu tutar B işletmesinin tüm 60 hissedarının 60 adi hisse senetlerinin tamamını değiştirmiş olmalarıyla aynı tutardır. Buna göre satın alınan A işletmesindeki gruba ait tahakkuk etmiş payların tutarı B işletmesi hissedarlarından bir kısmının hisselerini değiştirmesi halinde bile değişmeyecektir.

Kontrol dışı hisseler B işletmesinin 60 hissesinden 4'ü olup, A hisseleriyle değiştirilmemiştir. Bu nedenle kontrol gücü sağlamayan payların oranı % 6,7'dir. Kontrol gücü sağlamayan paylar B işletmesinin birleşme öncesi net varlıklarındaki aynı orandaki paylarını göstermektedir. Bu nedenle konsolide finansal tablo, B işletmesinin birleşme öncesi net varlıklarının kayıtlı değeri olarak (2.000YTL'nin

% 6,7'sini oluşturan 134 YTL olarak), kontrol dışı % 6,7'nin payını gösterecek şekilde düzeltilir.

3.4.4.1. Kontrol Gücü Sağlamayan Payların Gerçeğe Uygun Değerle Ölçümü

Bu seçenekte kontrol gücü sağlamayan paylar, satın alan işletme tarafından sahip olunmayan özkaynak paylarının piyasa fiyatı esas alınarak veya piyasa fiyatı bulunamıyorsa bir değerlendirme tekniği kullanılarak gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülür. Bu işlemin sonucu, tahakkuk eden şerefiye tutarı, satın alınan işletmedeki yalnızca satın alanın payına düşen kısmı değil (yürürlükteki IFRS 3'te olduğu gibi) satın alınan işletmenin bütününe ait şerefiyeyi temsil eder. Satın alan işletme tarafından ödenen satın alma bedeli genellikle kontrol gücü sağlamayan payların gerçeğe uygun değerinin göstergesi değildir. Çünkü satın alan tarafından transfer edilen bedel genellikle bir kontrol primini de içerir. Kontrol priminden kasıt, satın alan işletmenin, satın alınan işletmede kontrol sağlamak amacıyla ödediği artı değerdir. Bu nedenle satın alınan işletmenin gerçeğe uygun değerinin bir bütün olarak tespiti ya da kontrol gücü sağlamayan payları satın alan işletmenin ödediği bedelden, satın alan işletmenin satın alınan işletmedeki payının gerçeğe uygun değerini çıkararak bulmaya çalışmak her zaman uygun olmayabilir. Bu durumda bu seçeneğin uygulanması ekstra zaman ve ekspertiz çalışmasının kontrol gücü sağlamayan payların gerçeğe uygun değerinin tespiti için yapılması anlamına gelir.

3.4.4.2. Kontrol Gücü Sağlamayan Payların Satın Alınan Net Varlıkların Değerindeki Payı Olarak Ölçülmesi

Bu seçenekte kontrol gücü sağlamayan paylar, yürürlükteki IFRS'in gerekleriyle uygun biçimde, satın alınan işletmenin varlık ve yükümlülüklerindeki payının değeri olarak ölçülür. Bunun sonucu olarak tahakkuk eden şerefiye,

yürürlükte yer alan uygulamada olduğu gibi, sadece satın alan işletmenin payına düşen kısmı temsil eder. Ancak yürürlükteki uygulamadan farklı olarak, kontrol gücü sağlamayan payların daha sonra satın alınması kayda geçen şerefiyede artışa neden olmaz. Bu durum pay sahipleri arasındaki bir işlem olarak dikkate alınır.

Örnek:

B işletmesinin % 40'ı borsada işlem görmektedir. A işletmesi tek seferde, B işletmesinin borsada işlem görmeyen % 60'lık kısmına 630 YTL ödeyerek satın almıştır. B işletmesinin, kontrolün sağlandığı gün işlem gören fiyatları esas alınarak % 40'lık paya ilişkin kontrol gücü sağlamayan paylarının gerçeğe uygun değeri 400 YTL olduğundan, bu durum A işletmesinin 30 YTL kontrol primi ödediğini göstermektedir. B işletmesinin tanımlanabilir net varlıklarının gerçeğe uygun değeri 700 YTL'dir.

Seçenek 1: Kontrol Gücü Sağlamayan Payların Gerçeğe Uygun Değeri

Satın alan işletme satın alma işlemini aşağıdaki gibi kaydeder.

Tanımlanabilir net varlıklar (g.u.d.)	700
Şerefiye	330
Kasa	630
Kontrol gücü sağlamayan paylar	400

Kontrol edilen paylara ilişkin şerefiye tutarı 210 YTL olup, transfer edilen 630 YTL'lik kontrol tutarından satın alınan tanımlanabilir net varlıkların gerçeğe uygun değerindeki kontrol edilen paylar tutarı olan 420 YTL'nin ($700 \times \% 60$) çıkarılmasına eşittir. Kalan 120 YTL'lik şerefiye (Toplam şerefiye 330 YTL - Kontrol edilen paylarla ilgili şerefiye 210 YTL) ise kontrol gücü sağlamayan paylara aittir.

Seçenek 2: Net Varlıklarla Orantılı Kontrol Gücü Sağlamayan Paylar

Satın alan işletme satın alma işlemini aşağıdaki gibi kaydeder.

Tanımlanabilir Net Varlıklar (g.u.d.)	700	
Şerefiye	210	
	Kasa	630
	Kontrol gücü sağlamayan paylar	280

210 YTL tutarındaki şerefiye sadece ana şirkete ait olan kısmı temsil eder ki bu tutar transfer edilen 630 YTL ile tanımlanabilir net satın alınan varlıkların gerçeğe uygun değerindeki pay olan $(700 \times \% 60)$ 420 YTL arasındaki farktır²⁹.

3.4.5. Kârlı Satın Almalar

Birleşme günündeki satın alınan tanımlanabilir varlıklar ve katlanılan yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerleri, yine birleşme günü itibariyle transfer edilen bedellerin gerçeğe uygun değeri, satın alınan işletmedeki kontrol gücü sağlamayan paylar ve varsa satın alan işletmenin satın alınan işletmede daha önceki özsermaye payının gerçeğe uygun değerinin toplamından fazlaysa kârlı satın alma durumu, eski tabiriyle negatif şerefiye ortaya çıkmaktadır. Böyle bir satın alma işlemi söz konusu olduğu zaman, aradaki fark kâr/zararda muhasebeleştirilir. Her ne kadar bu uygulama mevcut IFRS'le uyumlu ise de standarttaki diğer değişiklikler nedeniyle tahakkuk eden tutar değişebilir. Yürürlükteki IFRS 3'le uyumlu biçimde kazancı belirlemeden önce satın alan

²⁹ *Business Combinations and Consolidated Financial Statements, How the Changes will Impact your Business.* (b.t.) Ernst&Young. 2 Şubat 2008, <http://www.ey.com>.

işletme, birleşme günü itibariyle gerçeğe uygun değerlerini tanımlayıp ölçmek üzere aşağıdaki prosedürleri değerlendirir.

1. Satın alınan tanımlanabilir varlıklar ve katlanılan yükümlülükler
2. Varsa satın alınan işletmedeki kontrol gücü sağlamayan paylar
3. Aşamalı olan işletme birleşmelerinde satın alan işletmenin satın alınan işletmedeki önceki satın alma payları
4. Transfer edilen bedeller

Bütün bunların üzerindeki tutar kazanç olarak tahakkuk ettirilir ki bu tutarın tamamı satın alan işletmeye aittir.

3.4.6. Transfer Edilen Bedeller

Satın alma günü itibariyle satın alan tarafından transfer edilen varlıkların gerçeğe uygun değeri, satın alan işletmenin satın alınan işletmeye olan borçları (şarta bağlı yükümlülüklerin gerçeğe uygun değeri dahil) ve satın alan tarafından çıkarılan özkaynak payları transfer edilen bedeli oluşturmaktadır. Transfer edilen bedele örnek olarak nakit ve diğer varlıklar, satın alan işletmenin bir işletmesi veya iştiraki, koşullu bedeller, sıradan veya imtiyazlı özkaynağa dayalı finansal borçlar, opsiyonlar ile garantiler verilebilir (IFRS 3R, md. 37).

Transfer edilen varlık ve yükümlülüklerin defter değerlerinin birleşme günü gerçeğe uygun değerlerinden farklı olması durumunda satın alan işletme, transfer edilen varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerini tekrar ölçüp farkı kâr veya zararda muhasebeleştirecektir. Ancak transfer edilen varlık ve yükümlülüklerin birleşme tarihinden sonra da satın alınan işletmede kalması durumunda, konsolide finansal tablolarda gerçekleşen kâr/zarar elimine edilerek, ilgili transfer edilen varlık ve yükümlülükler tarihi kayıtlı değerine getirilir.

Birleşme sadece sözleşmeye dayalıysa, bir ödemenin yapılması olası değildir. Bu durumda IFRS 3R, satın alınan varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerinin % 100'ünün kontrol gücü sağlamayan paylardan oluşacağını belirtir. Kontrol gücü sağlamayan payların ölçümünde seçilen seçeneğe bağlı olarak bu durum şerefiyenin sadece kontrol gücü sağlamayan paylara ilişkin olmasıyla sonuçlanır veya hiç şerefiye belirtilmez.

3.4.7. Koşullu Bedel

Yeni standarda göre, satın alan işletmenin transfer ettiği bedel, bazı oluşumlarla ortaya çıkabilecek koşullu bedel anlaşmalarından kaynaklanan her türlü varlık veya borcu içermektedir. Satın alan işletme, koşullu bedeli, birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değeri üzerinden, satın alınan işletmeye transfer edilen bedelin bir parçası olarak muhasebeleştirir (IFRS 3R, md. 39).

Satın alan işletme, koşullu bedel kalemini TMS 32 ya da uygulanabilir diğer finansal raporlama standartları temelinde, borç veya özkaynak kalemi olarak sınıflandırır. Satın alan işletme belirli koşulların sağlanması durumunda, daha önce transfer edilen bedelin geri ödenmesini talep etme hakkını bir varlık olarak sınıflandırmalıdır (IFRS 3R, md. 40).

Koşullu bedelin satın alma tarihinden sonra muhasebeleştirildiği durumlarda, koşullu bedelin gerçeğe uygun değerindeki, satın alan işletmenin birleşme tarihinden sonra elde ettiği fakat birleşme tarihinde var olan bir takım olaylara bağlı olarak gerçekleşen değişiklikler ölçme dönemi düzeltmeleri olarak değerlendirilir. Fakat, bir kazanç hedefinin tutturulması veya belirli bir hisse fiyatına ulaşılması gibi satın alma tarihinden sonraki olaylara bağlı olarak değişen koşullu bedelin gerçeğe uygun değeri ölçme dönemi düzeltmesi olarak sınıflandırılmaz. Buna göre özkaynak olarak sınıflandırılmış, koşullu bedel

yeniden ölçülmez ve buna ilişkin yapılan sonradan ödeme özkaynak içerisinde muhasebeleştirilir.

3.4.8. Şarta Bağlı Yükümlülükler

Yeni standarda göre, satın alınan işletmenin koşullu borçları satın alan işletme tarafından yükümlülük olarak belirlenir.

Satın alınan işletmede, birleşme tarihinden sonra, bazı tanımlanmış olayların ortaya çıkması veya gelecekteki şartların karşılanması durumunda, satın alan işletme nakit ödeme (veya alma), ek özkaynak payları veya diğer varlıkları verme (veya alma) şeklinde bir taahhüt altına girebilir. Bu tür anlaşmalara satın alan işletmeler, satın alınan işletmenin gerçeğe uygun değeri üzerinde farklılıklar bulunması halinde girerler. Şarta bağlı yükümlülük anlaşmaları birleşme günü itibariyle, (satın alınan işletmeye transfer edilen bedelin bir kısmı olarak) gerçeğe uygun değer üzerinden, varlık veya yükümlülüğün artmasına yol açacak biçimde tahakkuk ettirilir. Bu yaklaşım yürürlükteki IFRS 3'ün uygulamasında önemli bir değişiklik yaratır. Çünkü mevcut standart, şarta bağlı yükümlülüklerin ancak muhtemel olması ve güvenilir biçimde ölçülebilmesini kabul etmektedir. Şarta bağlı yükümlülüğün gerçeğe uygun değerine bağlı başlangıç ölçümü birleşme tarihi itibariyle mevcut olan şartların ve beklentilerin değerlendirilmesine dayandırılır. Şarta bağlı yükümlülüklerin borç veya özkaynak olarak sınıflandırılması diğer uygulanabilir muhasebe standartlarına dayandırılır.

Şarta bağlı yükümlülüklerin değerinde değişikliklerin olması halinde geriye dönük şerhiye düzeltmesi yapılmaz. Bunun yerine birleşme sonrası olaylara bağlı olan değer değişiklikleri (bunlar daha sonra elde edilmiş bilgilere bağlı olarak ortaya çıkmış olabilir) şu şekilde muhasebeleştirilir.

- Özkaynak olarak sınıflandırılmış şarta bağlı yükümlülük yeniden ölçülmez ve yükümlülük özkaynak içinde muhasebeleştirilir.
- Şarta bağlı yükümlülük IAS 39 Finansal Araçlar standardındaki formu alır.
- Şarta bağlı yükümlülük finansal araç olarak IAS 39'daki konuma gelmemişse o zaman IAS 37 kapsamında veya uygulanabilir başka standart kapsamında muhasebeleştirilecek ve değer değişiklikleri kâr/zararda muhasebeleştirilecektir.

Şarta bağlı olaylara göre şerefiye artık düzeltilmeyeceğine göre, borç ödemeleri ve yönetim tazminatlarını etkileyeceği düşünüldüğünde, birleşme tarihi itibariyle gerçeğe uygun değerın güvenilir tahmini çok büyük önem taşımaktadır.

3.4.9. Koşullu Tazminat Varlığı

IFRS 3R, şarta bağlı yükümlülüğün yanı sıra, koşullu tazminat varlıklarının da satın alan işletme tarafından muhasebeleştirilmesini öngörmüştür. Standart, koşullu tazminat varlığını, bir işletme birleşmesinde satın alınan işletmenin, satın alan işletmeyi, sözleşmeye dayalı olarak, bir varlığın veya borcun tamamına, ya da bir parçasına ilişkin bir koşula veya bir belirsizliğe karşı tazmin etmesi olarak tanımlamıştır.

Standardın söz konusu maddesi, satın alınan tarafın, satın alan işletmeyi bir borç üzerindeki belirli bir koşuldaki kaynaklanan belirli bir tutarın üzerindeki kayıplara karşı tazmin etmesi, bir başka ifade ile satın alınan işletmenin, satın alan işletmenin ödemekle yükümlü olduğu borcunun belirli bir tutarı geçmeyeceğini garanti etmesi, bunun sonucu olarak da satın alan işletmenin bir tazminat varlığı elde etmesi olarak açıklanabilir. Satın alan işletme bu söz konusu tazminat varlığını, satın alınan işletme tarafından garanti edilmiş kalemi muhasebeleştiği anda ve garanti edilmiş kalem ile aynı ölçüm temelinde, tahsil edilemeyen tutarlar için bir değerlendirme karşılığına ihtiyaç duyarak muhasebeleştermelidir. Bu durumda,

eğer garanti edilen tutar, birleşme tarihinde ve birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değeri dikkate alınarak muhasebeleştirilmiş bir varlığa veya borca aitse, o zaman satın alan işletme koşullu tazminat varlığını birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değeri ile muhasebeleştirir (IFRS 3R, md.27) .

Tazminat varlığının tahsil edilebilirliğine ilişkin olumsuzluklar olsa dahi, bu gibi belirsizlikler gerçeğe uygun değer ölçümünde yer aldığından dolayı, ayrıca hesaplanmamaktadır.

Satın alan işletme, ancak tazminat varlığını tahsil ettiğinde, sattığında veya varlık üzerindeki hakkını bir başka şekilde yitirdiğinde bilanço dışı bırakır (IFRS 3R, md.57).

3.4.10. İşletme Birleşmesi İşleminin Bir Parçası Olarak Yer Almaması Gereken İşlemler

Satın alan ya da satın alınan işletmeler, birleşme için görüşmeler başlamadan önce bir ilişki ya da anlaşma durumunda olabilirler, ya da birleşme ile ilgili görüşmeler devam ederken, birleşme dışında bir anlaşma yapabilirler. Bu durumda, satın alan işletmenin birleşme sırasında satın alınan işletme için takas edilen tutarların dışındaki bedelleri belirlemesi gerekir. Satın alma yönteminin uygulanması açısından satın alan işletme yalnızca satın alınan işletme için takas edilen tutar ile elde edilen varlıklar ve katlanılan borçları muhasebeleştirmekle yükümlüdür.

Satın alma yönteminin uygulanması sırasında yer almaması gereken işlemler aşağıda verilmiştir.

- Satın alan işletme ile satın alınan işletme arasındaki daha önceden var olan ilişkileri muhasebeleştirme etkisi olan bir işlem;
- Satın alınan işletmedeki çalışanların ya da daha önceki sahiplerinin gelecekteki hizmetlerinin karşılığının verilmesi işlemi;
- Satın alan işletmenin satın almaya ilişkin maliyetlerinin ödenmesi amacıyla satın alınan işletmenin ya da daha önceki sahiplerinin yaptığı masrafların iade edilmesi işlemi (IFRS 3R, md. 51-52)

3.4.11. Maddi Olmayan Duran Varlıklar

Satın alan işletme, satın alınan işletmeden elde ettiği tanımlanabilir maddi olmayan duran varlıkları şerefiyeden ayrı olarak muhasebeleştirir. Burada bir maddi olmayan varlığın tanımlanabilir olmasından kasıt, ayrılabilirlik ölçütünü ya da sözleşmeye dayalı yasallık ölçütünü sağlamasıdır.

Sözleşmeye dayalı yasallık ölçütüne örnek olarak, satın alan işletmenin, satın alınan işletmedeki bir üretim tesisini piyasa koşullarına göre makul bir kira tutarı ile kiraya verdiği, kiralama şartları arasında da kiralanana tesisin transferini yasakladığı varsayılır. Bu durumda, piyasa koşulları aynı ya da benzer kalemlerin kiralanması ile karşılaştırıldığında, kiralama şartlarının tercih edilir olması, şerefiyeden ayrı olarak muhasebeleştirilir ve satın alan işletme kiralama sözleşmesini satmıyor ya da başka bir işletmeye transfer edemiyor olsa dahi sözleşmeye dayalı olmasından ve yasallık kriterini sağladığından dolayı, bir maddi olmayan duran varlık kalemi olarak bilançosuna kaydetmektedir (IFRS 3R, md. 31-32).

SONUÇ

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) yayımladıkları standartlarda, Finansal Muhasebe Standartları Kurulu'nca (FASB) yayımlanan muhasebe standartları arasındaki benzerliği sağlayabilmek için yıllar itibariyle bazı değişiklikler yapmaktadır. Yeniden düzenlenen bu standartlarda değişikliğin en sık yaşandığı standart ise İşletme Birleşmeleri Standardı olmuştur.

İşletme Birleşmeleri Standardı'nda sıkça yaşanan değişikliklerin sebeplerinden biri, birleşmeler açısından farklı ülkelerde farklı standartlar uygulanmasının ve farklı sonuçlar oluşturmasının önlenmeye çalışılmasıdır. Bir diğer önemli sebep, vergi avantajlarından faydalanmak üzere birleşen işletmeler için, şirket çıkarlarını korumak amacıyla işletme birleşmelerinin yasal altyapısının yanı sıra muhasebe alt yapısının da oluşturulmaya çalışılmasıdır. Yine standartta yapılan değişikliklerin bir başka sebebi ise, iki işletmenin gerek yeni bir işletme meydana getirerek, gerekse mevcut bir işletme bünyesine katılarak birleşmesi durumunda, yatırımcıların, hissedarların, yöneticilerin ve personelin bu geçiş sürecinden en az düzeyde zarar görmesinin sağlanması ve toplum çıkarlarının korunmasıdır.

Son olarak Ocak 2008'de yayımlanan ve Temmuz 2009'da yürürlüğe girecek olan IFRS 3R standardı satın alınan işletmenin gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesi, şerefiye ve azınlık paylarının farklı iki seçenekle hesaplanması ile koşullu tazminat varlıklarının tanımlanabilir net varlıklar arasında gösterilmesi gibi pek çok önemli değişikliği gündeme getirmiştir.

Tezde ayrıntılı biçimde ele alınmış olan zaman içinde standartta yapılan yeni düzenlemelerin ülkemizdeki işletme birleşmelerine de yansıdığı gözlenmektedir. Bu bağlamda Uluslararası Finansal Raporlama Standardı 3'te yapılan değişiklikler ile ilgili incelenen örneklerden 10 Kasım 2005 yılında gerçekleşen Migros'un Tansaş hisselerinin % 64,25'ini satın almasıyla ilgili olarak hazırlanan raporda birleşme öncesi Tansaş bilançolarında mevcut olan ve IAS 22 kapsamında

kayıtlarda yer alan şerefiye ve negatif şerefiye tutarlarıyla ilgili uygulamanın IFRS 3'e geçişle beraber değiştirildiği, kontrol gücü sağlamayan paylara ilişkin ayırım ve itfa payı düzeltmelerinin yapıldığı tablo eki notlarından gözlenmiştir³⁰. Ayrıca IFRS 3R kapsamında şerefiyedeki azınlık payı uygulamasının dikkate alınarak 2007 mali tablolarında bu tutarlara yer verilmesi gerektiği belirlenmiştir³¹.

Yine aynı tabloda IAS 22 kapsamında kayıtlara alınmış olan itfa payı uygulamalarının IFRS 3'e geçişle beraber konsolide tablolarda IFRS 1 standardı hükümleri gereğince geçmiş yıl kârları hesapları aracılığıyla kapatıldığı gözlenmiştir.

İncelenen örneklerden 25 Aralık 2006 yılında gerçekleşen Tüpraş – Opet birleşmesinde ise, 2006 yılı itibariyle hazırlanan raporda, IFRS 3 standardı uyarınca geçici bedelle kayıtlara alma ve daha sonraki kesinleşmeye bağlı olarak şerefiye net bedeli tutarındaki değişikliklerin konsolide tabloya aktarılmasına ilişkin madde hükmünün uygulandığı gözlenmiştir. Yine bu bağlamda satın alma maliyetinin, satın alınan varlık, yükümlülük ve şarta bağlı yükümlülüklerin satın alma tarihindeki gerçeğe uygun değerlerine dağıtılmasına ilişkin çalışmalarında, mali tabloların hazırlandığı tarih itibariyle devam etmekte olması nedeniyle şerefiye tutarında değişiklik olabileceği görülmüştür.

---

³⁰ PriceWaterHouseCoopers, (2006). *Migros Türk Ticaret Anonim Şirketi 1 Ocak – 31 Aralık 2006 hesap dönemine ait Konsolide Mali Tablolar ve Bağımsız Denetçi Raporu*

³¹ Migros 10 Kasım 2005 tarihinde Tansaş hisselerinin % 64,25'ini 476.080 YTL karşılığı satın almıştır. Satın alma işlemi sonucunda satın alınan tanımlanabilir net varlıkların gerçeğe uygun değerinin (243.516 YTL) satın alma fiyatının altında kalan kısmı 232.564 YTL tutarında şerefiye olarak mali tablolarda yer almaktadır. Bu durumda tanımlanabilir net varlıkların % 100'ünün gerçeğe uygun değeri 379.013 YTL, işletmenin %100'ünün satın alma maliyeti 740.980 YTL, yine satın alınan işletmenin %100'üne düşen şerefiye tutarı $740.980 - 379.013 = 361.967$ YTL olarak hesaplanmaktadır. Böylece şirket bütününe ait şerefiye tutarı bulunarak, bu tutardan %64,25'ine düşen şerefiye tutarı çıkarılarak kontrol gücü sağlamayan paylara düşen şerefiye bulunmaktadır ($361.967 - 232.564 = 129.403$). 2007 yılı itibariyle IFRS 3R kapsamında yapılacak olan muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir.

Tanımlanabilir Net Varlıklar	243.516
Şerefiye	361.967
Kasa	476.080
Kontrol Gücü Sağlamayan Paylar	129.403

Aynı işletmenin 2007 raporu incelendiğinde dipnotlarda söz konusu tanımlanabilir net varlıkların gerçeğe uygun değerinin geçici tutarını aşan kısmın konsolide bilançoda şerefîye kalemi içinde muhasebeleştirildiği gözlenmiştir³².

Yukarıda verilen örnekler göz önünde bulundurularak işletme birleşmeleri standardında yıllar itibariyle meydana gelen değişiklikler, işletmelerin daha tutarlı mali tablo düzenlemelerine olanak sağlamış, süreç içerisinde yapılan düzenlemelerle birleşmelerin konsolide mali tablolardaki görüntüsü büyük ölçüde değişikliğe uğramıştır. Buna karşılık, yapılan değişikliklerin ülkemizdeki birleşmelere olan etkisi incelendiğinde uluslararası işletmeler hariç, diğer işletmelerin bu değişikliklere ayak uyduramadığı, küçük ve orta ölçekli işletme birleşmelerinde, birleşme standardının birçok hükmünün uygulanmadığı dikkati çekmektedir.

Gerçeğe uygun değerle değerlendirme esaslı başta olmak üzere, standart kapsamında düzenlenen değişikliklerin, mali tablolardan beklenen “karşılaştırılabilirlik” özelliği açısından göz ardı edilmemesi ve IFRS 3R düzenlemelerinin sadece uluslararası işletmelerde değil küçük ve orta ölçekli işletmelerde de uygulama kapsamına alınması gerekmektedir.

---

³² PriceWaterHouseCoopers, (2006). *Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş. 1 Ocak – 31 Aralık 2006 Hesap Dönemine Ait Konsolide Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetim Raporu*

KAYNAKÇA

Akbulak, S. ve Akbulak, Y. (2004). *Türkiye’de sermaye piyasası araçları ve halka açık anonim şirketler*. Beta Basım.

Akışık, O. (2003). Bir maddi olmayan duran varlık kalemi: Şerefiye. ABD, uluslararası ve Türk muhasebe standartları içindeki yeri. *Muhasebe ve denetime bakış*. 87 – 99.

Anand, J., ve Singh, H. (1997). Asset redeployment. acquisitions and corporate strategy in declining industries. *Strategic Management Journal*. 18. 99 – 118.

Ansal, H. ve Çetindamar, D.(10 Kasım 2003). *Teknolojik Gelişmelerin Ölçek Ekonomisine Etkisi*.10 Şubat 2008. <http://arsiv.mmo.org.tr/pdf/10113.pdf>.

Arıkan, Ö. (2004). Uluslararası finansal raporlama standartlarında yapılan son değişikliklerle işletme birleşmelerinin finansal raporlaması – Rakamsal örneklerle eskiyle karşılaştırmalı bir analiz. *Muhasebe ve denetime bakış*. 63 – 85.

Auster, E. R., Sirower, M. L. (2002). The dynamics of merger and acquisition waves: A three-stage conceptual framework with implications for practice. *The Journal of Applied Behavioral Science*. 38. 216 – 244. 26 Şubat 2008. EBSCO Database.

Balcı, A. (2007). Muhasebe ve vergi uygulamaları açısından şerefiye (peştemallık). *Vergi Dünyası*. (314). 41-48.

Bingöl, M. (1983). *Özel hukuk ve vergi hukuku açısından tasfiye, devir ve birleşme*. Maliye Bakanlığı hesap uzmanları kurulu yeterlilik etüdü. İstanbul. İstanbul Grup Kitaplığı.

Birleşme ve satın alma işlemleri 2003 raporu. (2004). <http://www.vergidegundem.com>.

Birleşme ve satın alma işlemleri 2007 raporu. (2008). <http://www.vergidegundem.com>.

Brenner, M. ve Shapira, Z. (1983). Environmental uncertainty as determining merger activity. In W. Goldberg (Ed.). *Mergers: Motives, policies and methods*. 51 – 65.

Business combinations and consolidated financial statements. how the changes will impact your business. (b.t.) Earnst&Young. 2 Şubat 2008. <http://www.ey.com>.

Can, İ. (1993). Ferdi işletmelerin devri – şirketlerin nevi değiştirmesi ve birleşme – devir. *Vergi Sorunları Dergisi*. 4. Maliye gelirler kontrolörleri derneği yayını

Canoğlu, M.,A. (1995). Tasfiye ve birleşme hallerinde sonuçlar dönem kârı veya zararı dışında ayrı hesaplarda izlenmelidir. *Vergi dünyası*. 164.

Cem, O., Toparlak, Y., Eyigün, G., Serdar, N. *Pwc Türkiye V. Çözüm Ortaklığı Platformu 2006 Raporu.* (2006). PriceWaterHouseCoopers.

Dedhia, N.,S. (2004). Quality imperatives for global acquisitions and mergers. *Total Quality Management and Business Excellence*. 15. 221 -227. 22 Şuabt 2008. EBSCO Database.

Deogun, N. (1999). Merger wave spurs more stock wipeouts. *Wall Street Journal*. C1.

Erdoğan, M. (2005). İşletme birleşmelerinde şerefiye. *Analiz*. 5. 47 – 62.

Ersoy, A. ve Buyruk, B. (2005). İşletme birleşmelerinin uluslararası muhasebe standardı – (22) ve uluslararası finansal raporlama standardı -(IFRS 3)’e göre incelenmesi ve muhasebeleştirilmesi – I. *Analiz*. 5.13 – 25.

Ersoy, A. ve Buyruk, B. (2006). İşletme birleşmelerinin uluslararası muhasebe standardı – (22) ve uluslararası finansal raporlama standardı -(IFRS 3)’e göre incelenmesi ve muhasebeleştirilmesi – II. *Analiz*. 6.1 – 11.

Franchise Eğitimleri (b.t.). 22 Şubat 2008.
<http://www.franchisemore.com/content.php?i=fnedir>

Göğüş, S., H. ve Yolsal, M. (2006). Şerefiyenin muhasebeleştirilmesi ve değerlemesinin uluslararası finansal raporlama ve ABD muhasebe standartlarına göre karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*. (3). 35-56.

Güngör, A.,İ. Usca, E.. Çiftçi, G. (2004). *Yeterlilik Etüdüleri – 16. Dönem*. Sermaye Piyasası Kurulu.(Yayın No: 148) Cilt 1.

Hopkins, P.E., Houston, R., W. ve Peters, M., F. (2000). Purchase, pooling and equity analysts’ valuation judgements. *The Accounting Review*. 75. 256 – 278.

Hündür, B. (15 Ağustos 2006). *Şirket birleşmeleri ve satın almaları*. 12 Şubat 2008. <http://www.ikademi.com/isletmeler-arasi-iliskiler/1269-sirket-birlesmeleri-ve-satin-almalari.html>

IAS Plus, IASB revises IFRS 3 and IAS 27. (2008). Deloitte&Touche. Special edition. www.iasplus.com.

IFRS News: Shedding light on the IASB’s activities. IFRS 3R and IAS 27R. (2008). PriceWaterHouseCoopers. Issue:59.

International financial reporting standard 3 business combinations. (b.t.) IASCF.
[http:// www.iasb.org](http://www.iasb.org).

International financial reporting standard IFRS 3 business combinations. (2008). International Accounting Standards Board. [http:// www.iasb.org](http://www.iasb.org).

Karapınar, A. (2003). Şirket birleşmeleri ve uluslararası muhasebe standartlarına göre değerlendirilmesi. *Muhasebe ve denetime bakış*. 83 – 99.

Karapınar, A. (2006). *İşletme birleşmeleri*. Gazi Kitabevi

Kavak, A. (2005). *Sermaye şirketlerinin tasfiye, birleşme, devir ve bölünme işlemleri*. Maliye ve Hukuk Yayınları

Lichtenberg, F. ve Siegel, D. (1992). Productivity and changes in ownership of manufacturing plants. *Corporate takeovers and productivity*. 25 – 43. Cambridge. MA: The MIT Press.

Lynch, J.,G.. Lind, B. (2002). Escaping merger and acquisition madness. *Strategy and Leadership*. 30. 5 -12. 20 Şubat 2008. EBSCO Database.

McGuckin, R.H., ve Nguyen. S.,V. (1995). On productivity and plant ownership change: New evidence from the LRD. *Rand Journal of Economics*. 26. 257 – 276.

Muhasebe Portalı – İşletme Nedir? (b.t.).10 Şubat 2008.
<http://www.okanyildiz.com/muhasebe/>

Nguyen, S., V., Ollinger. M. (2006). Mergers and acquisitions and productivity in the U.S. meat products industries: Evidence from the micro data. *American Agricultural Economics Association*. 3. 606 – 616. 19 Şubat 2008. EBSCO Database.

Nyberg, A. (2000). Fido. farewell. *CFO*. 17. 33 – 38.

Örten, R., Kaval, K., Karapınar, A. (2007). *Türkiye muhasebe finansal raporlama standartları TMS – TFRS*. Gazi Kitabevi. Ankara.

Özbalcı, Y. (1997). *Kurumlar vergisi kanunu yorum ve açıklamaları*. Ankara.

Paklar, S. (1987). *Kurumlar vergisi kanunu yorum ve uygulaması*. 2. Baskı. İstanbul.

Perek, A..A. (2007). Şirket birleşmelerinin bir parçası olarak elde edilen ve aktifleştirilen maddi olmayan duran varlıkların değerlemesi ve İngiltere tecrübesi. *Muhasebe ve Denetime Bakış*. (23). 97-112.

Pose, A., R., Zademach, M. (2003). Rising metropoli: The geography of mergers and acquisitions in Germany. *Urban Studies*. 40. 1895 – 1923. 22 Şubat 2008. EBSCO Database.

Pricewaterhousecoopers M&A Report. (1996). *Pricewaterhousecoopers M&A Report* cited in Lajoux and Weston

Rhinesmith, S. (1993). *A manager's guide to globalization*. New York: Richard Irwin.

Semercigil, M. (1995). *Kurumlar vergisi kanunu ve açıklamaları*. Ankara.

Sermaye Piyasasında Konsolide Mali Tablolara ve İştiraklerin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ ile İlgili Seminer Notları (b.t.). 1 Mart 2008. <http://www.bdodenet.com.tr/ufrs/SPK25.pdf>.

Sönmez, Y.,Z. (2000). *Halka açık anonim ortaklıkların birleşmesinden doğan sorunlar* (Sayı: 6744). Sermaye Piyasası Kurulu. Yeterlilik Etüdü.

Summaries of international financial reporting standards. IFRS 3 Business Combinations.(2008).Deloitte&Touche. www.iasplus.com/standard/ifrs03.htm.

Şirket birleşmesi (b.t.). 12 Şubat 2008. <http://www.isletme.biz/content/view/1272/27/>

Tarakçı, H. (2003). *Vergi ve sermaye piyasası mevzuatı ile Türk Ticaret Kanunu açılardan kurumlarda sona erme tasfiye –birleşme – devir – nev'i değiştirme – tam bölünme – kısmi bölünme – hisse değişimi*. Polaris Yayınları.

Turgay, H. (2001). *Birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesi*. (Sayı:7467). Sermaye Piyasası Kurulu. Yeterlilik Etüdü.

Turgay, H. (2004). *Yeterlik Etüdüleri – 16. Dönem*. Sermaye Piyasası Kurulu.(Yayın No: 148) Cilt 1.

Türk, H.,S. (1986). *Ticaret ortaklıklarının birleşmesi*. Banka ve ticaret hukuku araştırma enstitüsü. Ankara: Olgaç Matbaası

Uğur, A. (1998). *İşletme birleşmeleri* (Sayı: 5778). Sermaye Piyasası Kurulu. Yeterlilik Etüdü.

Ulukan, C. 4 (Şubat 2008) *Genel işletme* 12 Şubat 2008. <http://ftp.anadolu.edu.tr/videocon/genel%20isletme/g%C4%B04>

Yaltı, B. (1987). *Kurumlar vergisi kanunu açısından sermaye şirketlerinde tasfiye, birleşme, nevi değiştirme*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Yılmaz, K. (1997). *V.U.K.. G.V.K.. K.V.K.. ve K.D.V.K. açısından değerleme*. Maliye hesap uzmanları derneği yayını. İstanbul

Yörük, U., V. (2002). *Şirket birleşmeleri bitirme tezi*. Yayınlanmamış Master Tezi. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve sigortacılık yüksekokulu.